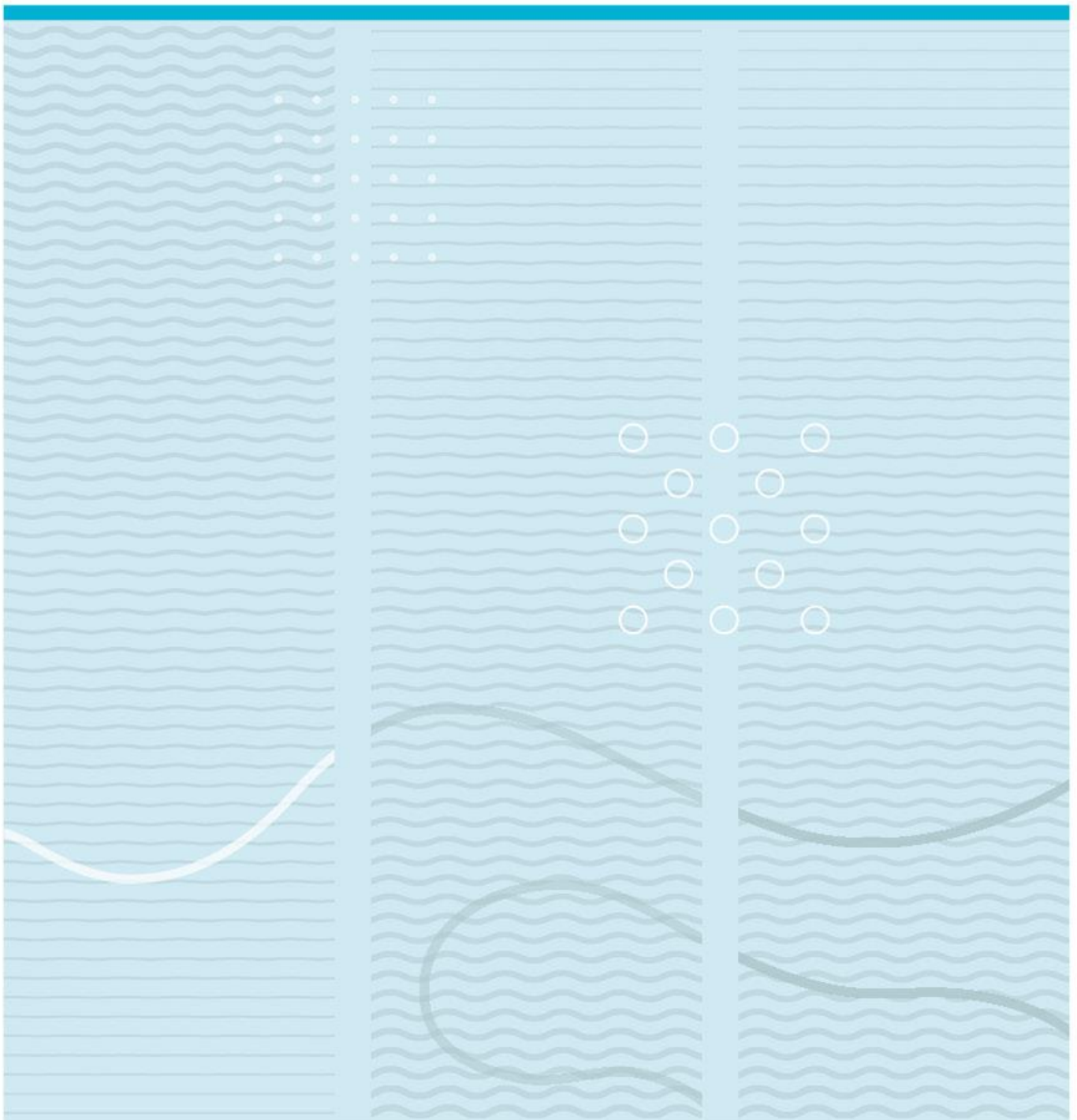

Maria Bettum

«Ja, asså, det er ikke sett på som veldig positivt å måtte inn i et sånt system»

En kvalitativ studie av hvordan unge voksne mellom 18-30 år subjektivt opplever å være i arbeidstiltak

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for Helse- og sosialvitenskap
Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2018 Maria Bettum

Denne avhandlingen representerer 45 studiepoeng

Sammendrag

Tittel: «Ja, asså, det er ikke sett på som veldig positivt å måtte inn i et sånt system» - En kvalitativ studie av hvordan unge voksne mellom 18-30 år subjektivt opplever å være i arbeidstiltak.

Avhandlingens problemstilling: Hvordan oppleves det for unge voksne mellom 18 år og 30 år å være i arbeidstiltak?

Metode: Dette er en kvalitativ studie som består av tre etnografiske intervju utført med unge voksne mellom 18-30 år som befinner seg i arbeidstiltak via HR-huset Fønix. Informantenes fellestrekk er at de er mellom 18-30 år og befinner seg i arbeidstiltak via HR-huset Fønix på intervjutidspunktet. Jeg har benyttet meg av en kort uformell intervjuguide. Dette ble gjort for å sikre at informantene tematiserte noen av de samme temaene, og at jeg dermed fikk et visst sammenligningsgrunnlag. Intervjuguiden er kort, av den årsak at jeg ønsket at informantene i størst mulig grad skulle få muligheten til å reflektere over sine subjektive opplevelser ved å være i arbeidstiltak, fremfor å kun besvare allerede fastsatte spørsmål.

Funn: Avhandlingens funn viser at informantene har en todelt opplevelse av å være i arbeidstiltak. Det oppleves positivt ved at man får muligheten til å være en del av et sosialt fellesskap i bedriften man er i arbeidstiltak i. Det oppleves som positivt å være i arbeidstiltak ved at informantene føler at de kommer fremover. Det oppleves også som positivt å ha en «normal» døgnrytme. Det informantene opplever som negativt er at de har erfart at det å være i arbeidstiltak har en annen status i storsamfunnet enn å inngå i det ordinære arbeidslivet. I tillegg må de også forholde seg til at andre mennesker har meninger og synspunkter på at de er i arbeidstiltak. Økonomiske utfordringer trekkes også frem som et negativt aspekt ved å være i arbeidstiltak. Det å inngå i skjermet tiltak blir også trukket frem som negativt av en av informantene som tidligere hadde deltatt i skjermet tiltak.

Forord

En krevende og lærerik prosess er nå over. I den forbindelse er det mange som fortjener å takkes. Jeg sitter igjen med en stor beundring for informantene mine, Mathilde, Karina og Sebastian. Dere delte av deres indre livsverden på en nær og inspirerende måte, tusen takk. Dere har lært meg ufattelig mye, men det viktigste dere har lært meg er at man aldri skal dømme noen basert på ytre omstendigheter, som for eksempel det å være i arbeidstiltak.

Min kjære venninne, Siv Ragnhild. Tusen takk for at du har hørt på mine endeløse refleksjoner rundt Bourdieu og Johada sine teorier, nå skal jeg slutte å snakke fag, og bli morsom igjen.

Min tålmodige og snille ektemann, Wegar. Tusen takk for alle oppmuntrende ord, trøstende klemmer og sjelesørging på de dagene som har vært tunge og vanskelige. Sønnen min Webjørn fortjener også en takk, ditt ukompliserte livssyn har gitt meg glede og motivasjon til å fortsette. Du er verdens beste lille gutt.

Til min venninne Marie, og min svoger Knut, tusen takk for all kyndig datahjelp. Hadde jeg ikke hatt dere to hadde frustrasjonen definitivt nådd et toppnivå i alle kranglene jeg har hatt med word.

Tusen takk til veileder Moses Kuvoame, og alle andre som på en eller annen måte har bidratt.

Porsgrunn, 9. mai 2018

Maria Bettum

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Forord	4
Innholdsfortegnelse	5
1 Innledning	8
1.1 Begrepsavklaring.....	8
1.2 Avgrensning.....	9
1.3 Bakgrunn for studien	10
1.4 Arbeidsledig ungdom, marginalisering og sosial ekskludering.....	10
1.5 Kontekst for studien, regjeringen og st.mld. 46.....	11
2 Tidligere forskning på unge utenfor	12
2.1 Arbeidsmarkedstiltak i Norge for å forebygge utenforskap blant unge mennesker.....	17
2.2 Forskning om effekter av arbeidsmarkedstiltak rettet mot ungdommer. Funn og mangler	18
2.2.1 Funn og mangler	20
2.2.2 Arbeidslinja og arbeidsetikk	20
3 Litteraturgjennomgang	22
3.1 Sosiale konsekvenser av arbeidsledighet for ungdom.....	22
3.2 Psykiske konsekvenser av arbeidsledighet for unge voksne	22
3.3 Konsekvenser av arbeid for personer med psykiske lidelser.....	23
3.4 Sosial kontroll av avvikende individer	23
3.5 Frafall fra videregående skole	24
4 Arbeidsledighet blant unge voksne	26
4.1 Hvordan kan min studie bidra med supplerende kunnskap på forskningsfeltet?	27
5 Teorikapittel	28
5.1 Sosialt rom.....	28
5.2 Habitus	28
5.3 Kapital.....	30
5.3.1 Økonomisk kapital	30
5.3.2 Kulturell kapital	30

5.3.3	Sosial kapital	30
5.4	Symbolsk makt	31
5.5	Kritikk av Bourdieu sine teorier	31
5.6	Manifesterte og latente konsekvenser av arbeid	32
5.7	Kritikk av Johada sin teori om latente konsekvenser av arbeid	33
6	Metode	34
6.1	Hva er kvalitativ metode?	34
6.2	Hvordan det har blitt gjort	35
6.3	Egen forforståelse.....	35
6.4	Maktrelasjon mellom forsker og informant	36
6.5	Kjennetegn ved kvalitativ metode	37
6.6	Uformell intervjumetode	38
6.7	Etnografi.....	38
6.7.1	Etnografiens fokusområde.....	39
6.7.2	Begrunnelse for valg av etnografisk metode	39
6.8	Utvalg: Strategisk utvalg og tilgjengelighetsutvalg	39
6.9	Gjennomføringen av intervjuene.....	40
6.10	Rekruttering av informanter	43
6.11	Etiske utfordringer og hensyn.....	44
6.12	Studiens effekt på meg og hvordan jeg har forholdt meg til ungdommenes fortellinger	46
6.13	Etiske dilemmaer knyttet til forskning på marginalisert ungdom uten å gi noe tilbake.....	48
6.14	Validitet	48
6.15	Reliabilitet	49
6.16	Intersubjektivitet	51
6.17	Analyse i kvalitative studier.....	52
7	Tre ulike livshistorier fra ungdom i arbeidstiltak	54
7.1	Sebastian.....	54
7.2	Mathilde.....	54
7.3	Karina	55
8	Fortolkende fenomenologisk analyse.....	57

8.1	Temaer som har blitt berørt i intervjuguiden/intervjuene.....	58
9	Drøfting og analyse	60
9.1	Skoleerfaring fra videregående skole og systemerfaring	60
9.2	Hvordan informantene opplever at andre mennesker ser på det at de er i arbeidstiltak.....	68
9.3	Familiebakgrunn, foreldrenes utdanningsnivå og tilknytning til ordinært arbeidsliv	75
9.4	Økonomiske utfordringer	82
9.5	Arbeidsmengde og arbeidsevne	84
9.6	Mestring og medvirkning	87
9.7	Psykisk helse.....	90
9.8	Hva er mest betydningsfullt med å være i arbeidstiltak for informantene?	93
10	Avsluttende refleksjoner.....	100
11	Litteraturliste.....	102
12	Vedlegg	105
12.1	Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring.....	105
12.2	Vedlegg 2: Intervjuguide	108

1 Innledning

Hovedtema for denne avhandlingen er hvordan unge mennesker mellom atten og tretti år, som befinner seg utenfor ordinært arbeidsliv og i arbeidstiltak, opplever det å være i arbeidstiltak. Informantene mine befinner seg i arbeidstiltak via HR-huset Fønix i Vestfold, som arbeider på oppdrag fra NAV. Hovedfokuset for avhandlingen er å få tak i informantenes subjektive opplevelse av å være i arbeidstiltak via Fønix. Det ses også nærmere på hvordan det å være i arbeidstiltak påvirker livet til de unge generelt, i forhold til deres selvfølelse, økonomiske begrensninger og hvordan de opplever at andre ser på dem i forhold til det faktum at de befinner seg i arbeidstiltak. Målet med avhandlingen er å skape en økt forståelse av hvordan unge mennesker som står utenfor ordinært arbeidsliv opplever å være i arbeidstiltak.

Bakgrunnen for valg av denne tematikken er blant annet at jeg har en stor faglig interesse for emnet, og at dette er et tema som ofte blir diskutert i nyhetsbildet og i politikken. Det er stadig avisartikler som tematiserer unge mennesker som har falt fra i videregående, eller unge mennesker utenfor ordinært arbeidsliv.

Problemstillingen min lyder som følger: «Hvordan oppleves det for unge voksne mellom 18 år og 30 år å være i arbeidstiltak?» Hovedfokuset er å få frem hvordan det subjektivt oppleves for mine informanter å være i arbeidstiltak.

1.1 Begrepsavklaring

Her vil jeg redegjøre for de fagbegrepene jeg anvender i drøfting og analysedelen for å drøfte empirien min. Dette gjelder de begrepene som ikke ellers er redegjort for i teori eller annen litteratur.

Offentlige ytelser: Jeg anvender begrepet offentlige ytelser som en motsetning til arbeidsinntekt i det ordinære arbeidslivet. Det eksisterer mange ulike offentlige ytelser, men jeg kommer ikke til å gå inn på hver enkelt, da jeg ikke anser det som relevant for å besvare oppgavens problemstilling (NAV, 2013).

Psykisk helse: Psykisk helse referer til utviklingen av og evnen til å mestre tanker, følelser, atferd og hverdagens krav. Verdens helseorganisasjon (WHO) definerer psykisk helse som *«en tilstand av velvære der individet kan realisere sine muligheter, håndtere normale stressituasjoner i livet, arbeide på en fruktbar og produktiv måte og har mulighet til å bidra overfor andre og i samfunnet»* (Brattevåg et al., 2016, s 9). Jeg anvender ingen teoretisk begrensning på hva psykisk helse objektivt sett er. Oppgaven min handler om hvordan det oppleves å være i arbeidstiltak, og der hvor psykisk helse tematiseres vil det handle om informantenes opplevelse av psykisk helse.

Fysisk funksjonsnedsettelse: Begrepet fysisk funksjonsnedsettelse viser ifølge SNL til tap eller skade på en kroppsdel eller sansefunksjon, som for eksempel muligheten til å gå eller å se (Hanisch & Lid, 2018).

Funksjonsfrisk: Jeg anvender begrepet funksjonsfrisk som en motsetning til fysisk funksjonsnedsettelse. Begrepet funksjonsfrisk vil i avhandlingen innebære at man ikke har hindringer av fysisk art.

Veiledning: Begrepet veiledning vil i drøfting og analysedelen anvendes om all kontakt og bistand de unge får fra sin kontaktperson i Fønix.

Systemerfaring: Med systemerfaring mener jeg alle tidligere erfaringer i forhold til å få hjelp og bistand fra NAV eller Fønix.

1.2 Avgrensning

Studien fokuserer på unge voksne mellom 18-30 år som befinner seg i arbeidstiltak via Fønix. I følge Hyggen (2013) viser begrepet ung voksen til den fasen av livet som både i tid og livsfase befinner seg i en mellomposisjon til det å enten være ungdom eller voksen. I livsfasen som ung voksen er det spesielt de store sosiale endringene som er det sentrale. Perioden som ung voksen er da den enkelte flytter ut fra foreldrene sine, etablerer egen familie og forventes å forsørge seg selv (Hyggen, 2013).

1.3 Bakgrunn for studien

Det norske samfunnet i dag betegnes som et utdannings- og kunnskapssamfunn (Frønes & Strømme, 2010). Dette innebærer at den norske befolkningen får generelt stadig høyere utdanning. Samtidig er det slik at hele 27% av ungdom ikke har fullført og bestått videregående opplæring i løpet av en femårsperiode (Statistisk Sentralbyrå, 2017). Dette anses som bekymringsverdig, da videregående opplæring i dag anses å være en inngangsport til ordinært arbeidsliv og til videre kvalifisering i form av høyere utdanning (Hernes, sitert i Hyggen, 2013, s. 18). Dette har ført til at videregående opplæring har blitt mindre verdt i yrkessammenheng. I dag er det slik at videregående opplæring har blitt en forutsetning for de fleste (Frønes, 2011). Det at videregående opplæring har blitt en forutsetning for de fleste ser vi for eksempel ved at utdanning i dag antagelig er den viktigste sorteringsmekanismen når det kommer til å rekruttere unge mennesker til arbeidslivet. Flertallet av jobbene i det norske arbeidsmarked forutsetter at den enkelte innehar grunnleggende utdanning som for eksempel et fagbrev. Det er også estimert at Norge er det landet i OECD som har den færreste andelen arbeidsplasser til ufaglærte. I dag stilles det større krav til dokumentert kvalifikasjon enn tidligere, og mange veier inn i arbeidslivet er som følge av dette stengt for unge mennesker som ikke har fullført videregående opplæring (Hyggen, 2013).

1.4 Arbeidsledig ungdom, marginalisering og sosial ekskludering

Å mestre deltakelse i arbeidsmarkedet er helt sentralt i forhold til å være inkludert i storsamfunnet. Både i forhold til aktivitet, som inntekt og som en inngangsbillett til andre samfunnsområder. I dagens kunnskapssamfunn dreier inkludering seg i stor grad om å utvikle kompetanse. Det at kunnskapssamfunnets grunnleggende krav oppnås gjennom utdanningssystemene er av særlig kritisk betydning for de som av ulike årsaker ikke mestrer utdanningssystemet (Hyggen, 2013).

1.5 Kontekst for studien, regjeringen og st.mld. 46

Norsk regjering har som utgangspunkt at ordinært arbeidsliv er et grunnlag for velferd, både for samfunnet og det enkelte individ. I følge st.meld 46 er det knyttet store kostnader til at unge mennesker står utenfor utdanning og arbeidsliv. Dette gjelder både for det enkelte individ, men også for samfunnet som helhet. Videre i stortingsmeldingen legges det betydelig vekt på viktigheten av innsats for å forhindre at ungdom faller fra i videregående opplæring. Det å fullføre videregående opplæring reduserer risikoen for utenforskap i arbeidslivet og å motta offentlige velferdsytelser. Det pekes også på at utdanningsmyndighetene skal legge til rette for en god videregående skole for den enkelte elev, slik at en størst mulig andel av elevene kan fullføre videregående skole på en tilfredsstillende måte. Regjeringen ønsker å rette særlig innsats mot utsatte unge mennesker. Denne gruppen blir ansett som en sårbar gruppe og det anses som avgjørende å være tidlig ute og utføre målrettet innsats for å unngå at denne gruppen opplever varig utenforskap i arbeidslivet og dermed lever et liv på ulike offentlige stønadsordninger. Regjeringen omtaler unge som står i fare for å falle ut fra utdanning og arbeidsliv, eller som allerede har falt fra disse institusjonene som utsatte unge (Det kongelige arbeidsdepartement, 2012-2013).

Unge mennesker utenfor arbeidsliv utgjør en betydelig andel av de registrerte ledige. Omtrent en tredjedel av de registrerte ledige ved Arbeids- og velferdsetaten er under tretti år. Størst andel av disse er mellom tjue og tretti år. Gruppen registrerte ledige under tjue år utgjør en mindre andel, av den årsak at mange av de yngste er under utdanning. Perioder med ledighet i ungdomsårene hvor man verken deltar i arbeid eller utdanning øker risikoen for lange og/eller tilbakevendende perioder med arbeidsledighet eller varig utenforskap i tilknytning til arbeidsmarkedet. En del av de unge som befinner seg utenfor arbeidslivet ønsker å jobbe. Noen regnes som arbeidsledige, men er aktive som jobbsøkere. Statsmeldingen oppgir at gruppen unge utenfor utdanning og arbeidsliv kan deles i tre like store grupper. Omtrent en tredjedel er arbeidsledige, en tredjedel oppgir i arbeidskraftsundersøkelsen at de ønsker arbeid, men anses ikke som arbeidsledige av den grunn at de ikke er aktive arbeidssøkende, eller fordi de ikke er disponible for arbeidsmarkedet. Den sistnevnte gruppen av de unge ledige oppgir at de ikke ønsker arbeid (Det kongelige arbeidsdepartement, 2012-2013).

2 Tidligere forskning på unge utenfor

I følge Nordic Welfare Center sin rapport «unge på kanten» som tar utgangspunkt i unge mennesker mellom femten til tjuefire år, er arbeidsledigheten blant denne aldergruppen signifikant høyere enn hva arbeidsledigheten er generelt blant den øvrige aldergruppen i de nordiske landene. En stadig høyere andel ungdommer i Norden befinner seg i risikozonen for varig utenforskap hva angår samfunn og arbeidsliv. Et anslag på dette forteller oss at omtrent ti prosent av ungdomskullene i alderen femten til tjuefire år befinner seg i risikozonen for varig utenforskap. Til sammen kan dette dreie seg om tre hundre tusen ungdommer sammenlagt i de nordiske landene. Mellom to til fem prosent av ungdomskullene befinner seg allerede utenfor. Det kan muligens dreie seg om sytti tusen til hundre og femti tusen unge til sammen i de nordiske landene (Halvorsen, Hansen, & Tägtström, 2012).

Kuvoame (2015) fant i arbeidet med sin PhD som tar utgangspunkt i marginalisert gateorientert etnisk minoritetsungdom at informantene generelt hadde liten eller ingen trygg tilknytning til ordinært arbeidsliv. Likevel var mange av informantene motiverte til å skaffe seg ordinært arbeid. Mange av informantene hevdet at de hadde søkt på flere jobber, lett etter arbeid, ringt på stillingsutlysninger de fant på internett og i aviser, i tillegg til å levere søknadene personlig til det aktuelle arbeidsstedet. De fleste av informantene hadde ikke noen spesielle preferanser hva angikk jobb. De kunne tenke seg arbeid på for eksempel kjøpesenter, klesbutikker eller på Mc Donalds'. Informantene anså det å ha en permanent jobb som den sikreste veien for å komme seg fremover i livet, og for å bli økonomisk uavhengige. Som de fleste nordmenn er selvbildet til informantene knyttet til evnen til å oppnå meningsfullt og produktivt arbeid. Han fant også at informantenes følelse av personlig frihet var knyttet til å ha en sikker inntekt fra en produktiv jobb slik at de kunne ta ansvar for eget liv. Informantene i Kuvoame (2015) sin undersøkelse beskrev læreplass og arbeidstiltak de fikk gjennom NAV som tvungen, utnyttende og ydmykende arbeid som forsterket deres følelse av håpløshet og følelsen av å være verdiløs (Kuvoame, 2015).

Hernes (2010) fant i sin forskning at det å falle fra i videregående skole reduserer mulighetene for den enkelte til å skaffe seg ordinært arbeid, i tillegg til at det øker

mulighetene for uføretrygd og et voksenliv utenfor ordinært arbeidsliv. Utfordringene knyttet til frafall i videregående skole er ikke et nytt fenomen, men et fenomen som har blitt synligere etter at alle fikk lovfestet rett til videregående skole. I tillegg til dette har videregående skole også blitt det man kan betegne som en inngangsport til et produktivt voksenliv (Hernes, 2010).

Heggen mfl. (2007) har gjennomført et forskningsprosjekt på ulike kommuner hvor det er tydelige ulikheter i satsningen på utdanning. De viser til at dette kan ses i sammenheng med de ulike kommunenes næringsstruktur og deres ulike behov for kvalifikasjoner, og også ulikt utbyggingsmønster av utdanningstilbudet. De deler inn ungdommene de har intervjuet i henholdsvis I-gruppa (ungdom som er integrert i arbeidsliv eller utdanning) og M-gruppa (marginalisert ungdom som står utenfor arbeidsliv eller utdanning, eller begge deler). De opererer også med en mellomgruppe som de betegner som «gråsoneinformanter», dette er informanter som ved intervju tidspunktet deltok i utdanning eller arbeidsliv, men som hadde vært borte fra disse arenaene over lengre tid og dermed kunne vurderes til å ha en løs tilknytning til disse arenaene. Funnene deres viser at historiene som går igjen i I-gruppa handler om ungdom som er godt integrert i ordinært arbeidsliv og i sosiale relasjoner, mens ungdommene i M-gruppa er avhengig av offentlig forsørgelse gjennom NAV. Informantene som befinner seg i M-gruppa skiller seg fra I-gruppa og gråsoneinformantene ved at de i betraktelig mindre grad har forsøkt å ta mer utdanning etter at de sluttet på skolen. I det samme forskningsprosjektet har Heggen mfl. (2007) gjort funn som tilsier at det også er omkostninger ved å være sosialklient, eller å være avhengig av offentlig stønad. En av deres informanter fortalte at det å være avhengig av offentlige ytelser førte til stigmatisering og folkesnakk. Omkostningene i forhold til å være avhengig av offentlige ytelser er ifølge deres informant at man får et stempel, og at man ikke har mulighet til å endre dette stempelet (Heggen, Jørgensen, & Paulgaard, 2007).

Stavik og Hammer (2000) fant i sin forskningsrapport at det i Norge er lite som tyder på at unge som er uten fast arbeid blir ekskludert fra det ordinære arbeidslivet i et langsiktig perspektiv. Det er ikke uvanlig for de unge å være uten arbeid i en kort periode fra overgangen mellom utdanning og ordinært arbeidsliv. Dersom den totale

arbeidsledigheten blant unge mennesker hadde vært spredd tilfeldig i befolkningen av unge mennesker, altså at man kunne ha konkludert med at det ikke var noen enkelte grupper som var mer utsatt hva angår arbeidsledighet kunne vi kanskje ha betraktet arbeidsledighet blant unge som et relativt uproblematisk fenomen. Forskning viser imidlertid at det ikke er tilfeldig hvem som ender opp utenfor det ordinære arbeidslivet (Stavik & Hammer, 2000). Det er mye som tyder på at arbeidsledighet henger sammen med sosial klasse, og at arbeidsledighet har langsiktige konsekvenser for enkelte grupper i samfunnet (Ellingsæter, sitert i Stavik & Hammer, 2000, s. 9).

Forskningen viser, som Stavik & Hammer (2000) hevder, at det ikke er tilfeldig hvem som ender opp utenfor det ordinære arbeidslivet. De siste tretti årene har det vært en markant økning i andelen av befolkningen som tar høyere utdanning. Andelen har økt fra tretten til tretti prosent. Det viser seg likevel at foreldrenes utdanningsnivå påvirker blant annet resultatene våre i grunnskolen, hvilken studieretning vi velger, frafall i videregående skole og hvorvidt man fullfører høyere utdanning. Det tenderer til at utdanningsnivået går i arv i generasjoner, samtidig som det generelle utdanningsnivået øker (Ekren, 2014).

Thrana mfl. (2009) fikk i sin undersøkelse en nærmere beskrivelse av unge utenfor utdanning og ordinært arbeidsliv sin hverdag i tre ulike dimensjoner. Disse tre hverdagsdimensjonene ble betegnet som «den faktiske hverdagen», «drømmehverdagen» og «den moralske hverdagen». Dimensjonen «den faktiske hverdagen» er hverdagen slik de unge beskriver den i dag. Dimensjonen «drømmehverdagen» omhandler hverdagen slik de unge ønsker og drømmer om at den skal være, og dimensjonen «moralsk hverdag» omhandler hvordan de unge opplever at storsamfunnet mener at deres hverdag skal se ut (Thrana, Anvik, Bliksvær, & Handegård, 2009).

I følge denne undersøkelsen har de unge ulike aktiviteter og gjøremål som strukturerer deres faktiske hverdag. Av det totale utvalget i undersøkelsen var de fleste unge i en form for aktivitet via enten NAV eller oppfølgingstjenesten. For mange av de unge i undersøkelsen varte ikke disse aktivitetene via NAV eller oppfølgingstjenesten hele

arbeidsdager. For eksempel var en andel av de unge i arbeidspraksis fra to til fire timer, eller de tok to til tre fag på videregående skole i egne klasser for de som av ulike årsaker hadde falt fra i videregående opplæring. Den største andelen av de unge i undersøkelsen befinner seg i arbeidspraksis. Målet med arbeidspraksisen er at ungdommene skal få kjennskap til et fagområde, mestre arbeidshverdagen innenfor dette fagområdet og ideelt sett søke seg inn i opplæring innenfor det fagområdet de har vært i arbeidstrening innenfor (Thrana et al., 2009).

Noen av de unge hadde en opplevelse av at arbeidspraksisen ikke var ordinært arbeid, blant annet opplevde de at lønnsforskjellene mellom dem selv og de som var ordinært ansatt i bedriften de hadde arbeidspraksis i skilte dem fra de ordinært ansatte. I tillegg viste noen av ungdommene til at aldersforskjellen mellom dem selv og de ordinært ansatte på arbeidsplassen førte til at de ble holdt utenfor det sosiale på jobben. Den største andelen av ungdommene i arbeidspraksis fortalte at de trivdes med å være i arbeidspraksis, av den grunn at de likte det bedre enn å gå på skolen. Flere av de unge betraktet også arbeidspraksisen som en mulig inngangsport for å bli fast ansatt innenfor det samme arbeidsfeltet. Likevel beskrev de fleste seg som en type annenrangs arbeider og en av informantene uttalte at «*vi må gjøre de mest upopulære jobbene*» (Thrana et al., 2009).

Noen av de unge gikk også på ulike kurs via NAV, som for eksempel datakurs eller jobbsøkerkurs. Disse kursene varer i ca. fire-fem timer, men ungdommene hadde likevel fulle dager ved å i tillegg gå på møter med NAV eller oppfølgingstjenesten, eller i behandling hos BUP (barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk). Søknadsskriving for å søke ordinært arbeid ble også beskrevet som tidskrevende. En annen gruppe av de unge i undersøkelsen hadde ingen fast dagaktivitet via NAV eller oppfølgingstjenesten. Dermed ble de registrert som helt uten tiltak på dagtid i oppfølgingstjenestens register. Dette var den minste gruppen av de unge i undersøkelsen. I denne gruppen var det ungdom som på ulike måter strukturerer hverdagen sin som en arbeidsdag. Blant annet ved å delta i for eksempel frivillige organisasjoner eller å holde på med idrett. Ungdommene i denne gruppen kjennetegnes av at de hadde et ønske om å strukturere hverdagen sin i takt med storsamfunnet for øvrig (Thrana et al., 2009).

I en annen gruppe av de unge i materialet finner vi de ungdommene som i størst grad skiller seg fra ordinær hverdag hvor døgnrytmen styres av aktiviteter på dagtid. Av ungdommene som var uten tiltak på dagtid, var det en betydelig andel som snudde om på døgnrytmen. Oftest hadde denne gruppen aktiviteter på kveld- og nattestid som strukturerte deres hverdag. Blant de unge i denne gruppen var døgnets høydepunkt natten, for det var da de brukte mest tid foran pc-en. For en stor andel av informantene var drømmehverdagen deres forbundet med å ha en jobb som var rett for dem. Denne drømmen gjorde seg gjeldende både for unge med og uten tiltak på dagtid. Arbeid var for de fleste i denne gruppen selve drømmen. Skole ble nevnt som en mulighet for å øke sjansene til å få det de betegnet som drømmejobben (Thrana et al., 2009).

Kitterød (1995) har ikke forsket på arbeidsledighet spesifikt knyttet til unge voksne. Jeg vurderer likevel hennes undersøkelse som relevant for min problemstilling, av den grunn at hun tar utgangspunkt i det forholdet personer som er arbeidsledige og personer som er langtidsledige har til den ledige tiden. Hun viser til at det i levekårsundersøkelsen fra 1991 kommer frem at mange av de langtidsledige har et ambivalent forhold til den ledige tiden. I undersøkelsen hennes kommer det frem at en betydelig andel av informantene anser den ledige tiden som et problem, samtidig som de også ser visse fordeler ved den frigjorte tiden. I hennes undersøkelse oppgav 25% av de kvinnelige informantene og 31% av de mannlige informantene at den frigjorte tiden kunne oppleves som utfordrende, fordi de kjedet seg. Likevel opplever de det positivt og fordelaktig at de kan styre tiden sin selv. Hun peker videre på at det å ha noe tidsstruktur i dagliglivet er avgjørende for trivsel og velferd, og også for å beholde evnen til å arbeide. I Kitterød (1995) sin undersøkelse som ble gjennomført med det med det mål å finne ut om langtidsledige anså den frigjorte tiden som positiv eller negativ var det to negative aspekter i forhold til tidsstruktur og arbeidsledighet som ble trukket frem av informantene. Informantene fremholdt her at arbeidsledighet fører til manglende tidsstruktur og kjedsomhet. Likevel fant hun at det ikke var alle som betraktet den ledige tiden negativt, dette gjelder også langtidsledige, som altså har vært arbeidsledige i seks måneder eller mer. Over halvparten av kvinnene i undersøkelsen oppgav at de ikke opplevde kjedsomhet som et problem, og halvparten svarte også at de ikke erfarte at det var utfordrende å lage en

struktur på hverdagen som langtidsledig. Hun peker på at personer uten barn og som lever i små husholdninger opplever ledighet som mer utfordrende enn for eksempel personer som er gift og har barn (Kitterød, 1995).

2.1 Arbeidsmarkedstiltak i Norge for å forebygge utenforskap blant unge mennesker

Hyggen (2013) peker på at det for ungdom ofte arbeidsrettede tiltak som tilbys. Han redegjør for følgende arbeidsmarkedstiltak:

Ungdomsgarantien har fra 2009 gitt alle unge under tjue år som ikke har vært i arbeid, utdanning eller opplæring en garanti om et aktivt tiltak gjennom NAV (Hyggen, 2013). I tillegg har unge mennesker mellom tjue og tjuetvåne år også havnet innunder ungdomsgarantien, forutsatt at de har vært ledige i minimum seks sammenhengende måneder (AID, sitert i Hyggen, 2013, s. 38).

Oppfølgingsgarantien sikrer at unge mennesker fra tjue til tjuetvåne år som har vært ledige i mer enn tre måneder får individuelt tilpasset oppfølging fra NAV hvor fokuset ligger på jobbsøking og egenaktivitet.

For unge arbeidssøkere er det vanligvis arbeidsrettede tiltak som tilbys. Herunder opplæring, arbeidspraksis, oppfølging og lønnstilskudd.

Opplæringstiltak har som mål å kvalifisere arbeidssøkerne til ledige stillinger. Opplæringen foregår som arbeidsmarkeds kurs, som regel er dette yrkesrettede kurs av kort varighet. Maksimal lengde på kurset er ti måneder for ordinære tiltaksdeltakere. Man må ha fylt nitten år for å delta i opplæringstiltak.

Arbeidspraksis i ordinært arbeidsliv er tiltak som retter seg mot mennesker som trenger å prøve seg i arbeidslivet, få arbeidserfaring og med det øke sjansen for å komme seg ut i ordinært arbeidsliv. Tiltaket varer maksimalt i et år.

Oppfølging er et nytt tiltak som ble satt til verks i 2009. Dette tiltaket er beregnet på personer som behøver mer omfattende formidling- og oppfølgingshjelp enn NAV sitt standardtilbud til arbeidssøkere. Tiltaket dreier seg om å ha et økt fokus på oppfølging og å styrke kompetansen og motivasjonen til jobbsøkeren, samt bidra til å finne effektive jobbsøkerstrategier. Dette tiltaket kan vare inntil seks måneder.

Tidsbegrenset lønnstilskudd har som formål å motivere arbeidsgivere til å ansette personer som har utfordringer med å komme inn på arbeidsmarkedet. Tiltaksdeltakeren utfører ordinære arbeidsoppgaver og er ansatt på ordinære lønns- og arbeidsvilkår. Målet med tiltaket er at deltakeren skal inngå i et varig arbeidsforhold hos bedriften (Hyggen, 2013).

I tillegg til de tiltakene som her er gjort rede for er det også en annen type tiltak som benyttes. Nemlig arbeidspraksis i skjermet tiltak. Denne type tiltak er for mennesker som av ulike årsaker har behov for å jobbe i et skjermet miljø (NAV, 2018).

2.2 Forskning om effekter av arbeidsmarkedstiltak rettet mot ungdommer. Funn og mangler

Arbeidsmarkedstiltak har en negativ effekt ifølge forsker Kristine Von Simson (2016) ved institutt for samfunnsforskning. Hun har sammenlignet jobb i vikarbyrå og de ulike tiltakene til NAV rettet mot ungdom som har avsluttet videregående opplæring. Hun har fulgt ungdom i arbeidsmarkedet og har funnet ut at mulighetene for å få jobb og å bli i jobb er svært ulike for de forskjellige tiltakene som tilbys ungdom (Simson, 2016).

Arbeidspraksis er det mest anvendte arbeidsmarkedstiltaket rettet mot unge. Intensjonen med dette tiltaket er arbeidspraksisen skal øke sjansen for å bli fast ansatt. Forskningsresultatene til Von Simson viser at dette likevel ikke er tilfelle. Hun viser til at muligheten for å få ordinært arbeid i gjennomsnitt reduseres med trettifem prosent, sammenlignet med å ta arbeid via vikarbyrå eller å ikke delta i noen tiltak. Hun omtaler dette som en innlåsnings effekt, av den grunn at praksisen tar opp tid som ungdommene kunne ha anvendt til å søke arbeid. Hun viser også til at ungdommene heller ikke får økt

sjanse til å få fast jobb etter å ha vært i praksis. I tillegg viser hun til at når ungdommene omsider kommer seg i jobb blir det også av mye kortere varighet. Sannsynligheten for å stå utenfor ordinært arbeidsliv er åttiseks prosent høyere, dersom man sammenligner med ungdom som ikke har tatt jobber via vikarbyrå eller deltatt i arbeidsmarkedstiltak.

Von Simson (2016) fant i sin forskning at opplæringstiltak har en positiv virkning, både når tiltaket gjennomføres og i etterkant. Opplæringstiltak er en variant av klasseromsbaserte tiltak hvor tiltaksdeltakerne blir kurset i yrkesrettet opplæring eller deltar på jobbsøkerkurs. Disse tiltakene har vist seg å øke muligheten for å få ordinært arbeid med om lag førti prosent. Imidlertid forsvinner denne effekten med en gang ungdommene får ordinært arbeid. Dette henger sammen med at deltakelse på opplæringstiltak har sammenheng med å tilbringe kortere tid i det ordinære arbeidsmarkedet. Dette øker sannsynligheten for å falle fra det ordinære arbeidsmarkedet med femtifem prosent.

Lønnstilskudd er et tiltak som har vist seg å ha stor positiv effekt. Dette tiltaket innebærer at deltakerne arbeider i ordinære bedrifter, og at arbeidsgiver mottar tilskudd for deler av lønnen i opptil et år. Dette er et tiltak som har stor positiv effekt, også sammenlignet med andre tiltak. Femti prosent av tiltaksdeltakerne i lønnstilskudd tiltaket får ordinært arbeid, mens kun tretti prosent av tiltaksdeltakerne i de andre tiltakene får ordinært arbeid. Mens tiltaket pågår er det stor positiv effekt og dette tiltaket øker muligheten for ordinært arbeid med sekstifem prosent. Virkningen av tiltaket forsvinner når tiltaksperioden er over. Lønnstilskudd har vist seg å være det eneste tiltaket som forlenger perioden med ordinært arbeid. Ungdommene som har deltatt i dette tiltaket har seksti prosent mindre sannsynlighet for å falle ut av det ordinære arbeidsmarkedet.

For ungdommer som arbeider gjennom et vikarbyrå er muligheten for å få ordinært arbeid lik som for andre ungdommer som også arbeider gjennom vikarbyrå, mens arbeidet via vikarbyrået pågår. Etter å ha arbeidet gjennom vikarbyrå økes muligheten for ordinært arbeid med trettifire prosent. Det ser ikke ut til at det å jobbe via et vikarbyrå har noe å si for hvor lenge ungdommene blir i det ordinære arbeidsmarkedet. Von Simson (2016) oppgir at det å arbeide gjennom vikarbyrå kan være et effektivt alternativ til de

ordinære arbeidsmarkedstiltakene som gjerne blir tilbudt ungdom, som for eksempel arbeidspraksis. I tillegg oppgir flere europeiske studier at det å arbeide gjennom et vikarbyrå har en positiv effekt på senere muligheter i det ordinære arbeidsmarkedet. Von Simson (2016) hevder at jobb via vikarbyrå kan være en mulig inngangsport til det ordinære arbeidslivet, og da særlig for de ungdommene som ikke har særlig med arbeidserfaring å vise til. De får vist seg frem og prøvd seg ut. Risikoen for arbeidsgiver synker, da arbeidsgiver får muligheten til å teste ut arbeidere. Datamaterialet hennes viser ikke hvor ungdommene blir ansatt etter å ha jobbet gjennom vikarbyrå. Tidligere forskning viser også at det å arbeide gjennom vikarbyrå kan være en måte å få innpass på det ordinære arbeidsmarkedet. Dette gjelder også forskning som undersøker ungdom (Simson, 2016).

2.2.1 Funn og mangler

Von Simson (2016) viser rent kvantitativt hvor stor andel av ungdommene som kommer seg i jobb. Hun viser hvilke typer av arbeidstiltakene som fungerer i forhold til å få fotfeste i det ordinære arbeidslivet, og hvilke typer arbeidstiltak som kan sies å ha lite, ingen eller til og med negativ effekt. I forhold til mangler ved studien til Von Simson (2016) vil jeg argumentere for at studien hennes ikke tematiserer ungdommenes subjektive opplevelse av å være i arbeidstiltak og utenfor ordinært arbeidsliv.

2.2.2 Arbeidslinja og arbeidsetikk

Arbeidslinja er et viktig prinsipp i arbeids- og velferdspolitikken. Intensjonen med arbeidslinja er å integrere flest mulig i arbeidslivet. Dette målet skal nås ved at velferdsordningene utarbeides slik at de motiverer folk til å inngå i ordinært arbeidsliv fremfor å motta offentlige ytelser. Det vil si at tildelingsreglene for økonomiske ytelser skal være strenge, og at det skal være sterk kontroll og oppfølging og at stønadsnivået skal være slik at det ikke er forlokkende å leve på offentlige ytelser (Øverbye, 2012). De alle fleste i Norge har stabil tilknytning til det ordinære arbeidslivet. Det å være en del av det ordinære arbeidslivet er en sentral kulturell verdi i Norge, og kan sies å være den første av fire faser i arbeidslinja. Arbeidslinja er i dag et betydningsfullt kjennetegn ved

den norske sosialpolitikken. I den andre fasen av arbeidslinja ble relasjonen mellom motivasjon til å være i arbeid og sosiale ytelser tematisert. Tanken her var at det skulle lønne seg økonomisk å være i arbeid, fremfor å motta ytelser fra det offentlige. Den tredje fasen i arbeidslinja kom på 1930-tallet med arbeiderpartiets nye politiske og økonomiske linje. Den tredje fasen går kort forklart ut på at alle som er i stand til å jobbe også har rett og plikt til å være i arbeid. Den fjerde fasen omhandler sammenhengen mellom utformingen av de sosialpolitiske stønadene og deltakelse i arbeidslivet. Stortingsmelding nr. 35 fra 1994-1995 formulerte arbeidslinja på følgende måte: «Arbeidslinja betyr at virkemidler og velferdsordninger – enkeltvis og samlet – utformes, dimensjoneres og tilrettelegges slik at de støtter opp under målet om arbeid til alle (Øverbye, 2012). Det kan kanskje hevdes at arbeidslinja har vært en medvirkende årsak til at vi har en streng arbeidsetikk her til lands. Et av de viktigste kjennetegnene ved det norske samfunnet er den rimelig strenge arbeidsetikken vi har. Den norske arbeidsetikken innebærer tanken om at alle skal bidra i arbeidslivet. Her til lands er arbeid en viktig verdi. Arbeid er dessuten en forutsetning for anerkjennelse, verdighet og et grunnleggende kriterium for identitet (Rugkåsa, 2009)

3 Litteraturgjennomgang

I denne delen av avhandlingen vil tidligere litteratur på både frafallstematikken og unge i arbeidstiltak bli gjennomgått. Det vil også bli presentert litteratur som viser til hvor stor plass skole og utdanning har i barn og unges liv, sosial kontroll av avvikende individer, psykiske konsekvenser av arbeidsledighet for unge voksne og konsekvenser av arbeid for personer med psykiske lidelser.

3.1 Sosiale konsekvenser av arbeidsledighet for ungdom

Hammer (1992) hevder at det å være arbeidsledig og ikke ha kontakt med arbeidsliv og dermed også kollegaer er en betydelig påkjenning for de arbeidsledige. Det å stå utenfor arbeidslivet fører til at den ledige har en større andel tid å disponere selv, som kan anvendes til å inngå i sosial interaksjon med andre mennesker. Videre viser hun til at ca. 50% av de spurte langtidsledige oppgav at de brukte mer tid sammen med andre mennesker. Spesielt personer som mottok sosialhjelp oppgav at de brukte mer tid sammen med andre mennesker, og da ved å besøke andre. Det er usikkert hvorvidt denne sosiale kontakten kan måles med den daglige kontakten med kollegaer på en arbeidsplass (Hammer, 1992).

3.2 Psykiske konsekvenser av arbeidsledighet for unge voksne

En mulig årsak til at flere unge befinner seg utenfor skole og arbeid er at flere unge har helsemessige utfordringer. Psykiske lidelser er den mest ordinære grunnen til varig uførhet blant unge. For omtrent seks av ti uføre under førti år ligger det en psykisk diagnose til grunn for å motta uføretrygd. Mottakere av trygd og sosialhjelp rapporterer om fire ganger så mye psykiske problemer som andre grupper i samfunnet (Hyggen, 2013).

Hammer (1992) hevder at det er en liten andel av arbeidsledige unge som ender opp med å bli avhengig av sosialhjelp. På bakgrunn av dette er det utfordrende å sette økningen av unge sosialklienter i direkte sammenheng med endringer i arbeidsmarkedet. Den psykiske helsen til langtidsledige og sosialklienter er i tillegg svært dårlig peker hun på.

Arbeidsledig ungdom som mottar arbeidsledighetstrygd eller som blir forsørget av familien opplever i liten grad arbeidsledigheten som en faktor som forverrer deres psykiske helse. Det er først og fremst de som lever under økonomisk usikre forhold som opplever et økt omfang av sine psykiske helseutfordringer under arbeidsledighet (Rosvold & Hammer sitert i Hammer, 1992, s. 15), (Hammer, 1992).

Det har blitt gjort funn som tyder på at arbeidsledighet er forbundet med høyere risiko for å utvikle depresjon, spesielt for unge mennesker som mangler støtte fra foreldrene sine (Bjarnason & Sigurdardottir, sitert i Arnett & Hughes, 2012, s. 435) (Axelsson & Ejlertsson, sitert i Arnett & Hughes, 2012, s. 435). Forholdet mellom arbeidsledighet og depresjon har også blitt funnet i longitudinelle studier (Dooley, D., Prause, J. & Ham-Rowbottom K.A., sitert i Arnett & Hughes, 2012, s. 435), noe som indikerer at arbeidsledighet fører til depresjon oftere enn at depresjon gjør det utfordrende å finne en jobb (Arnett & Hughes, 2012).

3.3 Konsekvenser av arbeid for personer med psykiske lidelser

Borg & Kristiansen (2007) har gjennomført tretten dybdeintervjuer med personer som har alvorlige psykiske lidelser som på intervju tidspunktet var i en tilfriskningsprosess. Deres informanter oppgav at det å jobbe var en sentral del i deres tilfriskningsprosess. Arbeid gav informantene deres mulighet til å skape seg en annen identitet og status, de opplevde å inngå i et sosialt fellesskap med andre personer, fremfor kun medpasienter og behandlere (Borg & Kristiansen, sitert i Norvoll, 2013, s. 203)

3.4 Sosial kontroll av avvikende individer

Rugkåsa (2009) hevder at sosial kontroll av avvikende individer kan settes i sammenheng med det behovet samfunnet har for å sikre sosial orden og beherske sosiale forskjeller i samfunnet. Samfunnet forsøker å bevare stabilitet og orden ved at alle mennesker ideelt sett adapterer seg de normene og reglene som til enhver tid gjelder i samfunnet. Mennesker som ikke følger samfunnets regler og normer, eller oppfører seg på en måte

som bryter med samfunnets forventning om hva «vanlig» oppførsel er, bryter storsamfunnets normer på hva som anses som akseptabel atferd. Dette medfører at de blir kategorisert som sosiale avvikere. Merkelappen sosiale avvikere anvendes både om individer og grupper av personer som viser avvikende atferd, som for eksempel rusmisbrukere eller kriminelle gjenger. Det er viktig å presisere at selv om betegnelsen sosialt avvik oftest anvendes i negativ forstand, vil det i det sosiologiske fagfeltet benyttes både om negative og positive avvik. Sosiale avvik som gjerne vurderes som positive vil være for eksempel å være uvanlig flink i noe, ha uvanlig god økonomi osv. De formene for sosialt avvik som ofte betegnes som negative kan for eksempel være skoletapere eller kriminelle. Når grupper eller enkeltpersoner bryter de sosiale normene vil samfunnet gjennomføre sosial kontroll gjennom ulike varianter av sosiale sanksjoner. Dette blir også omtalt som en moralsk form for sosial kontroll. Når det sosiale avviket anses som negativt resulterer det ofte i negative reaksjoner, mens atferd som er overensstemmende med det samfunnet vurderes som positiv atferd belønnes. Målsettingen med sosial kontroll av mennesker som i det samfunnet de tilhører defineres som sosialt avvikende er å gjenskape sosial orden ved å tilbakeføre de sosialt avvikende til det samfunnet oppfatter som normalt igjen (Rugkåsa, 2009).

3.5 Frafall fra videregående skole

I denne delen av oppgaven vil jeg gjennomgå litteratur som dokumenterer frafall fra videregående skole, hvilken betydning videregående skole har i dagens kunnskapssamfunn og hvordan elever som har en kulturell kapital som er i tråd med skolen og samfunnet for øvrig blir favorisert.

Det å falle fra i videregående opplæring er et problem for de elevene det gjelder og for samfunnet for øvrig. Det er ulike årsaker som gjør at enkelte faller fra i videregående opplæring. Blant annet spiller sosial bakgrunn, psykisk helse, foreldrenes utdanningsnivå, det å ha ikke-vestlig bakgrunn og kjønn inn. Ulike kvalitative og kvantitative studier viser til at faglige resultater og karakterer i ungdomsskolen har størst betydning for å falle fra i videregående opplæring (Damsgaard & Eftedal, 2014).

Generelt i samfunnet oppnår den norske befolkningen stadig et høyere utdanningsnivå. Likevel er andelen som faller fra i videregående skole høy og også økende. Dette er urovekkende da videregående skole anses å være en inngangsport til arbeidslivet (Hernes, sitert i Hyggen, 2013, s. 18).

Konsekvensene av å falle fra i videregående opplæring er altså større i dag enn tidligere. Det er påfallende flere som faller fra yrkesfaglige linjer i videregående skole, enn fra studieforberedende linjer. Det å falle fra i videregående skole øker risikoen for senere å bli avhengig av offentlig forsørgelse. Det er gjort funn som indikerer at ungdom som ikke fullfører videregående skole har to til fire ganger så høy risiko for å motta økonomisk bistand fra NAV enn de som fullfører. Det er også tre til fem ganger så høy risiko for å motta sosialhjelp for de som ikke fullfører videregående skole, kontra de som fullfører (Falch & Nyhus, sitert i Hyggen, 2013, s. 19).

Nordahl (2014) peker at det finnes belegg for å hevde at lærerne og skolen anerkjenner spesifikke interesser, holdninger, normer og verdier hos elevene som kommer til uttrykk gjennom forventinger og krav lærerne har til elevene og hvilke prestasjoner som belønnes (McClaren, sitert i Nordahl, 2014, s. 60). Det argumenteres for at skolen blir styrt og kontrollert gjennom de maktforholdene som gjelder i samfunnet. Dette resulterer i at elever som har en kulturell kapital som er i tråd med skolen og samfunnet for øvrig blir favorisert. Denne prosessen fører igjen til at de elevene som har foreldre med høyere utdanning, som har god økonomi og innehar den øvre middelklassens interesser og verdier hevder seg enklere både faglig og sosialt i skolen enn elever som tilhører lavere sosiale klassesjikt. I tillegg til dette argumenteres det også for at skolen har en sterk påvirkningskraft på elevenes verdier, behov og personlighet. Dette fører igjen til at elever som tilhører lavere sosiale sjikt blir lært opp og påvirket til å tro at det er denne sosiale klassen de tilhører (Aronowitz & Giroux, sitert i Nordahl, 2014, s. 61).

4 Arbeidsledighet blant unge voksne

I denne delen av oppgaven vil jeg se nærmere på litteratur knyttet til arbeidsledighet blant unge voksne.

Majoriteten av unge mennesker i industrialiserte land klarer å skaffe seg jobb når de slutter på videregående skole eller på høyere utdanning, likevel gjelder ikke dette alle. I Europa er arbeidsledigheten blant unge voksne konsekvent minst dobbelt så høy som for voksne over tjuefem år (Wolbers, sitert i Arnett & Hughes, 2012, s. 435). I følge Furuberg & Myklebø (2013) kjennetegnes unge voksne som befinner seg i arbeidstiltak ved at de både har lav formell utdanning og lite arbeidserfaring (Furuberg & Myklebø, 2013).

Som jeg allerede har vært inne på rammes særlig de unge av ledighet på arbeidsmarkedet. Årsaken til dette er blant annet at de unge er nye på arbeidsmarkedet. I tillegg har ungdommene som regel lite ansiennitet i arbeidslivet og er dermed de første som må gå slutte ved for eksempel nedbemanning på arbeidsplassen (Hammer, 1992).

For en stor andel unge voksne er overgangen fra utdanning til arbeid både lang og utfordrende. Mange mennesker vil i ulike faser av livet motta økonomisk bistand, hjelp eller delta i ulike former for tiltak i regi av NAV. Det kan muligens tenkes at NAV sine tilbud og tiltak ikke er godt nok tilpasset unge voksne som befinner seg i risikozonen for å havne eller allerede har havnet utenfor ordinært arbeidsliv. Det er vist til at norske attføringstiltak og kvalifiseringsprogrammer har bidratt til å skape frustrasjoner og utfordringer i seg selv for de unge (Anvik, sitert i Hyggen, 2013, s. 19). De unge har ofte en forventning om å få mulighet til å ta i bruk egen kompetanse og utdanning i møte med systemet. Mange unge mennesker blir både fortvilede og frustrerte når systemet tilbyr det de anser som lite målrettede og jobbrelevante tiltak. En stor andel av de unge blir også gående i tiltak etter tiltak i lange perioder uten å få etablert seg på det ordinære arbeidsmarkedet (Hyggen, 2013).

Det har med tiden skjedd en utvikling hva angår institusjonalisering i barn og unges liv. Det har utviklet seg en økende institusjonalisering i barn og unges liv. Dette vil si at barn og unge i dag tilbringer mer av tiden sin i institusjoner som barnehage, skole, og i ulike

organisasjoner. Noe som igjen betyr at disse institusjonene på mange måter styrer barn og unges liv, både i dagliglivet, men også ved at utdanningssystemet organiserer barne- og ungdomstiden. Når utdanning oppfattes som så sentralt som det gjør i dagens utdanningssamfunn påvirkes den allmenne kulturen. Utdanning blir en sentral del av oppdragelsen og i barne- og ungdomskulturen. Institusjonalisering kan forstås som at alle barn og unge tilhører de samme ordningene frem til de er omtrent tjue år (Frønes, 2011)

Unge mennesker anses som en ressurs på arbeidsmarkedet. I et arbeidsmarked som er i utvikling er det ofte de unge som først kommer i jobb. Likevel er unge mer utsatt enn den øvrige befolkningen med hensyn til perioder med nedgang, oppsigelser og innskrenkninger i arbeidslivet. Etter innføringen av Reform 94 er det hovedsakelige tilbudet til unge mennesker under tjue år videregående skole. For denne aldersgruppen tilbys det også noe som omtales som ungdomsgaranti, som tilbyr spesiell oppfølging og særskilte tiltak som skal sikre de unge uten skoleplass eller arbeid et tilbud om arbeidsmarkedstiltak. Oppfølgingstjenesten koordinerer tiltak for å få ungdom som står utenfor videregående skole tilbake til opplæring, arbeid eller ulike tiltak. For unge som har behov for mer bistand og oppfølging anvendes arbeidsmarkedstiltak for å bidra til at de unge kvalifiserer seg til ledige stillinger (Øia & Fauske, 2010).

4.1 Hvordan kan min studie bidra med supplerende kunnskap på forskningsfeltet?

Min studie tar sikte på å undersøke ungdommenes subjektive livsverden, og deres subjektive opplevelse av å være i arbeidstiltak. Ungdom i tiltak er ingen homogen gruppe, og mine informanter kan ikke sies representere alle ungdommer som befinner seg i tiltak. Likevel vil jeg hevde at min studie er nyttig for å få økt kunnskap om hvordan ungdom opplever å være i tiltak, og hva de vektlegger som motiverende og demotiverende med å være i arbeidstiltak.

5 Teorikapittel

I denne delen av avhandlingen vil jeg gjøre rede for Bourdieu (1984) sine begrep sosialt rom, habitus, kapitalbegrepet, henholdsvis økonomisk, kulturell og sosial kapital og symbolsk makt. Jeg vil også gjøre rede for Johada (1981) sitt begrep som omhandler manifesterte og latente konsekvenser av arbeid.

Bourdieu (1984) argumenterer for at samfunnet er laginndelt. Gjennom sitt begrep habitus forklarer han hvordan den enkelte tilegner seg ulike mønstre eller disposisjoner av smak, atferd og tenkemåter. Videre hevder han at dette kan knyttes til den enkeltes posisjon i det sosiale rom (Bourdieu, 1984).

5.1 Sosialt rom

Det sosiale rom består av ulike felt og blir ikke ansett for å være konstant, men som en dynamikk hvor ulike sosiale grupper kjemper for å forbedre sin egen posisjon. Det sosiale rom handler om samfunnet som helhet. Denne teorien tar utgangspunkt i klassestrukturen eller fordelingen av ressurser i samfunnet (Bourdieu, 1984). Begrepet sosialt rom inneholder forskjellige objektive posisjoner som samfunnsmedlemmene kan ha. Dette avhenger av hvor stor mengde og hvilken type kapital og ressurser de råder over. Posisjonene er basert på vertikal over- og underordning som avhenger av kapitalmengde. Utover dette hevder Bourdieu at det sosiale rommet har en relasjonell struktur. Med dette mener han at hver enkelt av posisjonene kun defineres gjennom hvilke relasjoner den har til andre posisjoner (Aakvaag, 2008). En forutsetning for sosial ulikhet, er at vi kan se mønstre basert på gruppetilhørighet, angående hvor man havner i plasseringen i det sosiale rom.

5.2 Habitus

Begrepet habitus er sentralt i Bourdieu sin aktørforståelse og handlingsteori. Habitus er grunnlaget for hans idé om den handlende aktøren (Aakvaag, 2008). Habitus kan ses som en forbindelse mellom mentale og sosiale strukturer, hvor ulike sosiale grupper, med

omtrent lik posisjon i det sosiale rom, kjennetegnes av lik habitus. Habitus kan beskrive hvordan valg og smak som fremstår som personlige i virkeligheten kan være en kroppsliggjøring av smak- og atferdsmønstre som er internalisert gjennom sosialiseringprosessen med signifikante andre, eller menneskets sosialt tillærte måte å handle på (Bourdieu, 1984).

Aakvaag (2008) presenterer fem viktige aspekter ved begrepet habitus. Det første aspektet er at habitus er kroppsliggjort. På grunn av dette vet vi instinktivt hvordan vi skal handle i nye situasjoner. Kroppsliggjøringen fører også til at vi ikke er klare over i hvor stor grad vår habitus faktisk påvirker oss. At habitus er kroppsliggjort fører også til at den er stabil.

Dette fører oss til det andre aspektet ved habitus, nemlig at den er kjernen i den enkeltes identitet (Aakvaag, 2008). Bourdieu (1984) hevder at habitus gir mening, sammenheng og system gjennom de ulike hendelsene og situasjonene vi er en del av gjennom livet (Bourdieu, 1984).

Det tredje aspektet ved habitus er at den er det som gjør det mulig for oss å inngå i sosiale situasjoner og settinger. Disposisjonene og kompetansen som vi har i kraft av habitus, gjør det mulig for oss å delta i sosiale situasjoner på en kompetent måte. Uten ferdighetene habitus gir, så ville ikke mennesker kunne orientert seg i samfunnet på en kompetent måte (Aakvaag, 2008).

Det fjerde aspektet ved habitus er at den gjør mennesket i stand til å ivareta egne interesser på det han kaller en kreativ og kompetent måte. Med andre ord, så ser han virkeligheten som basert på den enkeltes interesse. Han hevder at individer handler på bestemte måter for å ivareta sine egne interesser.

Det femte aspektet ved habitus er at den har et sosialt opphav. Aakvaag (2008) fremhever at Bourdieu mener at den enkeltes habitus blir til gjennom at man tilegner seg de sosiale rammene man vokser opp under. De forventningene som stilles til individet i vedkommende sitt sosiale miljø, de reglene og sosiale normene vi må følge for å delta i

det sosiale miljøet vi vokser opp i kroppsliggjøres. Mennesker med ulik sosial bakgrunn, vil derfor utvikle ulike habituser. På bakgrunn av dette peker han på at habitus er klassespesifikk, og at habitus reflekterer individers posisjon i det sosiale rom. Det er vår habitus som fører til at vi fungerer godt i enkelte sosiale miljøer og settinger, mens vi fungerer dårlig eller mindre godt i andre (Aakvaag, 2008).

5.3 Kapital

Bourdieu (1984) hevder at det som skiller de ulike sosiale klassen fra hverandre er mengden av kapital de innehar og kombinasjonen av de ulike formene for kapital. Det skilles mellom sosial, kulturell og økonomisk kapital.

5.3.1 Økonomisk kapital

Bourdieu (1984) hevder at økonomisk kapital omhandler økonomiske og materielle ressurser som den enkelte innehar (Bourdieu, 1984).

5.3.2 Kulturell kapital

Bourdieu (1984) hevder at kulturell kapital beskriver språk, kultur, vaner og kunnskap, som kommer til uttrykk gjennom ulik smak blant ulike sosiale klasser. Videre peker han på at kulturell kapital kan tilegnes gjennom deltagelse i blant annet utdanningssystemet, eller andre institusjoner. Han hevder også at utdanningsinstitusjonen favoriserer de dominerende klassers smak, uttrykksformer og kultur, slik at kulturell kapital også kan anses som et maktmiddel (Bourdieu, 1984).

5.3.3 Sosial kapital

Sosial kapital er ifølge Bourdieu (1984) de ressursene man innehar med hensyn til sosiale bånd, medborgerskap og nettverk (Bourdieu, 1984).

De ulike formene for kapital kan veksles inn i annen kapital. Dette er en kompleks måte å se laginndeling på, og kan sies å være en motsetning til et klassesyn og en laginndeling hvor kun de økonomiske ressursene er i fokus. Dette kan avdekke strukturer som ved

første øyekast kan se ut som resultater av individuelle prestasjoner og smak. De ulike sosiale klassene kan kjennetegnes av ulik sammensetning av kapital, og ulike mønstre for hva som anses som positivt og hva som verdsettes (Bourdieu, 1984).

5.4 Symbolsk makt

Aakvaag (2008) peker på at Bourdieu hevder at både det sosiale feltet og det sosiale rommet hører innunder det han karakteriserer som ordensproblemet. Som allerede nevnt hevder Bourdieu at sosialt rom og sosialt felt er fundamentert på en systematisk skjevfordeling av kapital som også er tilfeldig fordelt i befolkningen. Et sentralt spørsmål for Bourdieu er hvordan samfunnet kan være så tilsynelatende harmonisk og stabilt? Hvorfor gjør ikke grupper som anses som underlegne opprør slik at den sosiale orden oppheves? Bourdieu mener at undertrykte grupper finner seg i sin situasjon ved at sosial ulikhet hovedsakelig tildekkes gjennom de måter vi begrepsfester virkeligheten på. Bourdieu argumenterer for at nøkkelbegrepet i denne sammenhengen er naturalisering. Dominans, hierarkier osv. reklassifiseres på en slik måte at de samme fenomenene fremstår som selvfølgelige og uproblematiske. Det blir på en måte naturlig og «slik det skal være» (Aakvaag, 2008).

5.5 Kritikk av Bourdieu sine teorier

Aakvaag (2008) peker på at den kritikken som antageligvis oftest blir fremmet mot Bourdieu er at teoriene hans har et for strukturorientert syn på samfunnslivet. Bourdieu kan sies å underspille individets kognitive prosesser og motivasjon for å tilegne seg for eksempel kulturell kapital. Bourdieu har også blitt kritisert for å fokusere for mye på sosial reproduksjon. Bourdieu sier at det sosiale rom og det sosiale felt er foranderlige, fordi han hevder at begge har en historie. Hvordan endringen går til, har ikke Bourdieu et godt svar på (Aakvaag, 2008).

5.6 Manifesterte og latente konsekvenser av arbeid

I arbeidet med Johada (1981) sine teorier har det ikke kommet frem noen etablert norsk oversettelse av hennes begreper manifest and latent consequences, jeg velger derfor å oversette begrepene direkte til manifesterte og latente konsekvenser. Johada (1981) forutsetter at den manifesterte konsekvensen av å være i arbeid, er at man tjener nok til å forsørge seg selv (Johada, 1981). Videre opererer hun med fem latente konsekvenser av å være i arbeid:

Johada (1981) hevder for det første at det å være i arbeid automatisk gir arbeidstakeren en viss tidsstruktur på dagen. Man er avhengig av å stå opp på et bestemt tidspunkt for å rekke å komme seg til jobb tidsnok, og man er avhengig av å legge seg på et visst tidspunkt kvelden før for å klare å stå opp dagen etter, på det bestemte tidspunktet man er avhengig av å stå opp for å rekke jobben. Dessuten arbeider man gjerne et bestemt antall timer, før man er ferdig med arbeidsdagen.

Den andre latente konsekvensen av arbeid hun trekker frem er at det å være ansatt og tilhøre en arbeidsplass innebærer jevnlig felles erfaringer og sosial kontakt med mennesker som ikke tilhører den nærmeste familien. Dette fører til at man inngår i sosial samhandling med kollegaene sine, og at man tilhører et sosialt fellesskap utenfor familien. Man utvider dermed sitt sosiale nettverk ved å være i arbeid og å ha kollegaer.

Den tredje latente konsekvensen av arbeid hun trekker frem er at det å være ansatt gir individet mål og mening som er større enn dem selv. Arbeidsoppgavene man har på en arbeidsplass inngår i en større sammenheng. Det vil si at det å være i arbeid gjør at man har arbeidsoppgaver som andre er avhengig av at man utfører.

Den fjerde latente konsekvensen hun trekker frem er at ansettelse definerer aspekter ved individets personlig status og identitet. Hvilken type arbeid man har kan sies å påvirke selvfølelsen vår. Om vi opplever at storsamfunnet anerkjenner jobben vi har, og jobben vi gjør kan dette virke positivt på vår identitetsopplevelse, og også motsatt, dersom vi opplever at jobben vi har gir oss lav status i storsamfunnet, vil dette kunne påvirke vår

personlige status og identitetsopplevelse på en negativ måte. Det er viktig å understreke her at ulike typer arbeid har ulik status i ulike miljøer.

Den femte og siste latente konsekvensen av arbeid hun trekker frem er at det å være i arbeid håndhever aktivitet. Når man er i arbeid er det slik at man har visse arbeidsoppgaver, eller aktiviteter som man er pålagt å utføre, og aktiviteten bestemmes da ut ifra disse aktivitetene/arbeidsoppgavene. Det å være i arbeid fører dermed til at aktiviteten til den enkelte er forhåndsbestemt (Johada, 1981).

5.7 Kritikk av Johada sin teori om latente konsekvenser av arbeid

Kitterød (1995) retter kritikk mot Johada (1981) ved å blant annet støtte seg til Colbjørnsen m.fl., (1992). Her trekkes det blant annet frem at Johada (1981) kritiseres for å se bort fra at de latente funksjonene som lønnsarbeid gir, kan fylles av andre institusjoner enn arbeid. I tillegg til dette kritiseres Johada (1981) for å betrakte arbeidsledige som inaktive personer som er ofre for sin situasjon som arbeidsledig, fremfor som aktive og handlende subjekter (Colbjørnsen mfl., sitert i Kitterød, 1995, s. 3)

Videre hevder Kitterød (1995) at arbeid burde anses som en sosial institusjon blant flere andre, og den sosiale rollen som arbeidstaker er en av flere ulike sosiale roller individer innehar. I tillegg poengteres det at arbeid har ulik betydning for ulike mennesker (Lunde & Borgeraas, sitert i Kitterød, 1995, s. 3). Arbeid kan anses som en institusjon blant flere, men, i forhold til den strenge arbeidsetikken vi har i Norge, som vil bli videre utdypet i analyse og drøftingskapittelet er arbeid en svært sentral verdi her til lands og anses som en svært sentral del av tilværelsen til den enkelte, både av individet og storsamfunnet (Kitterød, 1995).

6 Metode

Problemstillingen min er som følger «hvordan oppleves det for unge mennesker å være i arbeidstiltak?» Problemstillingen min tar sikte på å finne ut hvordan det oppleves for unge mennesker å være i tiltak, på flere ulike nivåer. Blant annet hvordan informantene opplever at andre mennesker ser på det at de er i tiltak, hvordan selvfølelsen til informantene mine påvirkes og om informantene mine har noen tanker rundt årsaker til at de står utenfor ordinært arbeidsliv.

I dette kapittelet av oppgaven vil det bli gjort rede for valg av metode og for innsamling av data blant annet. Metoden som ble benyttet i dette forskningsprosjektet var kvalitativ metode. Kvalitativ metode brukes for å forske på fenomener som er knyttet til personer og situasjoner i deres subjektive sosiale virkelighet. Kvalitativ metode anvendes for å få en dypere innsikt i hvordan mennesker forholder seg til sin egen livssituasjon (Dalen, 2011). «Formålet med et intervju er å fremskaffe fylldig og beskrivende informasjon om hvordan andre mennesker opplever ulike sider ved sin livssituasjon. Det kvalitative intervjuet er spesielt godt egnet for å få innsikt i informantenes egne erfaringer, tanker og følelser» (Dalen, 2011, s. 13). Dette er også bakgrunnen for valget av metode, det er i mitt forskningsprosjekt helt sentralt å få tak i informantenes subjektive opplevelse av å stå utenfor ordinært arbeidsliv.

6.1 Hva er kvalitativ metode?

Kvalitative forskningstilnæringer kjennetegnes av et mangfold når det kommer til analytiske fremgangsmåter og data. Kvalitativ forskningsmetode har tradisjonelt blitt assosiert med forskning som fører med seg nær kontakt mellom forsker og informant, for eksempel ved intervju eller ved deltakende observasjon. Et viktig formål med kvalitativ metode er å anskaffe en dypere forståelse av ulike sosiale fenomener (Thagaard, 2013).

6.2 Hvordan det har blitt gjort

Det har blitt gjennomført kvalitative etnografiske intervju med tre informanter som befinner seg utenfor ordinært arbeidsliv og som er i tiltak hos det aktuelle HR-huset. Intervjuene har omhandlet hvordan det oppleves å være i arbeidstiltak, hvordan det oppleves å ikke være en del av det ordinære arbeidslivet, og hvorvidt informantene mine har noen refleksjoner omkring årsakssammenhenger til at de står utenfor ordinært arbeidsliv. Metoden som anvendes er som nevnt kvalitative etnografiske intervju, men jeg har likevel utarbeidet en intervjuguide, slik at visse temaer ble berørt i intervjusituasjonen. Dette ble gjort for å skape et sammenligningsgrunnlag i intervjuene som blir gjennomført, dersom informantene ikke hadde tematisert noen av de samme temaene.

Undertegnede forskningsprosjekt tar som tidligere nevnt utgangspunkt i tre informanters subjektive opplevelse av å være i arbeidstiltak. Dette er interessant for å se hva de unge selv tenker om sin nåværende situasjon og fremtid. I tillegg har dette HR-huset som informantene mine er tilknyttet til hatt en stor vekst i senere tid, noe som vil si at dette HR-huset har stor innflytelse i Vestfold. Det finnes per dags dato ikke forskning eller relevant litteratur som tar direkte utgangspunkt i dette HR-huset. Dette er også grunnen til at dette HR-huset er valgt ut, undertegnede anser det som viktig og relevant å bidra til mer kunnskap om HR-hus som arbeider på oppdrag fra NAV, og da dette HR-huset spesielt.

6.3 Egen forforståelse

Før jeg møtte informantene mine hadde jeg ingen informasjon om hvem de var. Det eneste jeg med sikkerhet visste, var at de var unge mennesker mellom atten og tretti år som befant seg i arbeidstiltak i regi av HR-huset Fønix. Jeg hadde lest en del litteratur knyttet til unge mennesker i arbeidstiltak, og om frafall i videregående skole, og foreldrenes utdanningsnivå og tilknytning til arbeidslivet. Min egen forforståelse gikk ut på at jeg forventet å møte unge mennesker som ikke hadde fullført videregående opplæring, og som et resultat av det befant seg utenfor ordinært arbeidsliv og i

arbeidstiltak. Som forsker kan min sosiale bakgrunn og mine samfunnsmessige erfaringer påvirke min oppfattelse og forståelse av det sosiale feltet jeg forsker på. Kunnskapen og dataene jeg har produsert i arbeidet med denne studien er ikke et nøytralt resultat av hvordan de sosiale fenomenene «opprinnelig» er. Den kunnskapen som blir produsert i en forskerprosess antyder også forskerens egne referanserammer og forståelsesformer. Dette er en metodologisk utfordring som omtales som refleksivitet (Grønmo, 2004). Refleksivitet er en essensiell del av all samfunnsforskning. Det hevdes at all samfunnsforskning har et element av deltakende observasjon i seg. Med det menes det at forskeren deltar i den sosiale settingen, og reflekterer over resultatene av egen deltakelse uavhengig av hvilken rolle vedkommende innehar i situasjonen (Hammersley & Atkinson, 2012). Den tolkningen og forståelsen jeg som forsker kommer frem til er påvirket av mine tidligere erfaringer og de inntrykkene jeg får fra feltsituasjonen. Dette er gjeldende både ved studier av egen eller fremmed kultur. Uansett om jeg som forsker kommer utenfra eller allerede er en del av det sosiale feltet som studeres, er jeg som forsker nødt til å posisjonere meg i forhold til informantene mine. Det hevdes imidlertid at det kan være av større hensikt å fokusere på forskerens posisjonerte innsikt. I dette ligger det at forskeren, i kraft av sin rolle som nettopp forsker har en kompetanse og posisjon som gir grunnlag for analyse og fortolkning av sosiale felt og situasjoner (Thagaard, 2013).

6.4 Maktrelasjon mellom forsker og informant

Forskningsintervjuet er en særegen profesjonell samtale hvor det er et tydelig skjevt maktforhold mellom forsker og informant. For det første pekes det på at forskeren har en vitenskapelig kompetanse som informanten som oftest ikke innehar. Forskeren definerer intervjusituasjonen, bestemmer intervjutema og avgjør hvilke svar informanten gir som han eller henne ønsker å følge opp. Forskeren er også den som avslutter samtalen (Kvale & Brinkmann, 2015).

Når jeg gjennomførte intervjuene med mine informanter var jeg bevisst på det skjeve maktforholdet som var mellom meg som forsker og informantene mine. Jeg opplevde dette som utfordrende å håndtere. Jeg opplevde mest maktskjevheter mellom

informantene mine og meg ved at det var jeg som bestemte hvilke svar jeg fulgte opp. Jeg var bevisst på å la informantene prate ferdig, selv om jeg der og da kanskje anså svaret de gav som ikke helt relevant for tematikken. Når jeg transkriberte intervjuene mine oppdaget jeg også at en del av det informantene hadde tatt opp som jeg oppfattet som utenfor tema, likevel var relevant for min studie.

Jeg ønsker å argumentere for at kvalitativ metode er en hensiktsmessig metode for min studie. Kvalitativ metode har som formål å skaffe innsikt i informantenes livsverden (Kvale & Brinkmann, 2015). Dette er også det overordnede målet for min studie, å få innsikt i informantenes livsverden. På bakgrunn av (Kvale & Brinkmann, 2015) valgte jeg kvalitativ metode av nettopp denne grunnen.

6.5 Kjennetegn ved kvalitativ metode

Det finnes en rekke kjennetegn ved kvalitativ metode, og disse vil her bli kort presentert. I kvalitativ metode glir de ulike trinnene i forskningsopplegget lett over i hverandre. Med glidende overganger menes det at problemstillingene formuleres, presiseres og ofte revideres underveis i arbeidet. Det vises ofte til at kvalitative opplegg er svært fleksible, problemstillingene er ofte uklare ved prosjektets spede begynnelse. Begrepene som forskeren tar utgangspunkt i starten av prosjektet er også ofte uklare, i likhet med hva problemstillingene i utgangspunktet er (Grimen, 2004).

Kvalitative forskningsopplegg benytter seg ofte, men ikke alltid, av en av disse tre metodene for å produsere datamateriale: deltakende observasjon, ustrukturert intervju eller kvalitative analyser av tekster. Et annet viktig kjennetegn ved kvalitativ metode er at de data som blir samlet inn, ikke kan oppfattes som rene registreringer av hvordan fenomener henger sammen. Hva som velges ut som relevante og irrelevante data er i stor grad styrt av forskeren selv, og hva vedkommende bedømmer som relevant i forhold til sine hypoteser og begreper (Grimen, 2004). Kvalitative metoder har blitt sett på som forskning som fører med seg nær kontakt mellom forsker og informant, som for eksempel når forskeren benytter seg av deltakende observasjon eller intervju (Thagaard, 2013). Dette kan anses som særegent ved kvalitativ metode, kontra kvantitativ metode.

6.6 Uformell intervjumetode

Jeg benyttet meg av det som kalles for uformell intervjumetode når jeg intervjuet mine informanter. Dette er en karakteristisk metode i arbeidet med kvalitative respondentdata. Metoden innebærer at det ikke er utarbeidet bestemte spørsmål eller svaralternativer i forkant av intervjugjennomføringen. Forskeren anvender gjerne en intervjuguide, som inneholder generelle retningslinjer for gjennomføringen av intervjuet, og for å styre samtalen inn på spesifikke temaer (Grønmo, 2004).

6.7 Etnografi

Etnografisk forskning stammer opprinnelig fra antropologien. I motsetning til antropologien, som har som mål å beskrive og forklare menneskelig atferd på tvers av ulike samfunn, har etnografiske studier som målsetting å beskrive én kultur (Spradley & McCurdy, sitert i Postholm, 2010, s. 45) Min studie er et etnografisk mikrostudium. Det vil si at jeg har gjennomført et nærstudium av en liten sosial enhet (Postholm, 2010). Mikroetnografiske feltarbeid kan for eksempel strekke seg fra seks uker (Bjørnstad & Karlsdottir, sitert i Postholm, 2010, s. 49) til seks måneder (Pettersson mfl. sitert i Postholm, 2010, s. 49). I mikroetnografiske forskningsarbeid finner man alle mulige former for datainnsamling, video og kassettopptak blir også ofte brukt som datainnsamlingsstrategier (Postholm, 2010). Selv har jeg gjennomført intervju, og tatt disse opp på lydbånd. Innenfor mikroetnografiske studier benyttes intervju som en metode for datainnsamling på lik linje med andre metoder for å samle inn data (Postholm, 2010). Det har vært vanlig å definere begrepet etnografi til studier av lang varighet der forskeren tilbringer tiden sin i det lokalsamfunnet vedkommende forsker på (Alvesson & Sköldberg, sitert i Fangen, 2011, s. 12). Agar (1986) hevder at etnografi er den forskerstilen som i størst grad legger vekt på å tre inn i ukjente samfunn og livsverdener og gjøre dem forståelige (Agar, sitert i Fangen, 2011, s. 12). «Etnografers formål er å vise hvordan sosial handling i én verden kan være forståelig fra en annen verdens synspunkt» (Fangen, 2011, s. 12-13). I nyere tid har det blitt stadig mer vanlig for

sosiologer å benevne forskningen sin som etnografi. En konsekvens av dette er at også kortvarige studier i «egen kultur» betegnes som etnografiske studier (Fangen, 2011).

6.7.1 Etnografiens fokusområde

Tradisjonelt befinner etnografens undersøkelsesområde seg utenfor Europa, blant de såkalte eksotiske og, som Hastrup & Ovesen (1980) betegner det, noen ganger «primitive» folkeslagene. I dag er det mange etnografer som forsker i de industrialiserte vestlige samfunnene. Denne forskningen blir imidlertid også utført ved at forskeren tenker seg at det samfunnet/miljøet vedkommende studerer er annerledes fra forskeren selv (Hastrup & Ovesen, 1980).

6.7.2 Begrunnelse for valg av etnografisk metode

Etnografi handler om å lære fra mennesker, snarere enn å studere de. Etnografi omhandler arbeidet med å beskrive en kultur. Kjernen ved denne metoder er målet om å forstå livsstilen til de innfødte, sett ifra deres perspektiv (Spradley, 1979). Årsaken til at jeg vurderer etnografisk metode som egnet i min studie er for det første at jeg har valgt en problemstilling som krever at jeg forstår livsstilen til informantene mine fra deres perspektiv. For det andre ønsket jeg at mitt feltarbeid skulle være en lærings situasjon hvor jeg lærte fra mine informanter, fremfor å studere dem. Problemstillingen min handler om mine informanter sin subjektive opplevelse av å være i arbeidstiltak. Jeg har også vurdert andre metoder for å oppnå en forståelse av mine informanter sin livsverden, men jeg vurderer etnografisk metode som best egnet til formålet.

6.8 Utvalg: Strategisk utvalg og tilgjengelighetsutvalg

Jeg har som nevnt valgt kvalitativ forskningsmetode. Denne metoden legger strategiske utvalg til grunn. Det vil si at informantene som inngår i den aktuelle studien har egenskaper, kjennetegn eller kvalifikasjoner som anses som strategiske i forhold til problemstillingen som er utarbeidet, samt teorien som undersøkelsen tar for seg. En fordelaktig måte å anskaffe informanter til et prosjekt på er å rette en formell

henvendelse til et miljø eller en setting hvor det kan tenkes at det finnes aktuelle informanter. For å etablere formell kontakt er det avgjørende å finne frem til en person som kan presentere prosjektet for det miljøet som forskningen vil bli utført i. Potensielle informanter få opplysninger om prosjektet via for eksempel et informasjonsskriv som denne kontaktpersonen videreformidler. De som ønsker å delta i undersøkelsen kan kontakte vedkommende som representerer forskningsprosjektet eller forskeren. Det er likevel ikke bestandig at slike formelle henvendelser resulterer i at man får informanter. Kvalitative studier omhandler ofte temaer som kan oppleves som personlige og kanskje også nærgående. Dette gjør at det kan være utfordrende å rekruttere informanter til kvalitative undersøkelser. Dette utvalget kan omtales som både et tilgjengelighetsutvalg og et strategisk utvalg. Utvalget er strategisk i den forstand at informantene representerer egenskaper som er relevante for den utformede problemstillingen. I tillegg er metoden for å velge ut informantene basert på at de er tilgjengelige for forskeren (Thagaard, 2013).

For å være en aktuell informant i mitt prosjekt var kriteriene som følger; man måtte være mellom atten og tretti år, altså ung voksen. I tillegg måtte man være i arbeidstiltak via Fønix. På grunn av Fønix sin taushetsplikt i forhold til hvem som befinner seg i arbeidstiltak hos dem hadde jeg ikke mulighet til å vite hvem jeg skulle intervju før jeg møtte vedkommende til intervju. Min kontaktperson i ungdomsavdelingen samarbeidet med jobbkonsulentene om å finne frem til egnede intervjukandidater. I følge min kontaktperson i Fønix hadde de tenkt godt igjennom hvilke kandidater de spurte om å delta, da jeg ellers kunne «risikere» å sitte med en person som svarte kort og med enstavelsesord. Fønix er som allerede nevnt et HR-hus i Vestfold, deres hovedfokus er å få arbeidssøkere ut i jobb. Fønix er et aksjeselskap som er eid av Sandefjord kommune og Røde kors (Fønix, 2017).

6.9 Gjennomføringen av intervjuene

Jeg hadde i utgangspunktet planlagt å intervju fem ungdommer. Dette viste seg å være en større utfordring enn hva jeg først hadde antatt. Jeg brukte en hel måned hvor jeg ventet på informanter til intervju, hvor samtlige ikke dukket opp. Dette resulterte i at jeg

til slutt fikk intervjuet tre informanter. Disse intervjuene var imidlertid svært gode intervjuer, hvor mye informantene åpnet seg mer enn jeg hadde håpet på og delte svært usensurert fra eget liv og egne opplevelser. Intervjuene som ble gjennomført var som allerede nevnt av svært god kvalitet. Ifølge Thagaard (2013) kan man konkludere med at utvalget er tilstrekkelig stort dersom det kan antas at det å gjennomføre flere intervjuer ikke vil gi større forståelse av det fenomenet som blir studert (Thagaard, 2013). Intervjuene ble gjennomført i Fønix sine lokaler, på et kontor som lå litt avsides fra resten av avdelingen, slik at vi fikk den roen vi trengte for å prate uforstyrret. Vi pratet litt om løst og fast først, dette for å løsne opp stemningen slik at praten fløt lettere mellom oss. Scenesetningen av intervjuet bør oppfordre informantene til å beskrive sine tanker om deres liv og livsverden. De første minuttene av et intervju er elementær. Informantene ønsker gjerne en innsikt i hvem forskeren som gjennomfører intervjuet er, før de prater usensurert og fritt om egne følelser og opplevelser for en fremmed person. Intervjuet starter med at forskeren informerer informanten. Det vil si at forskeren avklarer situasjonen for informanten. Forskeren forteller om intensjonen med intervjuet, hva for eksempel båndopptakeren brukes til og sørger for at eventuelle spørsmål informanten har før intervjuet begynner besvares (Kvale & Brinkmann, 2015). Jeg spurte informantene om de hadde fått informasjon om hva formålet med intervjuet var. Informantene virket litt usikre så jeg informerte de om hva jeg studerte, og at jeg ønsket å intervju dem om deres opplevelse og erfaring med å være i arbeidstiltak. Deretter viste jeg dem samtykkeerklæringen, jeg informerte om at jeg ville anonymisere dem i oppgaven ved å bruke andre navn og utelate utsagn og detaljer som ble for gjenkjennelige. Jeg informerte om at de når som helst kunne trekke seg fra prosjektet, uten å oppgi grunn. Samtlige av informantene hadde en ganske avslappet holdning til å bli intervjuet og alle synes det var greit å bli tatt opp på bånd. Jeg bestrebet å oppnå god kontakt med informantene mine ved å lytte oppmerksomt og vise interesse, samt forståelse og respekt for det de formidlet. I tillegg tilstrebet jeg å være rolig og bevisst på hva jeg ønsket å få mer innsikt i av hva informantene fortalte om. I løpet av intervjuene opplevde jeg at det var flere momenter som gikk igjen hos alle informantene. Alle var opptatt av at det ikke var vel ansett å være i tiltak. De fortalte om kommentarer de hadde fått fra andre personer om at de var i arbeidstiltak, og hva de ble spurt om i forbindelse med det. Alle informantene var tydelige på at ingen egentlig hadde noe med hvorfor de var i arbeidstiltak, eller som

en av informantene sa «ingen har noe med hvor mye jeg jobber». Jeg ønsker også å få til intervjuer hvor jeg fikk til å stille oppfølgende spørsmål å følge opp det informantene sa som var av interesse for tematikken i prosjektet mitt. Oppfølgende spørsmål krever at forskeren lytter aktivt til det informanten formidler. Det å evne å stille gode oppfølgende spørsmål omhandler forskerens evne til å lytte til det informanten sier og hvordan vedkommende sier det (Kvale & Brinkmann, 2015). Dette var en utfordring for meg, da jeg selv vet at jeg lett kan avbryte andre mennesker om de sier noe jeg synes er interessant. Dette var jeg bevisst på i alle intervjuene jeg gjennomførte, og det førte til at jeg ikke avbrøt mine informanter. Deretter evnet jeg også å lytte aktivt til det de formidlet, og deretter stille relevante oppfølgende spørsmål. Kvale & Brinkmann (2015) peker også på at forskeren må bevare en holdning som er preget av maksimal åpenhet overfor fenomenene (Kvale & Brinkmann, 2015). Dette var jeg svært bevisst på, da jeg selv har egne tanker om for eksempel gjennomføring av videregående skole, fraværs grensen og frafall. Disse tankene var jeg bevisst på å holde for meg selv, slik at informantene ikke følte at det fantes riktige og gale svar i intervjusituasjonen. I følge Dalen (2011) er intervju en «utveksling av synspunkter» hvor det er informantens meninger og oppfatninger som er det sentrale. Forskerens personlige synspunkter og tenkemåter bør som oftest holdes utenfor (Dalen, 2011, s. 32).

Enkelte ganger under gjennomføringen av intervjuene ble det stille. Jeg hadde på forhånd lest en del om hva jeg eventuelt skulle foreta meg om informantene ble stille i intervjusituasjonen. Dette gjorde jeg fordi jeg på forhånd fryktet at stillhet ville føre til at informanten lukket seg og ikke ønsket å si mer. Ifølge Dalen (2011) kan forskere og intervjuere som har lite erfaring med intervjusituasjonen ofte oppleve det som utfordrende å forholde seg til pauser og stillhet i intervjusituasjonen. Pauser kan bidra til å gi informantene tid til å tenke og reflektere over spørsmål som er stilt eller tematikken som berøres (Dalen, 2011). Jeg opplever selv at det var avgjørende for gjennomføringen av intervjuene mine å lese om de aspektene ved intervju jeg var usikker på i forkant av gjennomføringen av intervjuene. Dette med stillhet og pauser i intervjusituasjonen var jeg nervøs for, da jeg var redd for at informanten ville oppleve det ubehagelig. Jeg opplevde det som avgjørende å la informantene få pause etter å ha besvart de ulike spørsmålene, for da kom det nye refleksjoner, og nye tanker fra informantene. Dette er i

tråd med det Dalen (2011) sier om at forskeren er godt forberedt og har utformet sine spørsmål med bakgrunn i faglig teori og diskusjoner. I mitt tilfelle hadde jeg forberedt meg godt en god stund ved å lese faglig teori og å delta i masterskisseseminarer. Jeg var derfor ganske dypt inne i oppgaven min og oppgavens tematikk da jeg gjennomførte intervjuene.

Jeg ønsket å ta intervjuene mine opp på bånd. Som tidligere nevnt var samtlige av informantene avslappet til det. I følge Thagaard (2013) er opptak av intervjuet det mest hensiktsmessige dersom informantene samtykker til det. Fordelen med båndopptak er at alt informanten sier blir bevart ordrett. Dette førte til at jeg som forsker kunne konsentrere meg om mine informanter og hvordan de reagerte på ulike oppfølgingsspørsmål de fikk når de tematiserte ulike aspekter ved å være i arbeidstiltak. Jeg kombinerte opptak med notater i stikkordsform underveis i intervjusituasjonen. Dette førte til at jeg kunne ha et avslappet forhold til notatskrivingen, i og med at alt ble tatt opp på bånd. Jeg valgte å ta notater av stikkord underveis i tilfelle båndopptakeren ikke fungerte. Dette gav meg også hovedpunkter som var til hjelp i prosessen med å analysere empirien. Mens jeg skrev fikk informantene også tid til å reflektere og vurdere om vedkommende hadde mer de ønsket å dele knyttet til den aktuelle tematikken (Thagaard, 2013). Lydopptak gir dessverre ikke alltid en fullstendig gjengivelse av det gjennomførte forskningsintervjuet. Det er flere momenter som kan føre til utfordringer, blant annet kan bakgrunnsstøy, eller andre forstyrrelser gjøre opptakene ubrukelige. Lydopptakene er også selektive, blant annet går man glipp av ikke-verbal kommunikasjon og atferd. Det at forskeren benytter seg av lydopptak betyr ikke at behovet for å observere og ta notater underveis forsvinner (Hammersley & Atkinson, 2012). Informantene mine berørte flere temaer enn hva jeg hadde forutsett. Blant annet ble psykisk helse, fysisk helse, deres forhold til og erfaringer med NAV, samt økonomiske utfordringer tematisert av informantene selv.

6.10 Rekruttering av informanter

Informantene mine er i arbeidstiltak via ungdomsavdelingen i Fønix. Dette har gjort at jeg ikke har hatt mulighet til å kontakte informantene mine direkte. Pga. Fønix sin

taushetsplikt fikk jeg ikke vite hvem jeg skulle intervju før de møtte opp til intervju og samtykket til å delta i prosjektet. Prosjektet mitt ble tidlig i Januar 2017 presentert for en av lederne i Fønix, og denne lederen videreformidlet kontakt mellom meg og en av de ansatte som arbeider direkte med de unge som er i arbeidstrening. Denne personen har en sentral posisjon i Fønix, og også ovenfor de unge som befinner seg i arbeidstiltak. Ved å oppnå tillit hos denne personen, som også kan betegnes som en portvakt, fikk jeg gode muligheter for innpass hos de unge (Fangen, 2011).

6.11 Etiske utfordringer og hensyn

Jeg har fulgt relevante forskningsetiske krav som informert samtykke, anonymisering av respondentene ved bruk av fiktive navn, konfidensialitet og tillatelse fra Fønix. Studien viste seg å ikke være meldepliktig til NSD, men jeg har likevel valgt å orientere NSD om studien. Forskningsprosjektet blir gjennomført i Vestfold fylkeskommune og undersøkelsen tar utgangspunkt i Fønix som er et kjent HR-hus i fylket, dette HR-huset har virksomheten sin på flere ulike steder innad i fylket, slik at anonymiseringen av informantene ikke støter på umiddelbare utfordringer, slik undertegnede vurderer det. Likevel er det en viss fare for at enkelte grupper, i dette tilfellet unge mennesker som befinner seg i arbeidstiltak kan få et stempel på seg som følge av forskningsprosjektet. En annen utfordring ved prosjektet er at beskrivelser og utsagn som var reelle og sanne da forskningsprosjektet fant sted kan hefte ved gruppen man har forsket på også etter at disse forholdene har endret seg (Dalen, 2011).

«Formålet med en intervjuundersøkelse bør ikke bare diskuteres med hensyn til den vitenskapelige verdien av kunnskapen som søkes, men også med hensyn til forbedring av den menneskelige situasjonen som utforskes» (Kvale & Brinkmann, 2015). Mitt overordnede fokus for å gjennomføre denne studien er som allerede nevnt å bidra til økt kunnskap om hvordan ungdom opplever å være i arbeidstiltak. Jeg antar at min studie kan være med å bidra til økt kunnskap og forståelse av hvordan det oppleves å være i arbeidstiltak for ungdom. Forskeren bør reflektere over konsekvensene en kvalitativ undersøkelse kan ha for informantene. Både i forhold til mulige skade den kan påføre informantene, og fordeler informantene kan få ved å delta i studien (Kvale & Brinkmann,

2015). «Det etiske prinsipp om velgjørenhet (beneficence) betyr at risikoen for å skade en deltaker bør være lavest mulig» (Guidelines, sitert i Kvale & Brinkmann, 2015, s. 107). Med tanke på at min undersøkelse tar utgangspunkt i informantenes subjektive opplevelse av å være i arbeidstiltak har jeg vurdert det til at jeg ikke kan se noen umiddelbare skader dette kan påføre informantene. I forhold til eventuelle fordeler informantene kan få ved å delta i studien min vil jeg trekke frem at samtlige av informantene mine oppgav at de opplevde det som godt å bli intervjuet og reflektere over egen situasjon sammen med en objektiv tredjepart.

Mye av den kvalitative forskningen er kjennetegnet av åpenhet og intimitet mellom forsker og informant. Dette kan virke forlokkende på informantene i forhold til hvor mye de deler av personlig informasjon, og de kan senere komme til å angre på opplysningene de har gitt. Forskerens evne til å lytte interessert til det informantene formidler kan i enkelte tilfeller gjøre at intervjusituasjonen får et kvasiterapeutisk preg. Dette kan være etisk utfordrende, da svært få kvalitative forskere har kompetanse til å inngå i en slik kvasiterapeutisk relasjon. Den intimiteten og nærheten som oppstår i intervjusituasjonen stiller store krav til sensitivitet for forskeren i forhold til hvor langt vedkommende kan gå i undersøkelsen sin (Kvale & Brinkmann, 2015). Jeg opplevde at mine informanter delte mer av egne helseutfordringer enn hva jeg på forhånd hadde forutsett. Jeg valgte å informere informantene mot slutten av intervjuet at de også kunne kontakte meg dersom det var noe de hadde delt som de ikke ønsket at jeg tok med i avhandlingen. Jeg opplevde det som noe utfordrende å forholde meg til noen av informantenes fortellinger om til dels traumatiske hendelser i deres liv. Likevel virket det som om de var vant til å prate om utfordringene sine, og jeg oppfattet at de hadde et avklart forhold til sine utfordringer, noe som gjorde det lettere for meg å forholde meg profesjonell i situasjonen.

Tematikken i denne avhandlingen er som tidligere nevnt unge mennesker utenfor ordinært arbeidsliv. Dette er på mange måter en utsatt gruppe unge mennesker. Unge mennesker utenfor ordinært arbeidsliv eller utdanning kan i mange tilfeller ha en historikk som klient. Derfor kan de også kanskje ha motforestillinger til å stille opp på et intervju som omhandler nettopp områder av livet de ikke opplever å ha lyktes med. I tillegg til å skulle bli intervjuet om områder av livet de ikke har lyktes med, så er forskeren

som intervjuer dem en person med tilknytning til arbeidslivet og høyere utdanning, noe som kan gjøre at barrierene mellom forsker og informant blir ekstra store (Heggen et al., 2007). Selv om dette kan tenkes å være en vanskelig gruppe unge mennesker å oppnå kontakt med, er det også slik at «Samfunnet kan ha en legitim rett til å kartlegge konsekvensene av støtteordninger og veier inn og ut av en destruktiv livsstil» (Befring, 2010, s. 69). Det kan tenkes at samfunnet har denne legitime retten for å kartlegge konsekvensene av støtteordninger og veier inn og ut av en destruktiv livsstil for å evaluere hvorvidt dette er hensiktsmessige tiltak. «Beskyttelse av en utsatt gruppe kan i noen tilfeller virke mot sin hensikt. Det kan snarere være storsamfunnet som beskyttes mot innsikt i diskriminerings- og utstøtningsprosesser» (Kalleberg, 2006, s. 24).

6.12 Studiens effekt på meg og hvordan jeg har forholdt meg til ungdommenes fortellinger

Helt fra prosjektets spede begynnelse gjorde jeg meg tanker om hva ungdommenes fortellinger kom til å inneholde. Jeg trodde, før jeg traff informantene mine, at rus i stor grad ville bli tematisert. Det ble det ikke. Den første informanten jeg intervjuet, Sebastian, hadde en alvorlig fysisk funksjonshemming. Det var i stor grad funksjonshemmingen som hindret Sebastian i å delta i ordinært arbeidsliv. Denne funksjonshemmingen ble også hovedtemaet for intervjuet med Sebastian. Sebastian var ved godt mot med tanke på funksjonshemmingen sin, hans bekymring var snarere knyttet til hvorvidt NAV kunne «tvinge» han til å bli ung ufør. Sebastian tematiserte dagligdagse utfordringer, som for eksempel en firmatur han skulle på, sammen med kollegaene sine i bedriften han var i arbeidstiltak hos. Dette var en type problematikk jeg ikke hadde forutsett å møte på i feltarbeidet. Jeg opplevde det som interessant og utfordrende å forholde meg til Sebastian sine fortellinger om livet i arbeidstiltak, og de utfordringene han møtte på der pga. sin fysiske funksjonshemming. Jeg opplevde intervjuet med Sebastian som svært interessant og utviklende for min egen del. Årsaken til det var at Sebastian, slik han selv anså det var i arbeidstiltak fordi han hadde den funksjonshemmingen han hadde.

Intervjuet med Sebastian ble for min del et møte med utenforskap som ikke var et resultat av egne valg, men snarere et resultat av noe han ikke hadde mulighet til å råde over.

Møtet med Mathilde åpnet øynene mine for hvilke tilleggsutførelser ungdom utenfor ordinært arbeidsliv kan møte på. Hun tematiserte i stor grad økonomiske problemer, psykiske utfordringer og det å være mamma, samtidig som hun hadde en hel del personlige utfordringer. Jeg oppfattet Mathilde som ei blid og ressurssterk jente, som mer enn gjerne delte av seg selv og egne erfaringer knyttet til sin livssituasjon. Vi hadde så vidt hilst på hverandre, før jeg fikk satt henne i en posisjon som fattig. Hun hadde med seg barnet sitt, og jeg spurte barnet «å, er ikke du i barnehagen du, da?». Mathilde svarte uanfektet at de ikke hadde råd til barnehageplass, slik at barnet var hjemme med henne de dagene hun ikke var i tiltak, og hos besteforeldre de dagene hun var i tiltak. Jeg opplevde det som ubehagelig å sette henne i denne posisjonen så tidlig i relasjonen vår, og jeg var redd for at jeg hadde ødelagt for intervju situasjonen. Mathilde hadde derimot et avslappet forhold til situasjonen, og pratet mer enn gjerne om de økonomiske utfordringene hun opplevde ved å stå utenfor ordinært arbeidsliv.

Møtet med Karina var et møte med ei ung jente som hadde psykiske utfordringer og som også hadde hatt utfordringer i møtet med skolesystemet. Det var vondt å høre Karina sin historie som tematiserte sosial angst og det å komme til kort i skolesystemet. Intervjuet med Karina var det intervjuet jeg opplevde som mest utfordrende. Karina delte av egne erfaringer, tanker og opplevelser, men jeg kunne også se at hun var nervøs og ikke slappet av i situasjonen. Likevel var møtet med Karina på mange måter et fint møte, til tross for hennes historier om nederlag. Hun hadde, til tross for mange utfordringer fått god hjelp av Fønix, og hadde funnet et yrke hun ønsket å ha i fremtiden.

Studien, og møtet med ungdommene har hatt stor effekt på meg både faglig og personlig. Jeg har ervervet meg større faglig innsikt og ny forståelse av unge voksne i arbeidstiltak. Informantene mine var overhodet ikke slik jeg hadde forstilt meg, og de tok opp langt flere temaer enn hva jeg hadde turt å håpe på. Jeg sitter igjen med en beundring for informantene mine, de er modige ungdommer som delte villig og usensurert fra eget liv, til meg – en person de aldri før hadde truffet.

6.13 Etiske dilemmaer knyttet til forskning på marginalisert ungdom uten å gi noe tilbake

Arbeidet med denne avhandlingen gir meg nye muligheter i arbeidslivet. I tillegg utvikler jeg en større faglig forståelse av fenomenet utenforskap i arbeidslivet blant unge voksne, og hva det betyr for den enkelte å være i arbeidstiltak. Jeg har ikke gitt mine informanter noe konkret «belønning» for deres deltakelse i prosjektet mitt. Samtlige av mine informanter gav uttrykk for at de opplevde det å bli intervjuet som en positiv opplevelse. De begrunnet det med at de fikk mulighet til å reflektere over egen situasjon med en helt nøytral person, og at de på denne måten også fikk større innsikt i egen situasjon.

6.14 Validitet

Validitet er et sentralt vitenskapsteoretisk krav, og omhandler datamaterialets gyldighet for de problemstillingene som skal belyses. En kan konkludere med at validiteten er høy dersom undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen resulterer i relevante data for problemstillingene som er satt. Validiteten uttrykker hvor godt det innsamlede datamaterialet svarer til forskerens problemstilling og intensjon med undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen. Validiteten er høy dersom de innsamlede dataene svarer til forskerens intensjoner med datainnsamlingen og undersøkelsesopplegget. Det kan være utfordrende å måle nøyaktig hvor stort samsvaret mellom problemstilling og datainnsamlingene og undersøkelsesopplegget er, rent praktisk (Grønmo, 2004).

For å ivareta validiteten i dette forskningsprosjektet har jeg arbeidet nøye med masterskissen min. Masterskissen min ble vurdert av lærer tre ganger, alle tre gangene fikk jeg tilbakemeldinger om hva jeg burde endre på, og hva jeg burde redegjøre mer nøyaktig for. Arbeidet med masterskissen bidro til at jeg reflekterte mye rundt tematikken og endret problemstillingen min en rekke ganger. I tillegg bidro arbeidet med masterskissen min til at jeg ble nødt til å foreta en rekke valg, både i forhold til metode

og tematikk. Jeg har lest mye om metode og unge mennesker i arbeidstiltak, slik at jeg var godt forberedt til intervjuene.

Jeg utarbeidet også en intervjuguide for å gjennomføre uformelle intervjuer, med ulike temaområder, dersom informantene ikke tok opp disse temaene selv. Dette valgte jeg å gjøre for å sikre meg at spesifikke temaer ble belyst, og slik at informantene berørte noen av de samme temaene.

Kompetansevaliditet viser til forskerens kompetanse for datainnsamling på det spesifikke forskningsfeltet. Kompetanse, slik det omtales her henviser til forskerens erfaringer, forutsetninger og kvalifikasjoner i forhold til denne typen datainnsamling. Desto mer kompetent forskeren er, jo større er sjansen for å få datamateriale som har høy validitet. Kompetansen til forskeren styrker troen på at datamaterialet er av god kvalitet og er egnet til å illustrere den spesifikke problemstillingen. Her settes altså forskerens kompetanse i sammenheng med datamaterialets validitet. Grunnen til at forskerens kompetanse vektlegges spesielt i kvalitative studier er fordi forskeren innehar en svært viktig rolle i forhold til datainnsamlingen (Grønmo, 2004). For å ivareta kompetansevaliditet i min avhandling har jeg lest mye litteratur om tematikken for oppgaven, og forberedt meg godt til datainnsamling.

6.15 Reliabilitet

Begrepet reliabilitet viser til datamaterialets pålitelighet. Reliabiliteten anses som høy dersom undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen gir pålitelig datamateriale. Påliteligheten til datamaterialet testes ved at vi får like data om vi bruker det samme undersøkelsesopplegget ved ulike innsamlinger av data om de samme fenomenene. Reliabiliteten viser til hvor stort samsvar det er mellom datasettene fra ulike gjentatte datainnsamlinger. Høyere samsvar mellom dataene fra ulike datainnsamlinger ved bruk av det samme undersøkelsesopplegget viser til høyere reliabilitet. Dette omtales som stabilitet. Rent praktisk lar det seg ikke alltid gjøre å gjennomføre gjentatte datainnsamlinger om de samme fenomenene. En av grunnene til dette er at mange samfunnsmessige fenomener er dynamiske, og dermed i kontinuerlig endring. En annen grunn er at en del undersøkelsesopplegg er for komplekse eller for fleksible til at

datainnsamlingen kan gjentas på nøyaktig samme måte. Reliabilitet er et viktig vitenskapsteoretiske krav av den grunn at reliabilitet gjør forskerne oppmerksomme og bevisste på hva som kan ha påvirket forskningsresultatet (Grønmo, 2004).

Min studie er som nevnt kvalitativ, hvilket som kan gjøre det noe utfordrende å teste reliabiliteten. Det er som oftest ikke mulighet for å bedømme og anslå reliabiliteten ved hjelp av standardiserte metoder. Dette har å gjøre med at forskningsopplegget og datamaterialet ikke er fullt så strukturert som i kvantitative studier. I tillegg til dette har forskeren selv stor betydning i forhold til datainnsamlingen ved kvalitativ metode, enn ved kvantitativ metode. Forskningsopplegget og innsamlingen av empiri vil også være avhengig av tidspunktet studien ble gjennomført på og hvem som gjennomførte studien. På bakgrunn av dette har det blitt hevdet at reliabilitet verken er relevant eller nyttig for å vurdere kvalitet i forbindelse med kvalitative studier (Grønmo, 2004). Det fokuseres på betydningen av at kvalitative forskningsprosjekter vurderes i forhold til begrepet troverdighet, og man anser tiltro til forskningen som et tegn på troverdighet (Corbin & Strauss, sitert i Thagaard, 2013, s. 201).

Repliserbarhet er tilknyttet en positivistisk forskningslogikk som fremholder nøytralitet som et sentralt ideal for forskningen. Resultatene som forskeren oppnår ses også som uavhengig av relasjonen mellom forsker og informant. Prinsippet om at forskeren anses som nøytral og uavhengig i relasjon til informantene i prosjektet er ikke praktisk mulig i kvalitative studier hvor forsker og informant forholder seg til hverandre og er i relasjon med hverandre (Thagaard, 2013). I forskningslitteratur som er tilknyttet etnografi, har forskere i liten grad vurdert det som fruktbart å drøfte reliabilitet. I forhold til etnografi har forskerens nærhet til forskningsfeltet og prosjektets informanter i seg selv blitt ansett som en slags bekreftelse på prosjektets gyldighet og troverdighet. I forskningslitteraturen refererer dette til begrepet økologisk validitet. I tillegg ble det vurdert dit hen at forskeren hadde en så stor grad av både kunnskap og forståelse for feltet vedkommende forsket på at troverdigheten allerede var bygget inn i designen. I kvalitative studier er det som nevnt forskerens rolle som anses som viktig, og denne rollen dannes i samspill med informantene og konteksten forsker og informant befinner seg i sammen. Informanten

og konteksten forandrer seg, noe som gjør det utfordrende å etterprøve forskningsresultatene (Dalen, 2011).

6.16 Intersubjektivitet

For at vitenskapelig virksomhet og resultater av denne virksomheten skal kunne etterprøves, testes og kontrolleres av andre forskere, er vi avhengig av at resultatene er det vi betegner som intersubjektive. At et resultat er intersubjektivt vil si at det forekommer og forstås på samme måte. Dermed kan disse resultatene kontrolleres av en hvilken som helst kompetent forsker (Wormnæs, 1996). Intersubjektivitet er et viktig vitenskapsteoretisk krav av den grunn at de vitenskapelige resultatene skal kunne testes og kontrolleres av andre forskere.

En av svakhetene ved kvalitativ metode er at kvalitative opplegg gir forskeren et relativt stort spillerom i forhold til egen dømmekraft og vurderingsevne. Som allerede nevnt dreier kvalitative studier seg om dynamiske samfunnsforhold som forandrer seg relativt raskt. Forskeren som har gjennomført forskningsopplegget er i mange tilfeller den eneste som kjenner fenomenene gjennom personlig erfaring med sitt undersøkelsesopplegg. Dessuten er det slik at forskeren får tilgang til mye forskjellig datamateriale, som vedkommende selv må vurdere hvordan står i forhold til hverandre, og hva som anses som relevant og irrelevant. Et vanlig spørsmål som ofte stilles i forhold til kvalitativ metode er om resultatene av denne type forskning er objektiv, eller om disse resultatene er skapt av forskeren selv (Grimen, 2004).

I utgangspunktet hadde jeg planlagt å intervju fem informanter. Min opprinnelige tanke var at dette ville ta omtrent fem dager, en dag til hver informant hvor jeg gjennomførte intervjuet, transkriberte intervjuet og deretter skrev forskerlogg, samt refleksjonsnotat. Dette var imidlertid mer utfordrende enn jeg først antok. Jeg var forberedt på at enkelte informanter kunne trekke seg i siste liten, da tematikken for prosjektet kan oppfattes som nærgående og personlig. Dette er som nevnt unge mennesker med svak tilknytning til ordinært arbeidsliv. Min døråpner avtalte intervjutidspunkt med informantene som ønsket å delta i prosjektet. I flere tilfeller satt jeg klar med båndopptaker og notatblokk,

men så dukket ikke informanten opp til det avtalte intervjuet. Min døråpner prøvde da å finne et annet tidspunkt hvor det kunne passe for informanten som trakk seg, eller finne en annen informant som ønsket å delta. Dette resulterte i at jeg brukte tre uker på å gjennomføre tre intervjuer. Til gjengjeld ble disse intervjuene lange, og mange ulike temaer som var relevante for forskningsprosjektet mitt ble belyst. De informantene jeg omsider fikk intervjuet var svært åpne og delte gjerne av sine tanker og erfaringer.

Unge mennesker utenfor ordinært arbeidsliv har ofte en klienthistorie. Med tanke på dette er det lett å forstå at de kan være motvillige til å stille opp til et intervju som dreier seg om utdannings- og arbeidslivsdeltakelse. Det kan kanskje også tenkes at jeg som forsker med høyere utdanning bidrar til at informantene opplever at avstanden mellom oss blir ekstra stor. De informantene som imidlertid stilte opp til intervju oppgav at de opplevde det som positivt å bli intervjuet, og at intervjuet bidro til at de fikk reflektert mer over egen situasjon (Heggen et al., 2007). Utvalgets størrelse i kvalitative studier er ikke basert på et representativitetsprinsipp slik som i kvantitative studier. «Det avgjørende utvalgspriksipp i kvalitative studier er at utvalget er egnet til å utforske problemstillingen» (Thagaard, 2013, s. 65). Med tanke på at de informantene jeg intervjuet var svært åpne og delte villig fra eget liv og egne erfaringer fikk jeg likevel et ganske bredt spekter av fortellinger og erfaringer. Når det å intervju flere informanter ikke antas å gi ytterligere forståelse for problemstillingen som er utformet eller de fenomenene som blir studert kan utvalget anses som tilfredsstillende. Det vil si at man anser utvalget som stort nok til å bidra til en forståelse av det fenomenet som studeres (Thagaard, 2013). Jeg anså utvalget mitt som stort nok når jeg hadde intervjuet tre informanter fordi de levde svært ulike liv, og hadde ulike innfallsvinkler i forhold til hvordan de tematiserte arbeidstiltak.

6.17Analyse i kvalitative studier

Når man som forsker benytter seg av etnografisk metode er ikke analysen av data en egen atskilt del av forskningsprosessen. Det hevdes at analysen starter allerede før feltarbeidet begynner, fra utarbeidelse av problemstilling og frem til rapporter, artikler og bøker skrives. Analysen starter formelt sett i forskerens analytiske notater og

kommentarer, uformelt sett starter analyseprosessen i etnografens tanker og ideer (Hammersley & Atkinson, 2012). Dersom vi tar utgangspunkt i en definisjon av kvalitativ analyse som er beskrevet i ordbøker defineres kvalitativ analyse som en beskrivelse av en del av en enhet, mens kvantitative analyser omhandler bestemmelser og målinger av enhetens størrelse (Smith, 2009).

7 Tre ulike livshistorier fra ungdom i arbeidstiltak

I denne delen av avhandlingen vil hver informant bli presentert med hver sin livshistorie. Dette er for å gi et mer helhetlig bilde av hver enkelt informant og deres livssituasjon.

7.1 Sebastian

Sebastian var den første av informantene jeg møtte. Han var 23 år på intervju tidspunktet, og hadde en medfødt alvorlig funksjonsnedsettelse. Han bodde hjemme hos foreldrene sine sammen med lillesøsteren sin som var noen år yngre. Han begynte på yrkesfaglig linje på videregående skole, men fordi han hadde det han selv omtaler som «*en del dårlig grunnlag i (et sentralt fag for linjen han gikk)*» bytter han linje og ender opp på studiespesialiserende linje. Han fortalte at han måtte delta i undervisning i to-tre ulike klasser og at han avsluttet videregående skole i en påbyggsklasse etter å ha brukt fem år på å komme i mål med videregående skole. De første årene av videregående skole opplevde han som veldig bra, for da kjente han mange av de andre ungdommene fra før. Vendepunktet kom derimot det tredje og fjerde året han gikk på skolen, og han omtaler denne tiden som «*stusselige greier*», da han ikke kjente så mange av de andre og dermed ble sittende omtrent tre dager i uken alene for å spise lunsj.

Historien om Sebastian er på mange måter en historie om en ung mann som har overkommet store utfordringer. Til tross for at han har en alvorlig medfødt funksjonsnedsettelse har han skaffet seg en ordinær deltidsjobb hos en lokal bedrift i fylket. Der holder han kurs til nye ansatte om hvordan de skal møte mennesker med samme funksjonsnedsettelse som han har. I tillegg til dette er han i arbeidstiltak tre dager i uken. Han har tidligere hatt flere ulike praksisplasser, og omtaler seg selv som en person som sjeldent sier nei til å prøve nye ting.

7.2 Mathilde

Mathilde var den andre informanten jeg intervjuet. Hun var 25 år gammel, og hadde fullført videregående skole, i tillegg hadde hun tatt noe høyere utdanning via nettkurs.

Mathilde forteller at hun både har fysisk og psykisk sykdom som gjør det utfordrende for henne å delta i undervisning og i ordinært arbeidsliv. Hun skiller seg ut ifra de to andre informantene i forhold til livssituasjon. I motsetning til de to andre informantene har Mathilde samboer og barn. Hun har et helt annet økonomisk ansvar enn de andre informantene, og dette er et tema hun stadig vender tilbake til underveis i intervjuet. Mathilde forteller at de psykiske utfordringene hennes først oppstod i overgangen mellom ungdomsskolen og videregående skole. Hun er usikker på årsaken til at utfordringene oppstod. Utfordringene preget hele hennes videregående skolegang, og hun forteller på intervjutidspunktet at hun fortsatt har store utfordringer og blir medisinert.

Historien om Mathilde er en historie om en ung mor med både fysiske og psykiske helseutfordringer. Mathildes motivasjon for å være i arbeidstiltak er at hun ønsker å være et forbilde for barnet sitt til tross for at hun, som hun selv sier *«vet at det ikke er sett på som veldig positivt å måtte inn i et sånt system»*

7.3 Karina

Karina var den tredje og siste informanten jeg møtte. Hun virket nervøs for å delta i intervjuet, og jeg brukte god tid på å snakke med henne om løst og fast først, for å trygge henne. I likhet med Mathilde hadde hun også fysiske og psykiske helseutfordringer som gjorde det utfordrende å delta i ordinært arbeidsliv. Karina startet på yrkesfaglig linje på videregående skole, men sluttet på skolen da hun opplevde at fagene ble for teoretiske for henne. Karina har to brødre som begge er psykisk utviklingshemmede, og som hun bruker mye tid sammen med. Karina var den informanten som i størst grad tematiserte dette med døgnrytme og arbeidstiltak, hun uttalte at om hun ikke hadde vært i arbeidstiltak hadde hun bare *«vært hjemme og sovet»*. Karina tematiserte også egne utfordringer med å være i arbeidstiltak. Hun hadde på intervjutidspunktet sterk angst, som hun også fikk behandling for.

Historien om Karina er en historie om en ung kvinne som har møtt på utfordringer i skolesystemet, i overgangen til deltakelse i det ordinære arbeidslivet, og i forhold til egen fysisk og psykisk helse.

8 Fortolkende fenomenologisk analyse

Formålet med fortolkende fenomenologisk analyse, heretter omtalt som IPA er å grundig undersøke og granske hvordan informantene skaper mening i deres indre livsverden, både personlig og sosialt. Det mest elementære med en IPS studie er å avdekke betydningen spesifikke erfaringer, arrangementer og stater har for informantene. Tilnærmingen til IPA er fenomenologisk, noe som innebærer at metoden inneholder grundige undersøkelser av informantenes egne erfaringer. IPA som metode forsøker å utforske informantenes personlige erfaringer og fokuserer på informantenes personlige subjektive oppfatning eller tolkning av en hendelse eller objekt (Smith, 2009).

Samtidig vektlegger IPA også at forskerens øvelse i forskerrollen er en bevegende prosess, og at forskeren inntar en aktiv forskerrolle i denne prosessen. Forskeren prøver å oppsøke og komme nær informantenes subjektive livsverden for å erverve det Conrad (1987) omtaler som et innsideperspektiv. Her er det nødvendig å poengtere at forskeren ikke vil klare å fullstendig anskaffe seg dette innsideperspektivet (Conrad, sitert i Smith, 2009, s. 53).

Det å få innpass i informantenes indre subjektive livsverden er både avhengig av forskerens egne subjektive oppfatninger og erfaringer, samtidig som dette også kompliserer det å få adgang til informantenes indre subjektive livsverden. Dette kan kanskje virke paradoksalt, men forskerens egne subjektive oppfatninger og erfaringer er i denne sammenheng sentralt for å klare å skape mening av informantenes personlige livsverden. Dette foregår gjennom en prosess med fortolkende aktivitet. Derfor er en tostegs fortolkningsprosess eller dobbel hermeneutisk prosess involvert (Smith, 2009).

Informantene prøver å skape betydning i deres egen livsverden, og på bakgrunn av dette er IPA som metode intellektuelt bundet sammen med hermeneutikk og teorier som omhandler tolkning. Her er ulike tolkende standpunkt og konklusjoner oppnåelig, og IPA forener en spørrende hermeneutikk med en empatisk hermeneutikk. Dermed er utfordringen med IPA, med utgangspunkt i metodens fenomenologiske opprinnelse å forstå hvordan ulike situasjoner og hendelser oppleves fra informantenes perspektiv, og

også ta informantenes side. Likevel kan en grundig IPA analyse også innebære det å stille kritiske spørsmål til sitt eget datamateriale (Smith, 2009).

Hypotesen innenfor IPA er at analytikeren er interessert og ønsker å lære og forstå informantenes indre livsverden. Det kan for eksempel være i forhold til konstruksjoner eller oppfatninger som er åpenbare eller antydnet av informantene selv. Det kan også være at analytikeren mener at informantenes beretninger kan tenkes å beskrive en del av informantenes identitet (Smith, 2009).

Målet med IPA er uansett å finne meningen med informantenes utsagn, og analytikeren forsøker fortrinnsvis å forstå hva disse meningene innebærer, og kompleksiteten de inneholder. Formålet med IPA er altså ikke å finne ut hyppighetene på de ulike temaene eller meningene informantene uttrykker, men hvordan informantene oppfatter og forstår det. For å oppnå dette må forskeren inngå i en fortolkende relasjon med datamaterialet sitt. Selv om analytikeren prøver å fange opp og gi meningene de tolker ut fra informantenes svar rettferdighet, med det formål å få mer kunnskap om deres indre livsverden og deres sosiale verden, er ikke disse meningene tilgjengelig ved første øyekast. Dette er en prosess hvor meningene med informantenes utsagn blir til gjennom standhaftig engasjement med datamaterialet og en fortolkende prosess (Smith, 2009).

8.1 Temaer som har blitt berørt i intervjuguiden/intervjuene

Som allerede nevnt har jeg benyttet meg av uformell intervjuing, og jeg hadde på forhånd satt opp en enkel intervjuguide hvor jeg hadde noen få temaer jeg ønsket å få grundig belyst av informantene. Jeg valgte å ikke ha mange temaer i intervjuguiden, av den grunn at min studie først og fremst fokuserer på informantenes subjektive opplevelse av å være i arbeidstiltak. Jeg hadde følgende temaer i intervjuguiden min: videregående skole, hvordan informantene opplever at andre mennesker ser på det at de er i arbeidstiltak, foreldrenes tilknytning til ordinært arbeidsliv og utdanningsnivå, medvirkning og hva informantene opplever som mest betydningsfullt med å være i arbeidstiltak. I arbeidet med å analysere datamaterialet mitt ble noen av kategoriene jeg analyserte meg frem til litt annerledes, i tillegg til at informantene tok opp andre temaer, som da ble til egne

kategorier. I analyseprosessen kom jeg frem til at kategorien videregående skole rommet mer enn kun videregående skole. Informantene tematiserte her skoleerfaring fra videregående skole og tidligere systemerfaring. Kategorien fikk dermed navnet «skoleerfaring fra videregående skole og systemerfaring». Kategorien som heter «hvordan informantene opplever at andre mennesker ser på at der er i arbeidstiltak» inneholdt det jeg på forhånd forventet. Denne kategorien heter dermed det samme i intervjuguiden og i analyse/drøftingsdelen. Kategorien «foreldrenes tilknytning til ordinært arbeidsliv og utdanningsnivå» ble også slik jeg på forhånd hadde forventet, og heter også det samme i intervjuguiden som i analyse/drøftingsdelen. Jeg hadde laget en kategori som het «medvirkning» i intervjuguiden hvor jeg ønsket at informantene fortalte om i hvilken grad de opplevde å få medvirke til valg av arbeidspraksis i bedrift. I analyseprosessen viste det seg at informantene også hadde tematisert mestring i forhold til det å få medvirke i valg av arbeidspraksis. Denne kategorien ble da hetende «mestring og medvirkning» i analyse/drøftingsdelen. Jeg hadde ikke tatt med psykisk helse i intervjuguiden min, men to av informantene mine tematiserte psykisk helse grundig i deres intervjuer, og jeg har derfor en kategori som heter «psykisk helse» i analyse/drøftingsdelen. Temaet «hva er mest betydningsfullt med å være i arbeidstiltak for informantene?» hadde jeg med i intervjuguiden min. Denne kategorien ble også slik som forventet og kategorien heter dermed det samme i analyse/drøftingsdelen. En av informantene tematiserte økonomiske utfordringer knyttet til å være i arbeidstiltak fremfor ordinært arbeidsliv, dette var et tema som ikke var med i intervjuguiden, men som ble til i analyseprosessen. Jeg har dermed en kategori som heter «økonomiske utfordringer knyttet til å være i arbeidstiltak» i analyse/drøftingsdelen.

9 Drøfting og analyse

9.1 Skoleerfaring fra videregående skole og systemerfaring

Jeg valgte å ta med videregående skole som et tema i intervjuguiden min fordi jeg vurderte det å ha fullført eller ikke fullført videregående skole som en relevant faktor i forhold til å havne i arbeidstiltak på det tidspunktet jeg utarbeidet intervjuguiden. Når jeg tematiserer videregående skole i intervjuet med Sebastian, og tiden der, så fremhever han å ha fullført videregående skole til tross for utfordringer faglig og sosialt. Se følgende utsnitt:

Forsker: Har du gått videregående skole?

Sebastian: *Ja.*

Forsker: Hvor gammel er du?

Sebastian: *Jeg er 23 år.*

Forsker: 23 år ja, så du gikk.. Hvilken linje var det du gikk?

Sebastian: *Studiespesialiserende.*

Forsker: Alle årene?

Sebastian: *Ehh.. Jeg hadde litt sånn artig videregående da, for jeg starta på (navn på yrkesfaglig linje).*

Forsker: Ja?

Sebastian: *Men (navn på et av de mer sentrale fagene) fikk jeg ikke til.*

Forsker: Okei?

Sebastian: *Jeg hadde en del dårlig grunnlag i (navn på spesifikt fag). Så byttet jeg over til studiespesialiserende.*

Forsker: Mhm?

Sebastian: *Har da to-tre forskjellige klassen og avslutter hele greiene i en påbyggsklasse, da kom jeg i mål til slutt.*

Forsker: Ja.

Sebastian: *Så jeg brukte fem år på å komme i mål.*

Forsker: Ja.

Sebastian: *Jeg kom i mål, jeg stod på alt til slutt.*

Forsker: Men når du gikk på videregående, hvordan opplevde du friminuttene og det sosiale der?

Sebastian: *Til å begynne med så var det kjempebra, når 94 og 93 kullet gikk, for da visste jeg hvem mange var. Men da vi kom til år nummer tre og fire så ble det stusselige greier.*

Forsker: Okei? For da kjente du ikke så mange?

Sebastian: *Nei, så jeg spiste vel lunsj tre dager i uka alene, det var noe stusselige greier.*

Forsker: Ja, det skjønner jeg.

Sebastian: *Så da var det å sitte på telefonen da, ringe litt rundt og se om det var noen som tok den.*

Forsker: Ja, det var en av tingene som gjorde at du ble skolelei?

Sebastian: *Ja, man blir jo lei av det. Spise lunsj tre til fire dager i uka aleine.*

Sebastian forteller om tiden på videregående som en tid som begynte bra, fordi han gikk sammen med mennesker han kjente fra tidligere. Da disse ble ferdig på videregående og Sebastian fortsatte fordi han tok videregående skole på utvidet tid ble det når han kom til år nummer tre og fire det han omtaler som «*stusselige greier*». Da kjente han ikke så mange og satt ofte alene og spiste lunsj. I tillegg valgte han først yrkesrettet linje, men så seg nødt til å bytte over til studiespesialiserende da han ikke mestret et av de mest sentrale fagene på den yrkesfaglige linjen han gikk. Jeg opplevde at Sebastian synes det var ubehagelig å prate om denne delen av livet hans, som innebar både faglige og sosiale nederlag. Jeg opplevde også at han var opptatt av å fremheve at til tross for at han byttet linje på videregående, tok videregående på utvidet tid og i tillegg hadde utfordringer sosialt, likevel hadde fullført videregående skole og bestått alle fag.

Mathilde har fullført videregående skole, ifølge henne selv fullførte hun og stod i alle fag kun fordi hun var svært sta og nektet å gi seg. Se følgende utsnitt:

Forsker: Hvordan gikk det på videregående?

Mathilde: *Det gikk på håret, jeg har stått. Jeg stod med trass. Jeg fikk jo kommentarer, «kanskje du skal ta et år lengre tid enn vanlig», men nei, jeg skulle bare bli ferdig, jeg. Så*

jeg har stått i alle fag. Og det er jeg fornøyd med, har ikke noen stjernekarakterer, men jeg har fullført videregående skole, det er nok det.

Forsker: Mhm.

Mathilde: *Så.. Jeg gjør det ikke en gang til!*

Forsker: Hvilke fag var det du likte best, da?

Mathilde: *Ingen (ler). Kanskje samfunnsfag, det var interessant. Ellers så var vel ikke jeg den som var flinkest til å dukke opp i timene og sånt.. Det skal innrømmes.*

Forsker: Du hadde en del fravær?

Mathilde: *Ja, men mesteparten av fraværet var gyldig fravær. Men de fraværstimene mine på det arket jeg fikk når jeg gikk ut, det ser ikke helt bra ut. Men jeg har jo stått og fått godkjent i alt, og legerklæringer på en del. Hadde på en måte muligheten til å gå ut når jeg ikke klarte mer.*

Jeg opplevde at Mathilde var opptatt av å formidle at videregående skole hadde vært alt annet enn lett for henne, og at det derfor kunne anses som ekstra imponerende at hun faktisk fullførte på normert tid. Hun var åpen om at hun hadde hatt en del fravær, og at hun hadde blitt rådet til å ta videregående på utvidet tid. Jeg oppfattet henne som opptatt av å vise at hun har viljestyrke, og at hun får til det hun bestemmer seg for. Spesielt utsagnet «*jeg stod med trass*», og det faktum at hun fremhevet at hun ikke fulgte rådet hun fikk om å ta videregående skole på utvidet tid føler jeg illustrerer at hun ønsker å vise at hun får til det hun bestemmer seg for. Hun forteller at hun er fornøyd med at hun har stått i alle fag, selv om hun ikke har det hun selv omtaler som «*stjernekarakterer*». Hun sier at hun har fullført videregående skole, og legger til «*det er nok det*». Her tolker jeg at Mathilde konkluderer med at «*det er nok det*» i forbindelse med at hun har fullført videregående for å overbevise seg selv om at det faktisk er nok, og for å få en bekreftelse av meg som forsker på at det er nok å fullføre videregående skole.

Karina er den eneste av informantene som ikke har fullført videregående skole. For meg var det svært overraskende at det kun var en av mine informanter som ikke hadde fullført videregående skole, da jeg hadde forventet at alle informantene mine hadde falt ifra videregående opplæring. Jeg fikk inntrykk av at hun synes det var ubehagelig å prate om tiden på videregående skole. Hun virket nølende og usikker når vi pratet om videregående

skole, så jeg valgte å la henne styre denne delen av intervjuet. Hun sa ikke så mye om tiden på videregående, annet enn at det ble teoretisk vanskelig, se følgende utsnitt:

Forsker: Hva gjorde du før du begynte i arbeidstrening som (navn på yrket hun er i arbeidstrening som)?

Karina: *Da har jeg jobba i barnehage, tre ganger i uka, for jeg måtte gjøre et eller annet imens..*

Forsker: Hadde du tenkt til å ta fagbrev i barnehage?

Karina: *Ehh, nei. Starten var at jeg gikk på skole da, også fullførte jeg første året på (navn på yrkesfaglig linje). Også skulle jeg på (navn på yrkesfaglig linje), så jeg begynte der, men da gikk jeg ut i praksis i barnehage istedenfor siden det var veldig teoretisk og sånn, så jeg var der hele perioden på skolen, så slutta jeg der, også kom jeg ikke videre inn på skolen, jeg skulle ta fagprøven i barnehagen, også ble det mye greier, så kom jeg innpå her da, og da var det inn på en annen barnehage før jeg skulle prøve meg som (yrkestittel på yrket hun er i arbeidstrening som).*

Karina virker usikker når vi beveger oss inn på tiden hennes på videregående skole. Hun forteller at hun gikk ut i praksis i barnehage istedenfor å følge undervisningen på skolen, siden den var «*veldig teoretisk*». Hun sluttet i praksis og kom ikke videre inn på skolen, og da skulle hun ta fagprøven i barnehagen, «*ble det mye greier*». I denne delen av intervjuet tolket jeg det til at det var utfordrende for Karina å prate om tiden hennes på videregående skole, noe som er forståelig nok – tiden hennes på videregående skole var preget av faglige nederlag, og hun kom heller ikke videre inn på skolen. Årsaken til at jeg tolket det til at det var utfordrende for Karina å prate om tiden hennes på videregående skole var fordi hun hadde et usikkert kroppsspråk når dette temaet ble berørt. Hun flakket med blikket og virket nølende og usikker når hun skulle svare på oppfølgingsspørsmålene mine.

I forhold til avhandlingens tematikk, som er hvordan ungdom opplever å være i arbeidstiltak kan man kanskje hevde at disse ungdommene som jeg har intervjuet innehar lite av den kulturelle kapitalen som gjør seg gjeldende i utdanningssystemet. Samtlige av mine informanter beskriver skoletiden sin som utfordrende. Karina peker spesielt på at

videregående skole var for henne faglig utfordrende, og at hun ikke mestret de teoretiske fagene, som gjorde at hun gikk ut som lærling i bedrift tidligere enn planlagt. Sebastian falt utenfor sosialt etter noen år på videregående skole, og anser dette som årsaken til at han ble skolelei. Mathilde derimot anser sine psykiske helseutfordringer som årsaken til at hun hadde stort fravær og som følge av det ikke oppnådde det hun selv omtaler som «stjernekarakterer».

Ved å ta utgangspunkt i Mathilde og Karina sin sosiokulturelle bakgrunn er det kanskje nærliggende å hevde at de innehar lite av denne kulturelle kapitalen (informantenes sosiokulturelle bakgrunn tematiseres senere i denne delen av avhandlingen). Det å inneha lite kulturell kapital gjør det utfordrende for informantene mine å konkurrere om utlyste stillinger i det ordinære arbeidsmarkedet. Kulturell kapital er sterkt forbundet med kvalifikasjoner eller kompetanse som verdsettes i arbeidsmarkedet. Mathilde og Karina besitter etter mine vurderinger lite kulturell kapital, noe som utgjør en risiko for å havne utenfor arbeidsmarkedet.

Familiebakgrunnen til hver enkelt informant vil som allerede nevnt bli tematisert senere i denne delen av avhandlingen, men jeg ønsker her å presisere at Sebastian sin sosiokulturelle bakgrunn skiller seg fra Mathilde og Karina sin sosiokulturelle bakgrunn. Jeg vurderer dermed ikke Sebastian til å inneha lite av den kulturelle kapitalen som gjør seg gjeldende i utdanningssystemet. Derimot har han utfordringer knyttet til fysisk funksjonsnivå som jeg anser som avgjørende for hans opplevelse av videregående skole, både sosialt og faglig. Nordahl (2014) hevder at elever som har verdier og interesser som samsvarer med skolen og lærerne blir vurdert positivt, også når det gjelder faglige resultater. Dette samsvarer med hvordan Bourdieu (1984) forklarer at utdanningssystemet favoriserer den dominerende klassens smak og preferanser. Elever som har verdier og interesser som stemmer overens med skolen og lærerne kan altså konvertere disse verdiene i gode faglige resultater, som igjen vil gi mulighet til å ta høyere utdanning (Nordahl, 2014). Sebastian kan sies å inneha de verdiene og interessene som blir vurdert positivt av skolen og lærerne. Jeg har derfor vurdert det til at Sebastian har mye av den typen kulturell kapital som gjør seg gjeldende i utdanningssystemet, det jeg

antar hindrer Sebastian i å konvertere sin kulturelle kapital i gode faglige resultater er hans utfordringer knyttet til fysisk funksjonsnedsettelse.

Som tidligere nevnt kan det kanskje hevdes at Mathilde og Karina innehar lite av den kulturelle kapitalen som gjør seg gjeldende i utdanningssystemet, med tanke på deres sosiokulturelle bakgrunn og det faktum at de ikke hadde særlige positive erfaringer knyttet til det å være skoleelev. Sebastian har som allerede nevnt en annen sosiokulturell bakgrunn, og kan sies å inneha mye av den kulturelle kapitalen som gjør seg gjeldende i utdanningssystemet. Likevel delte Sebastian samme opplevelse som Mathilde og Karina knyttet til faglige nederlag. Kanskje kan det hevdes at Sebastian pga. sin fysiske funksjonsnedsettelse ikke fikk mulighet til å utnytte sin kulturelle kapital i utdanningssystemet. Det kan også hevdes at Sebastian ikke fikk utnyttet sin kulturelle kapital i utdanningssystemet fordi han ble skolelei.

I forhold til sammensetningen av de ulike kapitaltypene Bourdieu (1984) opererer med, altså økonomisk, sosial og kulturell kapital vil jeg hevde at mine informanter skiller seg noe fra hverandre. Karina har en type sosiokulturell bakgrunn som gjør at hun innehar lite kulturell kapital, og dette vurderer jeg til å være årsaken til at hun ikke mestret videregående skole faglig, og endte opp med å slutte på skolen. I forhold til hennes økonomiske kapital ønsker jeg å fremheve at moren hennes alltid har vært hjemmeværende, mens faren hennes har hatt ulike varianter av såkalte lavinntektsjobber. Karina selv befinner seg i arbeidstiltak og får utbetalt langt mindre i lønn enn hva hun ville ha gjort dersom hun hadde ordinært arbeid. Karina tematiserte ikke økonomi selv i intervjuet, og det antar jeg henger sammen med at hun bor hjemme hos foreldrene sine gratis, og ikke har noen faste utgifter å dekke i forhold til leie av bolig o.l. I tillegg kan det kanskje hevdes at Karina har en habitus som gjør at økonomi ikke er det viktigste for henne. I forhold til hennes sosiale kapital ønsker jeg å trekke frem at hun er en del av et sosialt fellesskap i bedriften hun er i arbeidstiltak hos, hun har også kjæreste, et nært forhold til familien sin og noen venninner hun er litt sammen med på fritiden.

Sebastian har, som jeg allerede har nevnt en annen type sosiokulturell bakgrunn enn Mathilde og Karina. Foreldrene hans har høyere utdanning og stabil tilknytning til ordinært arbeidsliv. Dette fører også til at foreldrene hans har god økonomisk kapital, noe som også har vært med på å gi Sebastian en annen type oppvekst enn hva Mathilde og Karina har hatt. Sebastian bor på intervjudispunktet hjemme hos foreldrene sine, gratis, i likhet med Karina. Han tematiserte heller ikke økonomi i intervjuet, og det antar jeg henger sammen med at han, i likhet med Karina heller ikke har utgifter i forhold til husleie o.l. I forhold til Sebastian sin sosiale kapital oppfattet jeg han som gjennomgående opptatt av å trekke frem at han hadde et stort nettverk, både i form av barndomsvenner, nåværende kollegaer og tidligere kollegaer.

Mathilde sin kapitalsammensetning er litt mer utfordrende å fastsette. Blant annet fordi hun har tre personer hun anser som sine foreldre; mor, far og sin tidligere stefar. Foreldrene hennes har ikke høyere utdanning, men de har stabil tilknytning til ordinært arbeidsliv. Moren er femti prosent uføretrygdet, men arbeider i en fast stilling i det ordinære arbeidslivet de resterende femti prosentene. Hun er usikker på hva faren hennes arbeider med, og det virker ikke som om hun har så mye kontakt med han. Hun trekker derimot frem sin tidligere stefar som en svært betydningsfull person i hennes liv. Han er leder i et lokalt firma, og Mathilde forteller at han hjelper henne en del økonomisk, blant annet har hun fått penger av han til å dekke sin del av egenkapitalen som hun og forloveden hennes trenger når de skal kjøpe bolig. Det at stefaren hennes hjelper henne økonomisk med boligkjøp, gjør at hun får andre økonomiske muligheter enn hun ville hatt dersom hun ikke hadde fått denne hjelpen. Uten den økonomiske hjelpen fra stefaren hennes i forbindelse med egenkapital til boligkjøp hadde ikke hun og forloveden hennes hatt mulighet til å kjøpe egen bolig. Dette gir Mathilde en annen økonomisk kapital enn hva hun i utgangspunktet har. I tillegg kan det kanskje tenkes at Mathilde får større mengde kulturell kapital ved å kjøpe bolig. Den indirekte konsekvensen av boligkjøpet vil trolig være større enn økt kapital mengde, da hun får frigjort mer penger til andre ting. Mathilde er opptatt av økonomi – i motsetning til Karina og Sebastian. I forhold til sosial kapital trekker Mathilde frem at hun har et godt forhold til både sin familie, og til forlovedens familie. Hun har derimot ikke særlig mange venner, da hun mistet en del venner i forbindelse med at hun isolerte seg da hun fikk psykiske helseutfordringer.

Selv om det kanskje er slik at Mathilde og Karina innehar lite av den kulturelle kapitalen som utdanningssystemet verdsetter antar jeg at de har andre former for kapital som kan være ettertraktet i andre miljøer. Alle mine informanter hadde det jeg omtaler som tidligere systemerfaring. De hadde alle erfaring med å være under NAV, og de hadde alle vært innom Fønix tidligere, før de etter en tid hadde kommet tilbake til Fønix igjen. Jeg opplevde at informantene mine hadde overraskende mye kunnskap om både NAV og Fønix. Selv om det er vanskelig å si noe om deres kapitalmengde i forhold til å delta i de sosiale feltene vi finner i både NAV og Fønix opplevde jeg at samtlige av informantene mine fremstod som kunnskapsrike og kompetente når de pratet om NAV og Fønix. Fordelen med å besitte systemerfaring kan for eksempel være at informantene vet hvem de skal henvende seg til, hvordan de bør henvende seg og hva de har krav på i forhold til Fønix og NAV. Slik jeg viste i kapittel 2 om tidligere forskning på unge utenfor har Heggen mfl. (2007) gjort funn i sine studier som tilsier at det også er omkostninger ved å være sosialklient, eller å være avhengig av offentlig stønad. En omkostning er blant annet at man får et stempel man ikke har mulighet til å endre (Heggen et al., 2007). Mine informanter hadde også erfaring med å få et stempel fordi de var i arbeidstiltak og ikke i ordinært arbeid. Det var også derfor de var svært forsiktige med hvem de fortalte at de var i arbeidstiltak til. Det var ikke noe de fortalte til hvem som helst, nettopp pga. at man kan oppleve å få et stempel og oppleve folkesnakk, dersom det er mange som vet at de er i arbeidstiltak. Likevel ønsker jeg å fremme argumentet om at den systemerfaringen som mine informanter besitter oppleves som positivt for dem. De virket til å være trygge på hvem de skulle kontakte og hva de hadde krav på av oppfølging og veiledning. Jeg har også vurdert det til at informantene mine har en type kroppsliggjort kulturell kapital i møte med Fønix og NAV, da de har tidligere systemerfaring. Med kroppsliggjort kulturell kapital menes det at informantene mine har en slags selvfølgeliggjort «know how» som Bourdieu (1984) kaller det.

9.2 Hvordan informantene opplever at andre mennesker ser på det at de er i arbeidstiltak

Jeg ønsket å finne ut hvordan informantene mine opplevde at andre mennesker vurderte det faktum at de var i arbeidstiltak, og ikke var ordinært ansatt i bedriften de var i tiltak i. Jeg ønsket også å finne ut om andre mennesker sine meninger påvirket deres selvfølelse og hvordan de selv vurderte det at de var i arbeidstiltak.

Sebastian er opptatt av hvordan andre mennesker ser på at han er i arbeidstiltak. Når han først kom i kontakt med Fønix var han i utplassering på et av deres skjermede tiltak, hvor det også var personer med psykisk utviklingshemming og personer som var på utprøving via NAV. Han vektlegger at han ikke kunne ha «forsvart» å være i et skjermet arbeidstiltak ovenfor andre mennesker, og at han ikke hadde visst hvordan han skulle svare ved spørsmål om hvor han jobbet om han var i et skjermet tiltak. Se følgende utsnitt:

Forsker: Det jeg ser på er opplevelsen av å være i arbeidstiltak, og om jeg forstår det rett så er du veldig fornøyd?

Sebastian: *Den type arbeidstrening jeg har nå er jeg veldig fornøyd med. Jeg hadde nok ikke vært så fornøyd om jeg hadde blitt plassert på (navn på skjermet tiltak) og «vær så god, pakk varer!» For jeg er nødt til å være ute blant folk, sånn vanlige folk. Jeg vet ikke om det er lov å bruke det uttrykket, vanlige folk, det er ikke innafør å si det, så ikke skriv det noen plass. Hva skal man kalle det da?*

Forsker: Behov for å være sammen med flere mennesker?

Sebastian: *Første gang jeg var i kontakt med Fønix så var jeg utplassert via skolen, og da var jeg i det skjerma tiltaket deres. Og jeg kunne ikke jobba fast sånn.*

Forsker: Hva var det som var utfordrende med det da?

Sebastian: *Da jobber du med en litt annen type mennesker, litt forskjellige mennesker. Noen skal på utprøving via NAV. Noe psykisk utviklingshemming og veldig mye forskjellig. Og det var derfor jeg sa vanlige folk. Ute i et normalt miljø om du skjønner hva jeg mener.*

Forsker: Ja.

Sebastian: *Den setningen der kom jeg dårlig ut av.*

Forsker: Nei, jeg forstår hva du mener.

Sebastian: *Ja, hva skal man kalle det da? Det er jo det man må kalle det.*

Forsker: Så er det vel sikkert litt med hva man føler seg også, i forhold til å være på en skjermet avdeling.

Sebastian: *Ja, hva skal du si du jobber med? Det er litt den å.*

Forsker: Ja, så det går sikkert litt på selvfølelse også.

Sebastian: *Ja, jeg er ikke veldig opptatt av status altså, men akkurat den, jeg kunne jo ikke forklart den.*

Forsker: Nei, men hvordan opplever du.. Hva sier du når folk spør hva du jobber med?

Sebastian: *Jeg sier at jeg jobber for (navn på firma han er i arbeidstrening hos).*

Forsker: Du sier ikke at du er i arbeidstiltak?

Sebastian: *Jeg sier praksis via NAV. Det kommer veldig an på hvem jeg prater med, da. Jeg ser an mennesket i andre enden.*

Som det fremkommer av utsnittet ovenfor ble Sebastian først plassert i et skjermet tiltak, og det likte han dårlig. Jeg tolket Sebastian dit hen at han synes det var flaut å være i skjermet tiltak, hvor det er personer med psykisk utviklingshemming og personer som er på arbeidstrening via NAV. Han poengterte at han ikke kunne «forsvare» for andre at han var i arbeidstrening sammen med mennesker som hadde behov for å inngå i skjermede tiltak. Han er også tydelig bevisst på at det ikke er sosialt akseptert å si «ute i et normalt miljø» og «vanlige mennesker» når han prater om å ha arbeidstrening innenfor skjermet avdeling. Han korrigerer seg, men forklarer videre at «*Ja, jeg er ikke veldig opptatt av status altså, men akkurat den, jeg kunne jo ikke forklart den*». Jeg tolker det til at det ikke er det skjermede tiltaket i seg selv som var utfordringen for Sebastian, men hva andre mennesker eventuelt tenker om at han deltar i et skjermet tiltak. Dette tolker jeg i retning av at Sebastian ikke opplever at arbeidstiltak som ikke er skjermede er fullt så stigmatiserende som skjermede arbeidstiltak. Jeg oppfatter at dette ikke nødvendigvis har sammenheng med hva tiltaket heter, men hvem man jobber sammen med og hvor arbeidstiltaket er.

Jeg var nysgjerrig på hvordan Mathilde opplevde at andre reagerte på det at hun var i arbeidstrening hos Fønix. Hun er svært tydelig på at hun gjør det for sin egen del, samtidig som hun også understreker at «*det ikke er sett på som veldig positivt å måtte i et slikt*

system», som hun sier. Jeg opplever at Mathilde har et behov for å fortelle meg som forsker at det er viktig for henne å jobbe, til tross for at hun er syk. Se følgende utsnitt:

Forsker: Hvordan syns du det er å være i arbeidstrening, får du noen kommentarer fra folk på det?

Mathilde: *Ja, asså, det er ikke sett på som veldig positivt å måtte inn i et sånt system. Men, folk får syns hva de vil. Jeg gjør.. Jeg vet at jeg gjør det for min egen del. Og jeg har et veldig behov for å jobbe, eh, hadde jeg kunnet jobbe hundre prosent, så hadde jeg sikkert jobba to hundre. Jeg er en person som må bli stoppa, istedenfor å bli dytta. Og da syns jeg det er veldig fint å ha noe sånt som kan hjelpe meg å få det til. Få lov til å gjøre noe.*

Forsker: Hva sier du hvis noen spør hva du jobber med, da?

Mathilde: *Nei, jeg er ærlig jeg. Det hender jeg sier at jeg jobber i (Firma der hun har fast deltidsjobb). Det er ingen som trenger å vite hvor mye jeg jobber. Og nå er jeg jo hos (firma hun har arbeidstrening i), om jeg er utplassert eller jobber det kan folk bare drite i. Men, nei.. Jeg får jo spørsmåla, og det er mange som ikke skjønner. For jeg ser jo ikke syk ut, men det å skulle forklare folk at grunnen til at du ikke skjønner er fordi du ser meg jo ikke når jeg er sånn, da er jo ikke jeg ute blant folk.*

Her tolker jeg Mathilde som opptatt av å vise at hun ønsker å jobbe, og at hun ikke er «lat». Jeg opplever at hun forsøker å poengtere dette selv med følgende utsagn: «*Jeg er en person som må bli stoppa, istedenfor å bli dytta.*» Dette utsagnet gjorde at jeg opplevde at Mathilde ønsket å fremheve at det var de helsemessige utfordringene som hindret henne i å delta i det ordinære arbeidslivet først og fremst, og at hun selv ønsket å jobbe. Hun sier at når noen spør om hva hun jobber med så sier hun noen ganger at hun jobber i det firmaet hvor hun har fast deltidsjobb, og at det er ingen som behøver å vite hvor mye hun jobber. Videre sier hun noen ganger at hun er i det firmaet hun har arbeidstrening i, men om hun jobber eller er utplassert «*kan folk bare drite i*». Jeg tolket Mathilde til at hun syns disse spørsmålene var ubehagelige å få, og at hun prøvde å sette opp en «jeg bryr meg ikke hva andre sier» fasade til meg som forsker. Dette fikk jeg spesielt inntrykk av når hun sa at andre bare kunne «*drite i*» om hun jobbet eller var utplassert.

Karina forteller at hun er i praksis til kollegaene sine, for å slippe alle mulige spørsmål. Sjefen vet at hun er i arbeidstrening, men Karina har inntrykk av at kollegaene snakker litt om andre som ikke er til stede, og hun har derfor valgt å si at hun er i praksis, istedenfor arbeidstiltak. Følgende utsnitt illustrerer dette:

Forsker: Hvordan syns du det er å jobbe via Fønix, da?

Karina: *Mm, jeg syns det er veldig greit, men jeg kunne tenke meg å komme ut av tiltak etter hvert (ler).*

Forsker: Vet de du jobber sammen med at du er i tiltak, da?

Karina: *Ja, eller, i allefall noen av dem, noen har jo spurt, så jeg bare sier at jeg er i praksis på en måte, da. I allefall til de jeg jobber med da, sjefen vet jo at jeg er på arbeidstrening og sånn, det er bare.. Praksis er den letteste måten å ... Ellers blir det så mange spørsmål og jeg gidder ikke svare på alt det der (ler).*

Forsker: Hvordan spørsmål er det som kommer da?

Karina: *Sånn der, «ja, er det via NAV, eller?» Det er ikke alt de trenger å vite.. Men spør de og jeg har svar på det så svarer jeg jo på det på en måte, jeg er via Fønix og prøver meg ut her, også har jeg kanskje lyst til å ta fagprøven, og da blir de litt sånn «åja, så fint, vi trenger flere av de portørene med fagbrev» Så det.. Det er sånn de pleier å få til svar i allefall.*

Forsker: Ja, for det er ingen som sier noe ubehagelig?

Karina: *Nei, man vet jo aldri hva de sier da. For det er litt sånn med de som jobber der, og uenigheter, og det hender de snakker litt om hverandre og, men det er ikke noe jeg tar til meg hvis jeg får høre det liksom, det er alltid et eller annet på et arbeidssted på en måte, så det får være opp til de (ler).*

Karina forteller at sjefen hennes vet at hun er i arbeidstrening, men for de øvrige kollegaene hennes er praksis den letteste måten å forklare hvorfor hun jobber i bedriften uten å være ansatt. Hun forteller at det blir så mange spørsmål om hun sier at hun er i arbeidstiltak, og at det ikke er alt hun gidder å svare på. Det at Karina sier at hun ikke gidder å svare på alle spørsmålene som kommer om hun forteller at hun er i arbeidstiltak oppfatter jeg som at hun antar det vil bli stilt spørsmål som kan være ubehagelige for

henne å besvare. Hun forteller også at noen av kollegaene hennes snakker litt om hverandre, men at hun ikke tar det til seg om hun får høre det, og at det får være opp til de, før hun ler litt forsiktig. Jeg opplever henne som her litt usikker, og at hun kanskje selv mener at hun ikke bør ta seg nær av det, selv om hun innerst inne kanskje gjør det.

Det er utfordrende å konkludere med hvilken posisjon mine informanter har i det sosiale rom hos Bourdieu (1984). I forhold til den økonomiske kapitalen stiller alle informantene omtrent likt. Det som skiller informantene fra hverandre her slik jeg ser det, er opplevelsen av egen økonomisk kapital. Mathilde har i motsetning til de andre informantene faste utgifter i forhold til leie av bolig, generelt livsopphold og et forsørgeransvar for barnet sitt. I forhold til sosial kapital er det større ulikheter mellom informantene, Sebastian har et stort og bredt nettverk, i tillegg til at han har et godt forhold til familien sin. Karina har et godt forhold til familien sin, kjæreste og noen venner hun er sammen med. Mathilde har også et godt forhold til familien sin, og til forloveden sin familie, men ikke særlig nettverk utenom familie. I forhold til kulturell kapital stiller jeg Mathilde og Karina ganske likt, de har omtrent lik sosiokulturell bakgrunn, mens Sebastian en annen sosiokulturell bakgrunn og har ressurssterke foreldre. Jeg vurderer informantene mine til å ha en lavere posisjon i det sosiale rom. Dette opplever jeg også at de tenker selv, med tanke på hvordan de tematiserte at andre mennesker ser på det faktum at de er i arbeidstiltak. I tillegg opplever jeg at de lar seg påvirke av de tilbakemeldingene de får fra andre mennesker om at de er i arbeidstiltak som ikke er positive. Disse tilbakemeldingene påvirker slik jeg anser det informantenes selvfølelse i forhold til at de er i arbeidstiltak fremfor å delta i det ordinære arbeidslivet.

Alle tre var bevisst på at det å være i arbeidstiltak ikke var ansett som positivt av storsamfunnet. Jeg oppfattet som nevnt at mine informanter har en opplevelse av å befinne seg i en lav posisjon i det sosiale rom. Dette kom til uttrykk ved at informantene mine gjenfortalte hva kollegaene de hadde på arbeidsplassen der de hadde arbeidstrening spurte om og kommenterte i forhold til at de var i arbeidstiltak. Stort sett var det nysgjerrige, negative og i noen tilfeller nedlatende kommentarer informantene mine trakk frem knyttet til hvordan de opplevde at kollegaer og andre så på at de var i arbeidstiltak. Det at mine informanter er i arbeidstrening i det ordinære arbeidslivet gjør

at jeg antar at de kanskje oftere konfronteres med negative kommentarer knyttet til å være i arbeidstiltak av ansatte på arbeidsplassen, enn hva de ville ha blitt dersom de deltok i et skjermet arbeidstiltak hvor det kun var andre mennesker som var i samme situasjon som mine informanter.

For meg som forsker ble det tydelig at mine informanter selv vurderte arbeidstiltak til å ha lav status. Spesielt Sebastian var tydelig på det, han forklarte at når folk spurte hva han jobbet med, så vurderte han vedkommende som spurte. Hvis det var en person som han av ulike årsaker ikke ville si at han var i arbeidstiltak til, så sa han navnet på arbeidsplassen hvor han har den ordinære deltidsjobben, og sa at han arbeidet der. Han fortalte at han var i arbeidstiltak hvis han oppfattet den som spurte som ikke dømmende.

Mathilde hadde litt samme tankesett som Sebastian. Jeg oppfattet også at hun følte litt på det at hun ikke jobbet hundre prosent, for hun anså det som det vanlige. Hun fortalte at hun ikke var komfortabel med å fortelle andre at hun var i arbeidstiltak. Dersom hun ble spurt om hvor hun arbeidet så svarte hun navnet på bedriften hun er i arbeidstrening hos, men unnlot å fortelle at hun var i tiltak. Noen ganger svarte hun også kun navnet på bedriften hvor hun har den ordinære deltidsjobben sin. Hun understreket at hun da ikke sa noe om arbeidsmengde, fordi ingen hadde noe med hvor mye hun jobbet.

Karina skiller seg litt ut fra Mathilde og Sebastian her, hun pleide å svare folk som spurte henne hva hun arbeidet med, at hun var i praksis som (navn på spesifikt yrke). Grunnen til at hun sa at hun var i praksis var fordi hun ikke ønsket å fortelle at hun var i kontakt med Fønix via NAV, og at hun følte det ble feil å si at hun var i ordinær jobb når hun ikke var det. Praksis ble for henne den letteste måten å forklare hvorfor hun arbeidet i bedriften uten å være ansatt. Dette kan kanskje henge sammen med at Karina var den eneste av informantene som oppgav å få spørsmål knyttet til ansettelse av de faste ansatte i bedriften hun er i arbeidstrening hos.

I forhold til hvordan det oppleves å være i arbeidstiltak for unge voksne når det kommer til andres oppfattelse av at de er i arbeidstiltak virker det til å være litt ulike syn blant informantene mine. Sebastian fremhever at han ikke likte å være i skjermet tiltak,

nettopp fordi han ikke kunne «forsvart» det ovenfor andre mennesker. Han unnlater å fortelle at han er i arbeidstiltak, men svarer at han jobber for bedriften han er i arbeidstiltak hos når han får spørsmål om hvor han jobber. Dette avhenger også litt av hvordan Sebastian vurderer vedkommende som spør. Jeg tolker Sebastian til å være opptatt av hvordan andre oppfatter han, og han følte ikke at han hørte til i det skjermede tiltaket. Jeg tolker han også dithen at han ikke forteller andre at han er i arbeidstiltak fordi det går utover hans stolthet.

Mathilde gir inntrykk av å ha en bestemt oppfatning av hva andre mennesker tenker om unge voksne i arbeidstiltak. Hun er opptatt av å fremheve at hun ønsker å jobbe, og jeg tolker hennes sterke poengtering av arbeidsmotivasjon og lyst til å handle om at hun har en bestemt oppfatning av at unge mennesker i arbeidstiltak blir ansett som late av storsamfunnet. I forhold til hvordan andre oppfatter at hun er i arbeidstiltak sier hun at hun svarer ærlig, men at det også hender at hun sier at hun jobber i det firmaet hun har fast ordinær deltidsstilling i. Hun understreker at det er en privatsak hvor mye hun jobber. Hun sier også at hun er klar over at det ikke er sett på som veldig positivt å måtte inn i et slikt system. I forhold til hvordan Mathilde opplever at andre oppfatter det at hun er i arbeidstiltak er hun selv tydelig på at hun er klar over at det ikke blir sett på som positivt. Hun presiserer også først at hun er ærlig, selv om hun senere forteller at det også hender at hun ikke er det.

Karina forteller kollegaene hun har i bedriften hun er i arbeidstiltak hos at hun er i praksis. Hun forteller at det er den letteste måten å unngå å få så mange spørsmål, fordi det ikke er alt hun gidder å svare på. For Karina sin del oppstår disse spørsmålene i forhold til arbeid og arbeidstiltak i arbeidstiden, av kollegaene som er fast ansatt i bedriften hun er i arbeidstiltak hos. Hun er den eneste av informantene som tematiserer det å få spørsmål i forhold til hvordan type kontrakt hun har med arbeidsgiver av kollegaene i bedriften hun er i tiltak hos.

Slik jeg tolket informantene mine underveis i intervjusituasjonen og det transkriberte datamaterialet har alle informantene mine gjort seg erfaringer med at det å være i arbeidstiltak fremfor å ha stabil tilknytning til ordinært arbeidsliv har en annen status i

storsamfunnet. Derfor ønsker jeg å konkludere med at mine informanter opplever det som noe nedverdiggende å være i arbeidstiltak.

Som jeg viste til i kapittel 4 arbeidsledighet blant ungdom hevder Furuberg & Myklebø (2013) at unge voksne som befinner seg i arbeidstiltak kjennetegnes ved at de både har lav formell utdanning og lite arbeidserfaring (Furuberg & Myklebø, 2013). Dette kjennetegner også mine informanter, foruten om Mathilde, som har noen studiepoeng fra Høgskole. Kanskje kan det tenkes at det å ha lav formell utdanning og lite arbeidserfaring er en risikofaktor for å havne i arbeidstiltak.

Som jeg viste til i kapittel 2 er et av de viktigste kjennetegnene ved det norske samfunnet er den rimelig strenge arbeidsetikken vi har. Den norske arbeidsetikken innebærer tanken om at alle skal bidra i arbeidslivet (Rugkåsa, 2009). Kanskje kan det hevdes at mine informanter opplever å få kommentarer på at de er i arbeidstiltak som er mindre hyggelige nettopp fordi vi har den strenge arbeidsetikken vi har her til lands. Det kan kanskje også hevdes at årsaken til at mine informanter føler på at de er i arbeidstiltak er fordi de selv har internalisert den strenge arbeidsetikken, men at de har slitt med å få seg ordinært arbeid, slik at arbeidstiltak er siste utvei for dem. Mathilde satte også ord på dette med arbeidsmengde, og at det forventes at alle skal jobbe hundre prosent. Hun fortalte at hun slet med følelsen av å ikke kunne være et godt forbilde for barnet sitt, fordi hun ikke hadde helse til å jobbe fullt. Jeg opplevde at alle mine informanter hadde en tanke om at man skal jobbe, og at man skal bidra. Alle var opptatt av å fortelle at de ønsket å jobbe, og at de helst ønsket å jobbe fullt, selv om helsen ikke nødvendigvis tillot det.

9.3 Familiebakgrunn, foreldrenes utdanningsnivå og tilknytning til ordinært arbeidsliv

Jeg hadde på forhånd gjort meg tanker og refleksjoner om at familiebakgrunn og foreldrenes utdanningsnivå samt tilknytning til ordinært arbeidsliv kanskje hadde en sammenheng med hvorfor mine informanter befant seg i arbeidstiltak. Derfor ble dette temaet tatt opp i intervjuene med alle informantene.

Foreldrene til Sebastian har begge høyere utdanning og trygg tilknytning til ordinært arbeidsliv. I følgende utsnitt illustreres familiebakgrunnen til Sebastian:

Forsker: Hva med foreldrene dine, jobber de?

Sebastian: *Ja, de jobber. Mamma jobber i helsevesenet og pappa er sjef i det private næringslivet.*

Sebastian sine foreldre er de av informantenes foreldre som har tryggest tilknytning til arbeidslivet, de er også de eneste av foreldrene som har høyere utdanning. Sebastian fortalte spesifikt hva foreldrene arbeidet med, og var tydelig stolt når han fortalte dette. Jeg har latt være å skrive konkret hva de arbeider med, for å anonymisere. Jeg opplevde Sebastian som stolt av foreldrenes yrker.

Mathilde trekker frem sin tidligere stefar, moren sin og faren sin på spørsmål om hva foreldrene hennes arbeider med. Moren hennes er femti prosent ufør, stefaren hennes er avdelingsleder i et privat firma, og hun vet ikke hva faren hennes arbeider med. Følgende utsnitt illustrerer Mathilde sin sosiokulturelle familiebakgrunn:

Forsker: Ja, ikke sant (ler). Men hva er det foreldrene dine gjør for noe da?

Mathilde: *Foreldrene mine jobber, eller moren min er femti prosent ufør, men hun arbeider i det private næringslivet. Og stefaren min, han har noe, han er avdelingsleder, eller noe sånt i (stedsnavn). Så, ja, mhm. Faren min er jeg ikke helt sikker på hva gjør for noe.*

Jeg opplevde ikke Mathilde som veldig opptatt av hva foreldrene hennes og stefaren hennes arbeidet med. Hun var likevel tydelig stolt da hun fortalte at stefaren hennes var avdelingsleder i et lokalt firma. Hun visste ikke hva faren hennes drev med, og moren hennes var femti prosent uføretrygdet.

Faren til Karina har jobbet med mye forskjellig, men er på intervju tidspunktet sykemeldt, mens moren er hjemmeværende. Følgende utsnitt illustrerer det:

Forsker: Foreldrene dine da, hva jobber de med?

Karina: *Eh, mamma er hjemmeværende, da. Hun har egentlig alltid vært det, i allefall når hun fikk brødrene mine og.. Pappa er sykemeldt, han vil jo jobbe, men han får ikke lov pga. ryggen sin og helsa. Han har alltid jobba i alle år, med trailer, trikk, t-bane osv. Så han har jobba med alt mulig rart, men får ikke lov og det irriterer han veldig mye egentlig.. Men han har alltid vært ute i jobb, egentlig.. Helt til, ja.*

Karina ble litt usikker på spørsmål om hva foreldrene hennes jobbet med. Jeg burde nok ha formulert meg annerledes, og heller spurt hva foreldrene hennes drev med. Hun virket litt usikker når hun skulle fortelle at moren hennes var hjemmeværende og mer eller mindre alltid har vært det. Faren hennes var på intervju tidspunktet sykemeldt, og hun understreker at han vil jobbe. Jeg ser også her antydninger til den strenge arbeidsetikken vi har her til lands, med tanke på hvor sterkt Karina understreker at faren hennes ønsker å jobbe, fremfor å være sykemeldt. Det virket som om det var viktig for henne å vise meg som forsker at faren hennes ikke var sykemeldt fordi han ikke ønsket å jobbe, men fordi helsen hans ikke tillot at han var i jobb på intervju tidspunktet.

Jeg opplevde ikke at mine informanter stilte spørsmål til hvorfor de var i arbeidstiltak eller reflekterte over hvordan de hadde havnet i situasjonen de var i. Jeg antar at Bourdieu (1984) sin teori om at sosial ulikhet tildekkes gjennom måten vi begrepsfester virkeligheten viser seg i praksis her. Likevel opplevde jeg at de hadde en viss motstand i seg når de tematiserte hvordan andre mennesker ser på det faktum at de er i arbeidstiltak. Som jeg viste i kategorien som omhandler hvordan andre mennesker ser på at de er i arbeidstiltak var informantene opptatt av å vise at selv om de var klar over at andre så på det som negativt å være i arbeidstiltak så brydde de seg ikke nevneverdig om hva andre tenkte om dem og deres situasjon. Utsagt som «*de får tenke hva de vil*» og «*jeg vet at jeg gjør det for min egen del*» tolket jeg som en viss motstand. Jeg opplevde at disse utsagnene var informantenes måte å vise at de ikke brydde seg om hva andre tenker om dem. Jeg satt likevel igjen med en følelse av at de egentlig brydde seg om hvordan andre så på dem, og at det var ubehagelig å vite at andre mennesker ser ned på dem fordi at de er i arbeidstiltak. Dersom det er slik Bourdieu hevder, at det foregår tilfeldig

undertrykking av klasser, individer og grupper, og dette verken anerkjennes eller debatteres, vil ikke de som er dominerte gjennomskue hvordan deres situasjon egentlig er. Dette vil være et resultat av naturalisering (Aakvaag, 2008). I forhold til tema for denne kategorien som er familiebakgrunn og foreldrenes tilknytning til ordinært arbeidsliv var det kun Sebastian som reflekterte over årsaken til at han befant seg i arbeidstiltak. Han mente selv at grunnen til at han var i arbeidstiltak fremfor å delta i det ordinære arbeidslivet er at han har en fysisk funksjonshemming som gjør det utfordrende for han å fungere i det ordinære arbeidslivet. Mathilde og Karina hadde ikke gjort seg tanker og refleksjoner rundt årsaken til at de befant seg i arbeidstiltak fremfor det ordinære arbeidslivet, i allefall ikke som de delte med meg som forsker.

Bourdieu hevder som allerede nevnt at det sosiale rom og det sosiale feltet er fundamentert på en systematisk skjevfordeling av kapital som også er tilfeldig fordelt i befolkningen (Aakvaag, 2008). Nordahl (2014) derimot mener ikke at skjevfordelingen av kapital er tilfeldig fordelt i befolkningen. Han argumenterer for at skolen ikke utelukkende bidrar til å minske sosial ulikhet i samfunnet, men at skolen tvert imot reproducerer eller vedlikeholder kulturelle og sosiale forskjeller (Nordahl, 2014).

Årsaken til at jeg velger å trekke frem litteratur som sier noe om reproduksjon av sosial ulikhet i utdanningssystemet er for det første fordi to av mine informanter, Mathilde og Karina begge trekker frem faglige utfordringer knyttet til skolegangen sin. Som allerede nevnt fortalte Sebastian også om faglige utfordringer knyttet til skolegangen sin, men han hadde en opplevelse av at hans faglige utfordringer først og fremst bunnet i hans fysiske funksjonsnedsettelse. For det andre har Sebastian en annen sosial bakgrunn enn hva Mathilde og Karina har. Foreldrene hans har som nevnt høyere utdanning og stabil tilknytning til det ordinære arbeidslivet, i motsetning til hva foreldrene til Mathilde og Karina har. Selv om tre informanter ikke er representativt for befolkningen som helhet mener jeg at jeg med utgangspunkt i mine informanter kan se en tendens til at skolen reproducerer sosial ulikhet, slik Nordahl (2014) hevder. Grunnen til at jeg mener at jeg kan se denne tendensen er fordi Sebastian selv opplever at grunnen til at han befinner seg i arbeidstiltak er fordi han ikke mestret skolen faglig pga. sin fysiske funksjonsnedsettelse.

Mathilde og Karina har slik jeg oppfatter det ganske lik sosial bakgrunn, i motsetning til Sebastian. Sebastian opplevde i likhet med Mathilde og Karina faglige utfordringer, men valgte å bytte studielinje på videregående skole istedenfor å fortsette på en linje som han opplevde som altfor utfordrende for han. Dessuten fremstår Sebastian annerledes enn Mathilde og Karina. Han var den av informantene som overrasket meg mest. Han fremstod som utadvendt og ressurssterk. Kanskje kan det også tenkes at Mathilde og Karina vurderte utdanning osv. mindre positivt pga. mindre kulturell kapital.

I forhold til Bourdieu (1984) sitt begrep symbolsk makt ønsker jeg å trekke frem sosial kontroll av mennesker som anses som sosialt avvikende. Alle informantene var tydelige på at de stod utenfor ordinært arbeidsliv, og at de merket dette på kommentarer de fikk av mennesker de møtte på de arbeidsplassene hvor de hadde arbeidstreningen sin. Kanskje kan det også hevdes at mine informanter, ved å være i arbeidstiltak ble utsatt for sosial kontroll, og at arbeidstiltak dermed kan anses som et maktmiddel i denne sammenhengen. Det at den dominerende klassers smak og atferd favoriseres av storsamfunnet, gjør at vi kanskje kan se det som et maktforhold, som «undertrykker» folk med annen kapitalsammensetning, og gjør at disse gjerne stemples negativt.

Karina fortalte om et møte med videregående skole som ble for teoretisk utfordrende, noe som førte til at hun sluttet på skolen. Mathilde fortalte om tre år på videregående skole preget av mye fravær og nedslående skolerresultater. Sebastian opplevde i likhet med Karina og Mathilde å komme til kort faglig i skolen. Selv om han selv vurderer det til at den fysiske funksjonsnedsettelsen han har er årsak til de faglige nederlagene vurderer jeg også han i likhet med Mathilde og Karina, å tilhøre kategorien skoletapere når jeg tar utgangspunkt i det Rugkåsa (2009) vurderer som sosialt avvikende individer (Rugkåsa, 2009). I følge Rugkåsa (2009) vil de grupper eller individer ikke følger de sosiale normene som er gjeldende i storsamfunnet bli utsatt for sosial kontroll. Dette blir også gjerne omtalt som moralsk sosial kontroll. I forbindelse med sosial kontroll av avvikende individer ønsker jeg her å argumentere for at arbeidstiltak er en sanksjon som er iverksatt av samfunnet for å gjenvinne sosial orden og for å tilbakeføre de avvikende, i denne sammenheng unge voksne utenfor utdanning og arbeid til det storsamfunnet vurderer

som «normalt». Det samfunnet implisitt vurderer som «normalt» er slik jeg tolker det å være i arbeid eller utdanning.

Som allerede nevnt er det å være i arbeid en sentral norsk kulturell verdi. Jeg anser derfor arbeidstiltak, som allerede nevnt for å være en sanksjon fra storsamfunnet i denne sammenhengen. Det å være utenfor ordinært arbeidsliv kan på mange måter sies å være et sosialt avvik, og arbeidstiltak blir, slik jeg anser det en form for sosial kontroll for å bringe de sosialt avvikende, i denne sammenheng unge voksne utenfor ordinært arbeidsliv, inn i det ordinære arbeidslivet. I det norske samfunnet er utdanning et viktig grunnlag for sosial bevegelighet. Skolen er gratis og tilgjengelig for alle – uansett hvilken sosial klasse man tilhører. Utdanning er i dag helt essensielt for at den enkelte kan starte sin yrkeskarriere. Skolen innebærer et møte med de standarder og krav som stilles i det voksne samfunnet, herunder arbeidslivet. Det budskapet som gis her, er at dersom man kommer til kort i skolen, kan man takke seg selv. I skolen får hver enkelt elev testet og utviklet sine ferdigheter og sin kompetanse. Skolen som plattform danner grunnlag for videre studier og yrkeskarriere. Det er likevel ikke slik for alle. Noen opplever nederlag og skuffelse i møtet med skolen og dens krav, og får bekreftet at de ikke holder mål. I dag kan vi se tendenser til at utdanning blir stadig lengre. Dette er en uklar utvikling med hensyn til at det som mange har, altså lengre utdanning, blir mindre verdt. Lang utdanning anses i mange sammenhenger som helt nødvendig, og ikke som et konkurransefortrinn i en jobbsøkerprosess (Øia & Fauske, 2010).

I forhold til avhandlingens problemstilling som er hvordan det oppleves å være i arbeidstiltak har jeg en oppfatning om at mine informanter opplever dette ganske likt når jeg tar utgangspunkt i arbeidsdeltakelse som en indikator på posisjon i det sosiale rommet. Mathilde sin mor er som nevnt femti prosent ufør, og arbeider femti prosent i det ordinære arbeidslivet, hun er usikker på hva faren hennes arbeider med, og stefaren hennes er avdelingsleder i en bedrift. Familien til Mathilde har som man kan lese ut ifra intervjuet med henne og denne oppramsingen ulik tilknytning til ordinært arbeidsliv. I forhold til Bourdieu (1984) sitt begrep sosialt rom ønsker jeg å bruke arbeidslivsdeltakelse som en indikator på plasseringer i det sosiale rommet. Det kan, med bakgrunn i Bourdieu (1984) hevdes at innstillingen vår og idealene våre ikke handler så mye om en objektiv

sannhet, men hvordan vi mennesker i lys av erfaringer og gruppetilhørighet idealiserer ting. Dette har med ulike mønstre av smak å gjøre. Mathilde identifiserer seg med, og har kjennskap til det å stå delvis utenfor arbeidslivet, pga. sin mor. Jeg tenker da at Mathilde har et annet forhold til det å stå utenfor ordinært arbeidsliv enn personer som ikke har kjennskap til det å stå helt eller delvis utenfor arbeidslivet slik Mathilde har. Jeg ønsker å hevde at Mathilde, som både er i arbeidstiltak og har en ordinær deltidsjobb ikke opplever det å være i arbeidstiltak som endrende på hennes posisjon i det sosiale rom, med tanke på at hun i likhet med sin mor befinner seg noe utenfor ordinært arbeidsliv, men også noe innenfor det ordinære arbeidslivet.

I likhet med Mathilde ønsker jeg også å hevde at Karina heller ikke opplever en endring av hennes posisjon i det sosiale rommet når man bruker arbeidsdeltakelse som en indikator på plassering i det sosiale rommet. Moren hennes er hjemmeværende og har alltid vært det, mens faren hennes har vært i arbeid. Han var på intervju tidspunktet sykemeldt, men jeg har tatt utgangspunkt i at han er yrkesaktiv. Karina har fått teste ut et yrke hun virkelig brenner for ved å være i arbeidstiltak, og hun føler selv at hun kommer fremover. Derfor kan det kanskje likevel tenkes at Karina opplever en endring av sin posisjon i det sosiale rommet. Selv om hun deltar i arbeidstiltak og gir uttrykk for at hun etter hvert ønsker å komme ut av tiltak har tiltaket likevel hjulpet henne til å finne et yrke hun brenner for og hvor hun får gode tilbakemeldinger fra sine kollegaer.

Sebastian sine foreldre derimot, har som nevnt høyere utdanning og stabil tilknytning til ordinært arbeidsliv. Ved å bruke arbeidsdeltakelse som en indikator på plassering i det sosiale rommet kan det kanskje tenkes at Sebastian ville oppleve det som endrende på hans posisjon i det sosiale rommet å være i arbeidstiltak. Dette er slik jeg tolker det likevel ikke tilfelle. Sebastian har som allerede nevnt en alvorlig grad av fysisk funksjonsnedsettelse. Han opplever selv at dette er årsaken til at han er i arbeidstiltak. Derfor ønsker jeg å hevde at Sebastian ikke selv opplever en endring i sin posisjon i det sosiale rommet. Både fordi at han selv mener at hans funksjonshemming er årsaken til at han er i arbeidstiltak i det hele tatt, men også fordi den funksjonsnedsettelsen han har er av en sånn karakter at det kanskje kan antas at andre mennesker også anser det som utfordrende for han å delta i det ordinære arbeidslivet.

9.4 Økonomiske utfordringer

Mathilde sa innledningsvis, før vi startet intervjuet at hun og forloveden ikke hadde råd til barnehageplass for barnet deres. Dette er utfordrende i forhold til de dagene Mathilde er i arbeidstrening og ikke har mulighet til å være hjemme med barnet selv. Hun forteller også at selv om forloveden hennes tjener godt, så har han en del gjeld han betaler ned på, slik at det de har i måneden ikke gjenspeiler det forloveden hennes tjener. Hun og forloveden sliter med å få det til å gå rundt økonomisk, og har også måttet låne penger av foreldrene sine. Årsaken til at denne kategorien er tatt med i avhandlingen er fordi økonomiske utfordringer er en vanlig konsekvens av å være i arbeidstiltak kontra ordinært arbeid. Mathilde tematiserer de økonomiske utfordringene på følgende måte:

Forsker: Men de dagene du er i arbeidstrening, hvordan løser du det med barnepass?

Mathilde: *Når jeg er på jobb, så, ja, en dag i uka så er (navnet på barnet) hos moren min, så i morgen skal (barnet) til mormor. Og på fredager så er det annenhver gang hos tanta mi, og hos farmor.*

Forsker: Ja.

Mathilde: *Så vi har i allefall fått det til i en periode nå.*

Forsker: Mhm.

Mathilde: *Også skal han (forloveden) ut i gradert pappapermisjon så fort han får ordnet det.*

Forsker: Mhm.

Mathilde: *Så det blir to dager i uken, også blir det da den siste dagen i uka som vi er nødt til å finne ut hva vi gjør for noe. For det er jo, det sier seg jo sjøl, det er ikke akkurat økonomisk lukrativt å være i min situasjon.*

Forsker: Nei, det..

Mathilde: *Og selv om han tjener veldig godt, så har han en del gjeld og sånt som han betaler ned på.*

Forsker: Ja..

Mathilde: *Så det vi sitter igjen med i måneden, det er ikke.. Det gjenspeiler ikke akkurat inntekt.*

Forsker: Det er jo litt kjedelig da.

Mathilde: *Det er veldig kjipt!*

Forsker: Ja.

Mathilde: *For (navn på barnet) hadde trengt det. For det vet du sikkert selv å, med en som er litt eldre.. (Her refererer Mathilde til min sønn som er et halvt år eldre enn hennes barn).*

Mathilde er svært opptatt av sin og forloveden hennes sin økonomiske situasjon, og tematiserer dette flere steder i intervjuet, se følgende utsnitt:

Forsker: Ja, for nå får du betalt fra Fønix, eller?

Mathilde: *Nei, så hadde ikke vi fått kontantstøtte nå, så hadde det ikke gått rundt, for det jeg får nå, på grunn av at jeg ble dårlig så tidlig så har jeg jo minstesatsen.*

Forsker: Ja.

Mathilde: *Så da får jo jeg, uten kontantstøtte, så har jo jeg utbetalt under 11 000 pr. mnd. Det er ikke stort.*

Forsker: Nei, i allefall ikke når du har barn, da.

Mathilde: *Nei, når du har barn og hus, og..*

Forsker: Og alt mulig.

Mathilde: *For et voksent menneske så går ikke det helt, når jeg var alene og var nitten år så var det noe helt annet, men da var det bare meg.*

Mathilde var den eneste av informantene mine som tematiserte økonomiske utfordringer underveis i intervjuet. Både Karina og Sebastian bodde hjemme sammen med foreldrene sine på intervjutidspunktet, mens Mathilde bodde sammen med forloveden sin og datteren deres. Jeg tolker det derfor som naturlig at det kun var Mathilde som tematiserte økonomiske utfordringer av informantene mine. Jeg opplevde at Mathilde ble trist av å prate om økonomien deres, og at hun synes det var sårt og ikke kunne ha mulighet til å dekke alle behovene til barnet sitt slik hun skulle ønske. Jeg valgte å la Mathilde prate mest mulig fritt om de økonomiske utfordringene hun og familien hennes opplevde, uten å presse for mye på. Dette gjorde jeg fordi Mathilde tydelig synes det var trist å snakke om, jeg valgte derfor å være sensitiv for hennes følelser.

9.5 Arbeidsmengde og arbeidsevne

I denne kategorien vil det tematiseres hvor mye informantene arbeider på intervjutidspunktet, altså arbeidsmengde, men arbeidsevne blir også tematisert. Sebastian tematiserer arbeidsmengde og arbeidsevne på følgende måte:

Forsker: Hvor mye er det du jobber?

Sebastian: *Nå er det tre dager i uka. Jeg har ikke kommet helt i... Vi vet ikke hvor mye arbeidsevne vi klarer å få til.*

Sebastian jobber tre dager i uken i firmaet han er i arbeidstrening hos. Dette er ikke fulle arbeidsdager. Jeg opplever at Sebastian, i og med at han har den fysiske funksjonsnedsettelsen han har kanskje har lettere for å prate om hvilken mengde han faktisk jobber, uten å føle at han bør fremheve at han skal øke arbeidsmengden eller jobbe flere dager.

Mathilde er to dager i uken i arbeidstrening, og fremhever selv at hun ønsker å jobbe, og at det er viktig for henne. Hun er også tydelig på at hun ønsker å jobbe mer enn hva hun gjør på intervjutidspunktet. Det virker som hun ønsker å fremheve at hun gjerne vil jobbe. Følgende utsnitt illustrerer det:

Forsker: Hvor mange dager i uken er du på arbeidstrening?

Mathilde: *Nå er jeg to dager i uka.*

Forsker: Ja, er det fulle arbeidsdager, eller?

Mathilde: *Ja.*

Forsker: Ja.

Mathilde: *Tar jeg mindre enn det blir jeg små gæren.*

Forsker: Å?

Mathilde: *Ja, jeg må fullføre dagen. Ellers så blir jeg stressa. Så etter hvert så vil det bli en dag til. For å teste grensa, hvor den går hen. Så vi får se åssen det blir.*

Jeg tolker Mathilde her til at hun ønsker å vise at hun vil jobbe. Hun sier selv at om hun tar mindre enn to fulle arbeidsdager i uken så blir hun «små gæren», fordi hun «må

fullføre dagen». Hun understreker også at hun etter hvert kommer til å jobbe en dag til i uken for å teste hvor grensen går hen. Jeg opplever at Mathilde ønsker å vise meg som forsker at hun vil jobbe, og at hun presser seg selv for å klare å jobbe mer.

Karina er som nevnt den av informantene som jobber flest dager i arbeidstiltak, i tillegg til at hun jobber fulle dager. Jeg opplever også at hun, i likhet med Mathilde er opptatt av å vise at hun vil jobbe mer. Se følgende utsnitt:

Forsker: Hva er det du gjør for noe?

Karina: *Jeg er på arbeidstrening som (navn på spesifikt yrke og bedrift).*

Forsker: Åja, hvor mye er du der da?

Karina: *Ehh, nå er det tre ganger i uka.*

Forsker: Er det fulle dager eller?

Karina: *Ja, også skal jeg øke mer etter hvert.*

Når vi kom innpå hvor mye Karina jobber virket det som hun ble litt usikker, før hun svarte at hun arbeidet tre dager i uka. Jeg tolket henne her til at hun tydelig var klar over at «folk flest» jobber hundre prosent. Da jeg spurte om det var fulle arbeidsdager svarte hun bekreftende på det, og la til at hun også skulle øke arbeidsmengden mer etter hvert. Jeg tolket Karina til at hun ønsket å jobbe mer, men også at hun var opptatt av å vise meg som forsker at hun ønsket å jobbe mer.

I forhold til min avhandling kan Bourdieu (1984) sitt begrep habitus brukes i samtlige av kategoriene jeg har analysert meg frem til. Jeg ønsker likevel å bruke begrepet habitus her for å analysere denne kategorien som omhandler arbeidsevne. Sebastian har slik jeg oppfatter det ikke samme behov som Mathilde og Karina for å vise at han ønsker å jobbe mer. Dette setter jeg i sammenheng med at han har en synlig fysisk funksjonsnedsettelse som kan sies å være selvforklarende til hvorfor han ikke arbeider flere dager og timer enn hva han gjør. Moren til Mathilde er som tidligere nevnt femti prosent ufør, og arbeider femti prosent. Stefaren hennes er i full jobb, og hun vet ikke helt hva faren hennes gjør. Moren til Karina er hjemmeværende, mens faren hennes var sykemeldt på intervju tidspunktet. Selv om både Mathilde og Karina har mødre som ikke arbeider fullt,

av ulike årsaker, ønsker jeg her å argumentere for at de likevel har fedre som arbeider. Dette vil jeg anta påvirker deres habitus i retning av at de tenker at det å arbeide er naturlig. Jeg ønsker likevel å ta et lite forbehold her, jeg anser det som viktig å poengtere at mødre deres ikke har full tilknytning til ordinært arbeidsliv.

I forhold til opplevelsen av å være i arbeidstiltak, så var Sebastian veldig fornøyd. Som tidligere nevnt har det ikke alltid vært slik, han hadde tidligere vært på arbeidstrening via Fønix. Da var han utplassert i et skjermet tiltak hvor tiltaksdeltakerne blant annet var psykisk utviklingshemmede og mennesker på utprøving fra NAV. Han identifiserte seg ikke med de andre tiltaksdeltakerne, og trivdes ikke i tiltaket. Sebastian opplevde det som ubehagelig å fortelle andre mennesker at han var i et skjermet arbeidstiltak. Han hadde et negativt syn på det å være i skjermet arbeidstiltak, som han også antok at andre mennesker hadde. På bakgrunn av dette utviklet han, slik jeg tolker det, en skam i forhold til å være i et skjermet arbeidstiltak.

I forhold til Sebastian sin identitetsopplevelse er det positivt å være i arbeidstiltak i en ordinær bedrift. Han identifiserte seg ikke med de andre han var i skjermet tiltak sammen med, og han følte det var ubehagelig å fortelle andre mennesker at han arbeidet i et skjermet tiltak. I tillegg til det fremhever han at holdningen hos bedriften han er i arbeidstiltak hos på intervju tidspunktet har en holdning om at her er «alle en av oss». Sebastian identifiserer seg som ansatt i bedriften, selv om han per definisjon ikke er det. Grunnen til at han identifiserer seg som ansatt i bedriften er fordi de andre han arbeider sammen med behandler han som en ordinær ansatt.

Jeg opplevde også at Sebastian ønsket å fremheve at det for han var mer utfordrende å jobbe enn for funksjonsfriske mennesker. Han trakk frem situasjoner i jobbsammenheng som han opplevde som utfordrende, blant annet at det meste tok lengre tid for han, og at dagligdagse gjøremål han måtte forholde seg til både hjemme og i arbeidstiltaket var mer utfordrende for han enn for funksjonsfriske mennesker.

Mathilde derimot var mer opptatt av å få lov til å gjøre noe, og å ha noe som hjelper henne til å få det til. Mathilde var opptatt av å være i arbeid, og var opptatt av å fremheve

at hun hadde lyst til å jobbe mer, selv om hun ikke hadde helse til det. Mathilde pratet mye om å være et forbilde for barnet sitt, og dette knyttet hun direkte til å være i arbeid. Jeg opplevde at hun hadde et behov for få bekreftelse på dette med at hun likevel kunne være et forbilde for barnet sitt, selv om hun ikke arbeidet hundre prosent. Utsagn som «*jeg har stressa mye over det og jeg vil jo være et forbilde for (navn på barnet), men kanskje heller prøve å være et forbilde ved å vise at man kan få til ting selv om man ikke er hundre prosent*» opplevde jeg som at Mathilde ønsket bekreftelse på at det faktisk var mulig å være et forbilde for barnet sitt, selv om hun ikke arbeidet fullt. Dette anser jeg som interessant, Mathilde er tydelig på at hun ønsker å jobbe fullt, og at hun anser det som det «normale». Mathilde har selv en mor som ikke arbeider fullt, av helsemessige årsaker. Kanskje kan det hevdes at Mathilde ikke har opplevd sin mor som et forbilde fordi hun ikke har helse til å jobbe fullt.

9.6 Mestring og medvirkning

Hvordan mine informanter kom i kontakt med bedriften de er i arbeidstiltak hos nå, og hvor stor medvirkning de hadde til å velge type arbeidsplass for arbeidstiltaket varierer. Sebastian er tydelig på at det var han som kom med forslaget, også satte Fønix opp et møte med den aktuelle bedriften som han også er i arbeidstiltak i nå. Se følgende utsnitt:

Forsker: Men sånn i forhold til den jobben du har nå, er det noe du har valgt selv?

Sebastian: *Ja, det var jeg som kom med forslaget. Også ringte Fønix og spurte om å få til et møte angående praksis, også fikk jeg praksisplass.*

Sebastian fikk slik jeg vurderer det tydelig medvirke til hvilket arbeidstiltak han endte opp med å få fra Fønix. Kanskje kan det også tenkes at det faktisk at han tydelig fikk medvirke til hvilket arbeidstiltak han fikk bidro til at han også ble mer fornøyd. Det kan også muligens tenkes at man automatisk velger en type bedrift som ligger tett opp til egen plassering i sosialt rom.

For Mathilde stilte det seg litt annerledes. Hun fikk jobben i arbeidstiltaket via en venn av hennes forlovede. Dette var tydelig at Mathilde opplevde det som mestring, å få jobb via sitt eget sosiale nettverk, fremfor via Fønix. Se følgende utsnitt:

Meg: Så dette er noe du kunne tenke deg fremover også?

Mathilde: *Ja. Det er jo akkurat den type jobb jeg var og kikka etter, så.. Men det er en kamerat av forloveden min som er.. som er medeier. Så det var på en måte en telefon det, «du, Mathilde trenger jobb.»*

Meg: (ler) så du fikk ikke den via Fønix?

Mathilde: *Nei, det var via han. Så mhm..*

Jeg tolket Mathilde her som svært opptatt av å fremheve at hun fikk jobben i arbeidstiltaket hun er i via sitt eget nettverk, og ikke via Fønix. Slik jeg oppfatter det var dette viktig for hennes opplevelse av å medvirke. Kanskje kan det også hevdes at dette var positivt for selvfølelsen hennes, jeg opplevde henne som stolt av å ha skaffet seg jobben i arbeidstiltaket via eget nettverk, og måten hun fremhevet dette på gjør at jeg oppfatter dette som positivt for hennes selvfølelse.

Karina var den eneste av informantene som kom frem til hvilken type arbeid hun skulle teste ut i arbeidstiltak via veiledning fra Fønix. Hun fikk en del brikker med bilder og navn på ulike yrker, og valgte raskt ut et spesifikt yrke, fordi hun alltid har hatt lyst til å prøve det. Karina er også den eneste av informantene som forteller at hun får en del ros fra kollegaene sine. I forhold til mestring anser jeg at Karina har fått oppleve mestring i den forstand at hun har arbeidstrening i det hun selv anser som drømmejobben. Se følgende utsnitt:

Forsker: Men du føler at du har fått være med å velge den type praksis som du har nå?

Karina: *Jeg så liksom på de.. Vi fikk sånne brikker, sånne, ja brikker, foran meg, så det var liksom mange muligheter, så, så jeg liksom (yrket hun er i arbeidstrening som) også spurte jeg liksom, hva skal til? For jeg har alltid hatt lyst til å prøve meg med det, liksom. For jeg har liksom blitt behandlet veldig bra av (spesifikk yrkesgruppe), jeg har vært veldig mye (i kontakt med spesifikk yrkesgruppe) selv, så.. jeg kjenner jo mange av de igjen da, så det*

er litt morsomt at jeg jobber med dem, da. Men jeg har iallefall alltid hatt lyst til å oppleve hvordan man, ja hva er det man gjør og se.. også har jeg fått oppleve det nå, og har lyst til å fortsette og...

Karina var som nevnt den eneste av informantene som ikke hadde et klart forslag til hvilken type arbeidstiltak hun ville prøve seg i. Hun fikk veiledning av jobbkonsulenten sin på Fønix, og i samråd kom de frem til et yrke hun har hatt lyst til å teste ut lenge. Karina fikk slik jeg tolker det mulighet til å medvirke til hvilket arbeidstiltak hun ville prøve seg i. Hennes opplevelse av mestring er slik jeg vurderer det knyttet til at hun har fått prøve ut et yrke hun har hatt lyst til å prøve lenge, og som er et yrke hun ønsker å ha fremover.

I forhold til avhandlingens problemstilling som er hvordan det oppleves for unge voksne å være i arbeidstiltak vil jeg argumentere for at både Mathilde og Sebastian opplevde det som positivt å få medvirke. Sebastian hadde et klart forslag til hvor han ønsket å være i arbeidstiltak, og Fønix hjalp han å få realisert dette ønsket. Mathilde derimot fikk plass i arbeidstiltak via en venn av sin forlovede, jeg opplevde henne som nevnt stolt over å ha klart å skaffe plass i arbeidstiltak via sitt eget sosiale nettverk, istedenfor Fønix. Denne opplevelsen satt jeg igjen med på bakgrunn av at hun fremhevet at hun hadde klart å skaffe seg plass i arbeidstiltak via eget nettverk ettertrykkelig. Jeg oppfatter at Mathilde ut ifra utsnittet jeg gjengav i denne kategorien innehar det Bourdieu (1984) omtaler som sosial kapital. Hun hadde sosiale bånd og nettverk som gjorde det mulig for henne å skaffe seg plass i arbeidstiltak på egen hånd. I forhold til Sebastian som selv hadde et klart forslag til hvilken bedrift han ønsket å få plass i arbeidstiltak hos ønsker jeg å støtte meg til det fjerde aspektet ved Bourdieu (1984) sitt begrep habitus. Dette aspektet ved Habitus omhandler det Bourdieu (1984) hevder gjør mennesket i stand til å ivareta egne interesser på det han kaller en kreativ og kompetent måte. Jeg tolker at Sebastian har ivaretatt sine egne interesser på en kreativ og kompetent måte ved å selv komme med et forslag til hvilken bedrift han ønsket å være i arbeidstiltak hos. I forhold til Karina, som selv ikke hadde noen klare ønsker og preferanser i forhold til hvilken bedrift hun skulle delta i arbeidstiltak hos kan det kanskje hevdes at hun anvendte sin systemerfaring, som jeg gjorde rede for tidligere. Hun var bevisst på at hun kunne få veiledning fra Fønix, og valgte å benytte seg av denne. I likhet med Mathilde og Sebastian medvirket hun til

beslutningen om hvilken bedrift hun skulle være i arbeidstiltak hos, men jeg har vurdert det til at hun anvendte sin tidligere systemerfaring hvor hun har erfaring med at hun kan få veiledning via Fønix.

9.7 Psykisk helse

For å drøfte kategorien psykisk helse ønsker jeg her å benytte meg av Johada (1981) sin kategori mål og mening, hvor hun hevder at arbeid knytter individet til mål og mening som er større enn dem selv.

Karina fortalte selv at hun slet med angst og stress. Utfordringen for henne var at hun var avhengig av å ta buss for å komme seg til arbeidsplassen hun er i arbeidstiltak i. Jeg opplever at hun ønsket å fremheve at hun tok buss til og fra jobb, selv om det er det verste hun vet og hun opplever det som svært utfordrende. Grunnen til at hun ønsket å fremheve dette, er slik jeg tolker det at hun ønsker å vise meg som forsker hvor mye hun faktisk ønsker å jobbe i bedriften hun er i arbeidstiltak hos. Se følgende utsnitt:

Forsker: Det er jo veldig bra at du klarer å jobbe, selv om du har angst.

Karina: *Ja, jeg trodde egentlig ikke.. Jeg har slitt veldig mye med sosial angst, da. Og det er liksom mennesker generelt liksom, men jeg har ikke vært borti noen perioder nå på jobb, men buss er liksom det verste jeg vet!*

Forsker: Uff!

Karina: *Men det går som regel bra, jeg kommer meg til og fra.*

Forsker: Hva er det du gjør på bussen da, for å takle det?

Karina: *Da er det musikk og tenke at jeg kommer frem liksom. Der og da prøver jeg å ikke tenke så mye på at jeg sitter på buss, bare prøver å håndtere det. Jeg får sånn hele bussen er full, skal jeg gå ut nå, shit, jeg må på jobb liksom.. det er vanskelig å forklare, men jeg blir kald, varm, skjelven, også er det masse mennesker, også kommer jeg på jobb også er det enda mer mennesker egentlig. Men når jeg har den jobben jeg har nå, snakke med mennesker og sånn så tenker jeg ikke over det.*

Karina har ikke sertifikatet og er avhengig av å ta buss til og fra jobb. Jeg opplevde at hun hadde et veldig bevisst og avklart forhold til sine psykiske utfordringer og til angsten hun

hadde for å sitte på buss sammen med mange mennesker. Dette tolker jeg utfra at hun virker veldig rolig og nøytral når hun prater om sine psykiske utfordringer. I tillegg forteller hun også at hun har noen mestringsstrategier hun benytter seg av, hun sier at hun hører på musikk og ikke prøver å tenke så mye på at hun sitter på bussen, men bare prøver å håndtere det. Karina har, slik jeg opplever det, et rasjonelt og reflektert forhold til sine psykiske helseutfordringer. Hun har angst for å sitte på buss, fordi det er mange mennesker der. Hun forteller at når hun kommer frem til jobb, hvor det faktisk er flere mennesker enn det er inne på bussen så opplever hun ikke det som et problem. Hun forteller at hun ikke engang tenker over det faktum at det er flere mennesker å forholde seg til på jobben, enn det er på bussen. Dette begrunner hun med at hun snakker med mennesker. Slik jeg tolker det så knytter jobben Karina har i arbeidstiltaket henne til mål og mening som er større enn henne selv, ved at motivasjonen for å komme frem til bedriften hun er i arbeidstiltak overgår hennes sosiale angst. Dette fører til at hun ikke tenker over mengden mennesker det er på jobb og angsten hun har for folkemengder.

Mathilde hadde i likhet med Karina utfordringer knyttet til angst. I motsetning til Karina opplevde jeg ikke at hun ønsket å fremheve disse utfordringene. Tvert imot virket det som Mathilde synes det var ubehagelig å prate om sine utfordringer knyttet til psykisk helse. Mathilde gir uttrykk for å ha god kontakt med familien sin, og familien til forloveden. Derimot har hun ikke særlig mange venninner, og det mener hun selv er fordi hun sliter med angst og synes det kan være vanskelig å være sosial. Hun tematiserer dette på følgende måte:

Forsker: Er du sammen med noen venninner på fritiden din?

Mathilde: *Innimellom. Men jeg hadde ikke så veldig mange venner igjen, før jeg fikk datteren min. på grunn av at jeg har angst, ganske kraftig sosial panikkangst. Og agorafobi.. eh.*

Forsker: Hva er det?

Mathilde: *Agorafobi, det er.. Hvis du ser for deg sånne ekstreme tilfeller da, så er det mennesker som aldri går ut av leiligheten sin, de lever, altså, man lager seg trygge bobler, hvor man kjenner, hvor man vet hvem som er der, hvem som kan finne på å komme inn døra, hvor ting er, alt er trygt, alt annet er trigger.*

Forsker: Ja.

Mathilde: *Ehm, ja. Så da ble jeg veldig isolert, men etter jeg fikk (navn på barnet) så har jeg jo blitt kjent med et par stykker, eh, via det at vi fikk barn i samme måned og år, så der har jeg møtt ei kjempefantastisk jente, som er da noen år eldre enn meg, men vi har jo da hvert vårt barn med to dagers mellomrom som leker veldig godt sammen, og det gjør det jo mye lettere. Så det blir litt sånn da, innimellom.*

Jeg tolket at Mathilde synes det var vanskelig å snakke om agorafobien sin. Grunnen til at jeg tolker det slik er fordi hun bruker andre mennesker som eksempler fremfor å ta utgangspunkt i seg selv når jeg spør hva sykdommen går ut på. Dessuten finner jeg det påfallende at hun bruker «de» og «mennesker» istedenfor å si «jeg» og snakke om egne erfaringer knyttet til sykdommen. Hun virket veldig nervøs og usikker når vi beveget oss inn på dette temaet, og når hun omsider pratet om egne erfaringer fortalte hun at hun ble veldig isolert. På meg virket det som at Mathilde synes det var svært ubehagelig å prate om sykdommen sin og egne erfaringer knyttet til den, derfor beveget vi oss etter hvert videre til et nytt tema.

Både Mathilde og Karina forteller om psykiske helseutfordringer som har oppstått tidligere i livet, altså har ikke deres psykiske helseutfordringer oppstått i forbindelse med arbeid. Deres psykiske helseutfordringer gjør det utfordrende å fungere i ordinært arbeidsliv. Mathilde og Karina har ikke tunge psykiske lidelser, men jeg tolker likevel undersøkelsen til Borg & Kristiansen (2007) som jeg gjorde rede for i kapittel 3 som relevant for å si noe om betydningen av arbeid for å bedre den enkeltes psykiske helse. Spesielt Karina tematiserer arbeidets betydning, hun mestrer å ta buss til jobb, som egentlig er en stor utfordring for henne, fordi hun opplever jobben hun har i arbeidstiltaket som givende og meningsfull. Denne opplevelsen gjør at hun velger å konfrontere noe hun frykter, nemlig å ta buss og å være på steder med store folkemengder, fordi hun ønsker å jobbe i bedriften hun er i arbeidstiltak hos. Som allerede nevnt tolket jeg at det for Mathilde var utfordrende å prate om sine psykiske helseutfordringer. Hun tematiserte ikke sine psykiske helseutfordringer i sammenheng med arbeidstiltaket eller jobb slik Karina gjorde. Jeg har derfor ikke empirisk grunnlag

trekke noen konklusjoner i forhold til om Mathilde opplevde at arbeidstiltaket hadde mål og mening som var medvirkende til å bedre hennes psykiske helseutfordringer.

I forhold til hvordan det oppleves for unge voksne å være i arbeidstiltak, som er avhandlingens tema forbundet med psykisk helse er det tydelig at Karina har et positivt forhold til det å være i arbeidstiltak. Hun forteller at det å ta buss er det verste hun vet, for der er det mange mennesker, men at når hun kommer på jobb, hvor det er enda mer mennesker tenker hun egentlig ikke på det. Hun brenner for å jobben hun har i arbeidstiltaket, så det å ta buss er noe hun må gjøre for å komme frem til jobben. Karina opplever altså mestring i forhold til sine psykiske helseutfordringer hver gang hun skal på jobb og klarer å ta buss frem. Mathilde tematiserer ikke angsten sin i forhold til det å være i arbeidstiltak spesifikt, og jeg opplevde at det å prate om de psykiske helseutfordringene til Mathilde ble veldig ubehagelig for henne. Vi beveget oss som nevnt derfor vekk fra temaet psykiske helseutfordringer og derfor har jeg ikke empiri som forteller noe om Mathilde sine utfordringer med angst knyttet til det å være i arbeidstiltak.

9.8 Hva er mest betydningsfullt med å være i arbeidstiltak for informantene?

Karina forteller at dersom hun ikke hadde vært i arbeidstrening så hadde hun bare vært hjemme og sovet og ikke gjort særlig mye fornuftig. Dette er også en av de tingene hun trekker frem som betydningsfulle med å være i tiltak, nemlig det å ha en struktur i hverdagen sin. Se følgende utsnitt:

Forsker: Hva betyr mest for deg med å være i tiltak?

Karina: *Nei, det er det å få hjelp og motivasjon til å fortsette.. komme fremover, ellers hadde jeg bare vært hjemme og sovet, ikke stått opp tidlig, eller.. bare surre.*

Forsker: Ja, for nå har du ok døgnrytme?

Karina: *Ja, for hvis jeg starter på jobb halv tre, så står jeg ikke opp halv ett også tar bussen halv to, for da kaster jeg bort den tiden jeg kunne ha spist lunsj eller frokost eller..*

Forsker: Mhm...

Karina: *Jeg står opp sånn ni, hvis jeg skal på jobb halv tre, så jeg har sånn god tid til å planlegge dagen.*

Jeg tolker at det for Karina er viktig å komme fremover, det var noe med måten hun la trykk på ordet «*fremover*» som gjorde at jeg tolket at det var svært viktig for henne. Hun forteller også at hun bare hadde vært hjemme og sovet og «*bare surre*» dersom hun ikke hadde vært i arbeidstrening. Jeg tolker Karina dithen at det å være i arbeidstrening gir dagene hennes innhold, kontra å ikke være i tiltak.

Mathilde understreker at hun er i arbeidstrening for sin egen del, og at dette er noe hun gjør for fordi hun har et behov for å jobbe. Se følgende utsnitt:

Mathilde: *Altså, det er ikke sett på som veldig positivt å måtte inn i et sånt system. Men, folk får syns hva de vil. Jeg gjør.. Jeg vet at jeg gjør det for min egen del. Og jeg har et veldig behov for å jobbe, eh, hadde jeg kunnet jobbe hundre prosent, så hadde jeg sikkert jobba to hundre. Jeg er en person som må bli stoppa, istedenfor å bli dytta. Og da syns jeg det er veldig fint å ha noe sånt som kan hjelpe meg å få det til. Få lov til å gjøre noe.*

Jeg tolker Mathilde som veldig opptatt av å vise at hun ønsker å jobbe, og at hun ikke er i arbeidstrening fordi hun ikke ønsker å være i ordinært arbeidsliv. Dette mener jeg tydelig kommer til uttrykk når hun understreker at hun er en person som må bli stoppet istedenfor å bli dyttet. Jeg tolker utsagnene hennes også til at hun opplever at Fønix hjelper henne å nå målene sine, dette mener jeg er spesielt fremtredende når hun sier «*og da syns jeg det er veldig fint å ha noe sånt som kan hjelpe meg å få det til*».

Sebastian nevnte tidlig i intervjuet at de to siste årene han gikk på videregående skole var det han selv betegner som «*stusselige greier*». Han var mye alene, fordi han ikke kjente så mange av de andre elevene. Han forteller at han klarte å bestå videregående skole på femte året, og at han da fikk praksisplass i en lokal bedrift, noe som førte til at han fikk et helt annet liv. Se følgende utsnitt:

Forsker: Ja, da feira du skikkelig da eller?

Sebastian: *Nei, jeg gjorde faktisk ikke det heller.*

Forsker: (ler) Nei?

Sebastian: *Jo, jeg feira med å skaffe meg praksisplass i (navn på lokal bedrift). Og da feira jeg!*

Forsker: Ja, det skjønner jeg!

Sebastian: *For da fikk jeg et helt annet liv.*

Forsker: Ja, hva var det som endret seg da, da?

Sebastian: *Da ble du en del av noe. Du ble en del av et team.*

Jeg tolker Sebastian dithen at for han, så er det viktigste med å være i arbeidstrening å være en del av noe. Å ha kollegaer, og en tilhørighet til en arbeidsplass. Han beskriver det å komme i arbeidstrening som et vendepunkt for han. Sebastian forteller at han ikke feiret når han var ferdig på videregående, til tross for at han opplevde tiden på videregående skole som utfordrende både faglig og til tider sosialt. Han feiret derimot når han fikk seg praksisplass i en lokal bedrift fordi han da opplevde at han fikk et helt annet liv.

Johada (1981) sine fire kategorier som tematiserer latente konsekvenser av å være i arbeid har alle blitt berørt i intervju situasjonen av informantene mine. Riktignok har ikke alle informantene berørt alle disse fire kategoriene, men til sammen har de alle tematisert alle kategoriene til Johada (1981). Når informantene tematiserte hva som var betydningsfullt for dem ved å være i tiltak la de vekt på ulike ting, men totalt sett ble alle kategoriene til Johada (1981) berørt.

Karina sier selv at det viktigste for henne med å være i arbeidstiltak er at hun har noe å gjøre, for hvis hun ikke hadde hatt det, så hadde hun bare vært hjemme og sovet ifølge henne selv. Hun forteller at hun har på vekkerklokke og at hun står opp en del tidligere enn hva hun egentlig trenger, for da rekker hun å spise og starte dagen hjemme før hun må ta bussen til jobb. Dette mener jeg hører innunder Johada (1981) sin kategori om fast tidsstruktur. I faglitteraturen blir arbeidslediges forhold til den frigjorte tiden enten vurdert som negativ eller positiv, og drøftet deretter. Slik jeg gjorde rede for i kapittel 2 kommer det frem i Kitterød (1995) sin undersøkelse at mange av de langtidsledige har et

ambivalent forhold til den ledige tiden. Informantene hennes trakk frem at den ledige tiden kunne oppleves som utfordrende fordi de kjedet seg, men at de samtidig opplevde fordeler med å styre tiden sin selv. Mine informanter er ikke arbeidsledige på samme måte som Kitterød (1995) sine informanter. Mine informanter inngår i arbeidstiltak, som innebærer at de har noe tid de arbeider, selv om de ikke arbeider fullt og heller ikke er ordinært ansatt.

Karina var tydelig på at hun opplevde den tiden hun stod utenfor arbeidstiltak, og som følge av det ikke hadde tidsstruktur som negativ. Slik jeg viste i kapittel 2 peker Kitterød (1995) på at personer uten barn og som lever i små husholdninger opplever ledighet som mer utfordrende enn for eksempel personer som er gift og har barn. Karina bor hjemme hos foreldrene sine, og har ikke barn. Hun opplevde tiden som ledig som lite produktiv, fordi hun bare sov, som hun selv sa. Det kan kanskje tenkes at dette stiller seg annerledes for Mathilde, som bor sammen med forloveden sin og barnet deres. Mathilde tematiserte ikke tidsstruktur på samme måte som Karina, hun fortalte at de dagene hun ikke var i arbeidstiltak var hun hjemme med datteren sin. Det kan tenkes at det å ha barn gjør at man får en mer tydelig og forutsigbar tidsstruktur på dagene sine, kontra å ikke ha barn. Sebastian er den av informantene som i størst grad vektlegger det sosiale ved å være i arbeidstiltak. For han er det viktig å være en del av noe, å høre til. Mathilde og Karina tematiserer ikke det sosiale på samme måte som Sebastian. Både Mathilde og Karina sliter med angst, og synes det sosiale tidvis kan være utfordrende.

Johada (1981) fremhever også at et viktig aspekt ved å være i arbeid er at arbeid kobler individet til mål og mening som er større enn dem selv. Mathilde var den av informantene som i størst grad tematiserte dette. Hun pratet om arbeidsoppgavene sine, og det var tydelig at hun var stolt av å bidra til bedriften hun var i arbeidstrening hos. Mathilde var også den eneste informanten som tematiserte den manifesterte konsekvensen av å være i arbeidstiltak, nemlig økonomi. Mathilde fremhevet økonomiske utfordringer knyttet til å være i arbeidstiltak kontra å være i det ordinære arbeidslivet. Hun fortalte om perioder hvor hun og forloveden måtte låne penger for å betale regninger og for å kjøpe seg mat. Et annet moment med å være i arbeid som Johada (1981) trekker frem som et latent etterprodukt av å være i arbeid er at arbeid definerer aspekter ved individets status og

identitet. Dette tematiserer egentlig alle informantene på hver sin måte, når vi prater om hvordan de opplever at andre ser på det faktum at de er i arbeidstiltak. De er bevisste på at andre ikke ser på det som positivt å være i arbeidstiltak. I forhold til status er det kun Sebastian av informantene som bruker ordet «status» direkte i intervjusituasjonen. Han understreket at han ikke var veldig opptatt av status, men at han kjente på en følelse av å ikke kunne «forsvare» det å være i skjermet tiltak sammen med psykisk utviklingshemmede personer, som han ble plassert ut i når han først kom til Fønix. Han oppfattet altså det å være i skjermet tiltak til å ha lavere status enn å være i arbeidstrening i en ordinær bedrift.

Disse latente konsekvensene av arbeid som Johada (1981) skisserer er på hver sin måte berørt av informantene mine i intervjusituasjonen. Likevel berørte ikke hver enkelt informant alle disse fire aspektene som Johada (1981) opererer med. Jeg ønsker likevel å argumentere for at jeg har funnet disse fire latente konsekvensene av arbeid som Johada (1981) skisserer i mitt datamateriale. For meg ser det ut som at hver av informantene vektlegger ulike latente konsekvenser av arbeid forskjellig. For Karina var det tidsstrukturen ved å være i arbeid som var viktig, og det var det hun trakk frem som betydningsfullt med å være i arbeidstiltak. For Sebastian var det det sosiale, det å høre til og være en del av noe han oppfattet som meningsfullt. For Mathilde var det det å jobbe mot et mål og en mening som var større enn henne selv.

Jeg har tidligere i drøftingen skrevet om den strenge arbeidsetikken vi har her til lands, da jeg også oppfattet den som relevant i forhold til hvordan informantene opplevde at andre mennesker tenkte om at de var i arbeidstiltak istedenfor ordinært arbeid. Jeg ønsker også å ta utgangspunkt i det her, denne gangen i forhold til Johada (1981), og i forhold til hvordan arbeidsetikken i Norge er med på å utforme identiteten vår. Tanken bak arbeidsetikken er som allerede nevnt at alle skal bidra, og at alle skal gjøre nytte for seg. I tillegg er også arbeid sentralt for å utvikle identitet (Rugkåsa, 2009). Som Johada (1981) hevder er arbeid med på å definere aspekter ved individets status og identitet (Johada, 1981). Det Johada (1981) her tar opp i forhold til aspekter ved individets status og identitet, gjelder slik jeg forstår det ordinært arbeidsliv. Mine informanter befinner seg i arbeidstiltak som har kort tidsvarighet, hvor de enten bytter arbeidsplass eller

fortsetter der de er i en ny tidsbegrenset periode. Dette førte til at informantene mine bar på en usikkerhet i forhold til hvor lenge de faktisk fikk være på arbeidsplassen de var i arbeidstiltak hos. I tillegg blir det også et skille, som Karina spesielt setter ord på. Hun fortalte at de som var fast ansatt der hun hadde arbeidstiltak var svært opptatt av hva hennes «status» var, i og med at hun ikke var ansatt. Informantene opplevde det også som utfordrende å fortelle andre mennesker hva de arbeidet med, i og med at de ikke har fast jobb, men er i arbeidstiltak.

Sebastian derimot hevder at den bedriften han er i arbeidstiltak hos, har en holdning om at *«alle er en av oss»*. Jeg tror kanskje at det kan ha å gjøre med at han har en fysisk funksjonsnedsettelse, som gjør at han har en «gyldig» grunn til å ikke være i det ordinære arbeidslivet. Hans funksjonsnedsettelse kan kanskje oppfattes som selvforklarende til hvorfor han ikke befinner seg i det ordinære arbeidslivet. I forhold til å definere aspekter ved individets status, slik Johada (1981) hevder at arbeid gjør, opplever informantene at det å være i arbeidstiltak ikke er ansett som positivt. Mathilde sier blant annet *«det er ikke akkurat sett på som veldig positivt å måtte inn i et sånt system»*.

I forhold til hvordan det oppleves for unge voksne å være i arbeidstiltak, som jo er avhandlingens problemstilling ønsker jeg å argumentere her for at mine informanter både opplever det som positivt og negativt når man tar utgangspunkt i de fire latente funksjonene av arbeid som Johada (1981) har formulert. Karina opplever det som positivt å ha en fast tidsstruktur, som hun opplever at det å være i arbeidstiltak gir henne. Sebastian opplever å få være en del av et team, og å ha en sosial tilhørighet, som er det han setter høyest. I forhold til status og identitet hadde Sebastian utfordringer knyttet til dette i det første arbeidstiltaket han ble plassert ut i, dette er derimot ikke en utfordring for han i det arbeidstiltaket han deltok i på intervjutidspunktet.

Som nevnt har alle mine informanter tematisert Johada (1981) sine fire forskjellige latente konsekvenser av å være i arbeid. Riktignok har ingen av informantene tematisert alle de fire kategoriene, men til sammen har alle de tre informantene tematisert disse fire latente konsekvensene av arbeid som Johada (1981) opererer med. Jeg tolker at årsaken til at ingen av informantene har tematisert alle de fire latente konsekvensene av

arbeid er av den grunn at det som oppleves som betydningsfullt for dem er individuelt, og at de har ulike preferanser og syn på hva som er viktig for dem med å være i arbeidstiltak. Jeg vurderer Johada (1981) sine teorier til å stemme overens med mine empiriske funn, da jeg kunne identifisere alle de fire latente konsekvensene av å være i arbeid i mitt datamateriale.

10 Avsluttende refleksjoner

Som jeg skrev innledningsvis i kategorien som omhandler skoleerfaring fra videregående skole og systemerfaring valgte jeg å ta med videregående skole som et tema i intervjuguiden min av den grunn at jeg anså det å ha fullført eller ikke fullført videregående skole som en relevant faktor i forhold til det å havne i arbeidstiltak. Det jeg imidlertid erfarte i arbeidet med avhandlingen og i analyseprosessen var at det å ha fullført videregående skole eller ikke kanskje ikke var en så relevant faktor i forhold til å klare å anskaffe seg en stabil tilknytning til ordinært arbeidsliv som først antatt. Ved å lese relevant litteratur og forskning som jeg har tematisert i avhandlingen, samt analyse av eget datamateriale har jeg dannet meg en oppfatning om at det kanskje kan hevdes at høyere utdanning eller fagbrev er en nødvendighet fremfor et konkurransefortrinn i en jobbsøkerprosess. Jeg hadde en forventning om at alle mine informanter hadde falt fra i videregående opplæring, noe som viste seg å ikke stemme. Det var som jeg allerede har vist i analyse og drøftingsdelen kun Karina som ikke hadde fullført videregående skole. Både Sebastian og Mathilde hadde fullført videregående skole, og sistnevnte hadde også noen studiepoeng fra Høgskole, uten at det gjorde at hun hadde fått innpass i det ordinære arbeidsmarkedet. Jeg ønsker her å understreke at samtlige av informantene mine hadde helseutfordringer som gjorde det utfordrende for dem å delta i det ordinære arbeidslivet på intervjutidspunktet. Kanskje kan det hevdes at det var disse helseutfordringene som gjorde det utfordrende å få innpass i det ordinære arbeidslivet, snarere enn utdanningsnivå.

I forhold til informantenes opplevelse av å være i arbeidstiltak var det noe variasjon i hva informantene trakk frem. Økonomiske utfordringer var et tilbakevendende tema i intervjuet med Mathilde. Hun var den eneste av informantene som hadde barn og egen familie å forsørge. Det Mathilde opplevde som mest utfordrende med å være i arbeidstiltak var helt klart de økonomiske utfordringene og bekymringene det gav henne. Hun opplevde det likevel som positivt å være i arbeidstiltak, da hun opplevde at hun fikk hjelp og lov til å gjøre noe. Med tanke på hvordan Mathilde opplevde at andre mennesker så på det at hun var i arbeidstiltak var det tydelig at hun hadde gjort seg erfaringer med at det å være deltaker i arbeidstiltak har en annen status i storsamfunnet enn å inngå i det ordinære arbeidslivet. Jeg tolket henne til at andres kommentarer og bemerkninger

angående det at hun var i arbeidstiltak påvirket selvfølelsen hennes, selv om hun prøvde å understreke at hun ikke brydde seg om hva andre mente.

Karina trakk frem det å ha en fast tidsstruktur som positivt ved å være i arbeidstiltak. I tillegg til at hun fikk hjelp og motivasjon til å komme fremover fra Fønix. Hun var også tydelig på at hun hadde fått prøve seg ut i et yrke hun anså som et drømmeyrke. I tillegg til at hun fikk teste ut drømmeyrket sitt tolket jeg det også til at hun opplevde mestringsfølelse i forhold til sine psykiske helseutfordringer i forbindelse med å ta buss til og fra bedriften hun arbeidet i. Karina har i likhet med Mathilde gjort seg erfaringer med at det å delta i arbeidstiltak ikke har samme status i storsamfunnet som å inngå i det ordinære arbeidslivet. Jeg opplevde at også hennes selvfølelse ble påvirket negativt av negative bemerkninger og kommentarer hun fikk fra andre på at hun var i arbeidstiltak, selv om hun prøvde å fremstille det som at hun ikke lot seg påvirke av dette.

Sebastian var opptatt av det å være en del av noe sosialt, noe han opplevde å være i bedriften han var i arbeidstiltak i. Jeg tolket Sebastian i likhet med Mathilde og Karina til å ha gjort seg erfaring med at det å være i arbeidstiltak har en annen status i storsamfunnet enn å inngå i det ordinære arbeidslivet. Sebastian skilte seg likevel litt ut her, han hadde tidligere inngått i skjermet tiltak sammen med personer som var på utprøving fra NAV og psykisk utviklingshemmede. Han vektla at han nå var fornøyd med å være i ordinært arbeidstiltak, noe han ikke var når han deltok i skjermet arbeidstiltak. Sebastian er den eneste av informantene som har inngått i skjermet tiltak, og jeg tolket han til at det var viktig for hans selvfølelse å inngå i ordinært arbeidstiltak.

Informantene mine gav implisitt inntrykk av at de ikke opplevde at de hadde andre alternativer enn å være i arbeidstiltak. Jeg ønsker derfor å konkludere, med bakgrunn i egen empiri og tolkning av denne at informantene mine hadde en todelt opplevelse av å være i arbeidstiltak. Det var negativt for selvfølelsen deres, da de erfarte at andre mennesker vurderte arbeidstiltak som negativt, og dette hadde en negativ påvirkning på selvfølelsen deres. Samtidig opplevde de det å være i arbeidstiltak som positivt, da de fikk hjelp til å være i en form for arbeid og å komme fremover.

11 Litteraturliste

- Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Arnett, J. J., & Hughes, M. (2012). *Adolescence and emerging adulthood; A cultural approach*. Essex: Pearson education limited
- Befring, E. (2010). *Forskningsmetode med etikk og statistikk* Oslo: Det Norske Samlaget.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction : a social critique of the judgement of taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Brattevåg, H., Heier, S. H., Herheim, Å., Poleszynski, J. O. K., Skattebo, S., & Vik, M. H. (2016). *Psykisk helse i et folkehelseperspektiv*. (IS-2545). Hentet fra <https://helsedirektoratet.no/Documents/Psykisk%20helse%20i%20et%20folkehelseperspektiv.%20Intern%20strategi%20Helsedir.pdf>.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming* Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Damsgaard, H. L., & Eftedal, C. I. (2014). *... men hvordan gjør vi det?; Tilpasset opplæring i grunnskolen*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Det kongelige arbeidsdepartement. (2012-2013). *Flere i arbeid* (46). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/26dc321559c24ee8b8779b6c5105ae42/no/pdfs/stm201220130046000dddpdfs.pdf>.
- Ekren, R. (2014). Sosial reproduksjon av utdanning? *Samfunnsspeilet* (5), 20. doi: <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/attachment/210120?ts=14a1afdd738>
- Fangen, K. (2011). *Deltakende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Frønes, I. (2011). *Moderne barndom*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Frønes, I., & Strømme, H. (2010). *Risiko og marginalisering; Norske barns levekår i kunnskapssamfunnet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Furuberg, J., & Myklebø, S. (2013). Unges tilknytning til arbeidslivet NAV-rapport, Vol. 2013:3.
- Fønix. (2017). fra <http://fonix.as/om-oss/dette-er-foenix/>
- Grimen, H. (2004). *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Halvorsen, B., Hansen, O. J., & Tägtström, J. (2012). *Unge på kanten; om inkludering av utsatte ungdommer*. Hentet fra <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:702866/FULLTEXT01.pdf>.
- Hammer, T. (1992). *De unge slekters høst; marginalisering og arbeidsløshet blant unge* Oslo: Ungforsk.
- Hammersley, M., & Atkinson, P. (2012). *Feltmetodikk; Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Hanisch, H., & Lid, I. M. (2018). Nedsatt funksjonsevne Hentet 25.04.2018, fra https://snl.no/nedsatt_funksjonsevne
- Hastrup, K., & Ovesen, J. (1980). *Etnografisk grundbog*. Copenhagen Gyldendalske Boghandel, Nordisk forlag A.S. .

- Heggen, K., Jørgensen, G., & Paulgaard, G. (2007). *De andre: Ungdom, risikosoner og marginalisering* Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Hernes, G. (2010). *Gull av gråstein; tiltak for å redusere frafall i videregående opplæring* (03). Hentet fra http://fafo.no/media/com_netsukii/20147.pdf.
- Hyggen, C. (Red.). (2013). *Ung voksen og utenfor; mestring og marginalitet på vei til voksenliv*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Johada, M. (1981). Work, employment, and unemployment: values, theories and approaches in social research. *American Psychologist*, 36(2), 184-191.
- Kalleberg, R. (2006). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi *Retningslinjer - NESH*
- Kitterød, R. H. (1995). Den frigjorte tiden - problem eller mulighet? (3), 2-5. doi: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/attachment/69840?ts=137daf1b658>
- Kuvoame, M. D. (2015). *In search of care* PhD, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- NAV. (2013, 12.01.2018). Informasjon om tjenester og ytelser fra NAV. Hentet 25.04.2018, fra <https://www.nav.no/no/Person/Flere+tema/Arbeid+og+opphold+i+Norge/Informasjon+om+tjenester+og+ytelser+fra+NAV>
- NAV. (2018). Arbeidspraksis i skjermet virksomhet. Hentet 29.04.2018, fra <https://www.nav.no/no/Person/Arbeid/Oppfolging+og+tiltak+for+a+komme+i+jobb/Tiltak+for+a+komme+i+jobb/Relatert+innhold/arbeidspraksis-i-skjermet-virksomhet#chapter-2>
- Nordahl, T. (2014). *Eleven som aktør: Fokus på elevens læring og handlinger i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Norvoll, R. (Red.). (2013). *Samfunn og psykisk helse; samfunnsvitenskapelige perspektiver*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode: en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Rugkåsa, M. (Red.). (2009). *Mellom mennesker og samfunn; Sosiologi og sosialantropologi for helse- og sosialprofesjonene* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Simson, K. V. (2016). Effekten av arbeidsmarkedstiltak og vikarbyråarbeid på overgang til jobb og utdanning for arbeidsledig ungdom uten fullført videregående skole. *Søkelys på arbeidslivet*(03), 247-267.
- Smith, J. A. (Red.). (2009). *Qualitative psychology; A practical guide to research methods* London: Sage publications Ltd.
- Spradley, J. P. (1979). *The ethnographic interview*. United states of America: Holt, Rinehart and Winston.
- Statistisk Sentralbyrå. (2017). Gjennomføring i videregående opplæring. fra <https://www.ssb.no/vgogjen>
- Stavik, T., & Hammer, T. (2000). *Unemployment in a segmented labourmarket: A study of youth unemployment in Norway*. (4). Hentet fra http://www.hioa.no/asset/4379/1/4379_1.pdf.
- Thagaard, T. (2013). *Systematisk innlevelse; en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget AS.

- Thrana, H. M., Anvik, C. H., Bliksvær, T., & Handegård, T. L. (2009). *Hverdagsliv og drømmer for unge som står utenfor arbeid og skole*. (6). Hentet fra http://nordlandsforskning.no/getfile.php/132574/Dokumenter/Rapporter/2009/Rapport_06_2009.pdf.
- Wormnæs, O. (1996). *Vitenskap, enhet og mangfold*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS.
- Øia, T., & Fauske, H. (2010). *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Øverbye, E. (Red.). (2012). *Arbeidslinja; Arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten* Oslo: Universitetsforlaget AS.

12 Vedlegg

12.1 Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

” Hvordan oppleves det for unge voksne mellom 18-30 år å være i arbeidstiltak ”

Bakgrunn og formål

Formålet med studien er å finne ut hvordan unge voksne mellom 18-30 år subjektivt opplever å være i arbeidstiltak. Studien tar sikte på å finne ut hva informantene opplever som betydningsfullt med å være i arbeidstiltak, og hva som eventuelt kan oppleves som utfordrende med å være i arbeidstiltak. Problemstillingen er det samme som formålet, nemlig å finne ut hvordan det subjektivt oppleves å være i arbeidstiltak for unge voksne mellom 18-30 år. Dette prosjektet er en masteravhandling, og er en del av studiet forebyggende arbeid med barn og unge ved Høgskolen i Sørøst-Norge.

Informantene er trukket ut av Fønix, og informantene forespørres om å delta av den grunn at de er unge voksne mellom 18-30 år som befinner seg i arbeidstiltak.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i studien innebærer å stille opp til et intervju, av ca. en til halvannen times varighet.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Intervjuene vil bli transkribert og lagret på en minnepinne som er innlåst i safe hjemme hos undertegnede.

Deltakerne vil bli anonymisert i masteravhandlingen, ved at andre navn vil bli anvendt, og identifiserende personopplysninger som hvilken bedrift man er i arbeidstiltak hos o.l. vil bli fjernet.

Prosjektet skal etter planen avsluttes [15.05.2018]. Opptakene vil bli slettet etter transkribering. Det transkriberte materialet vil bli slettet fra minnepinnen, og det transkriberte materialet som er skrevet ut vil makuleres.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med min veileder Moses Kuvoame på tlf: 35 57 52 99 / 917 53 783 eller på epost: moses.d.kuvoame@usn.no

Studien er ikke meldepliktig til NSD.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

—

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

[Avkryssingsbokser kan med fordel benyttes (i tillegg til underskrift) dersom prosjektet er lagt opp slik at deltageren kan velge å samtykke til noen deler av studien uten å delta på alt (f.eks. spørreskjema, men ikke intervju), eller det skal innhentes opplysninger fra andre kilder, spesielt når taushetsplikten må oppheves for at opplysninger om deltageren kan utleveres. Eksempler: - Jeg samtykker til å delta i intervju. / - Jeg samtykker til at opplysninger om meg kan innhentes fra klasselærer/fastlege/register. / - Jeg samtykker til at personopplysninger kan publiseres/ lagres etter prosjektslutt]

12.2 Vedlegg 2: Intervjuguide

Uformell intervjuguide

1. Har du gått på videregående skole?
2. Får du noen kommentarer eller spørsmål fra andre på at du er i arbeidstiltak?
3. Hva jobber foreldrene dine med?
4. Hvordan fikk du plass i det arbeidstiltaket du er i nå?
5. Hva er det som betyr mest for deg med å være i arbeidstiltak?